

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**<<Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΡΩΝ - ΠΑΤΕΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΤΗΣ
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ
ΖΩΗΣ>>**

**<< MEN- FATHER'S ROLE IN WORK-LIFE
BALANCE>>**

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ:

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΥΑΝΘΙΑ

ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

ΣΦΕΤΣΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

ΠΑΤΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2010

ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΕΥΠ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**<<Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΑΝΤΡΩΝ - ΠΑΤΕΡΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ>>**

<< MEN- FATHER'S ROLE IN WORK-LIFE BALANCE>>

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΕΥΑΝΘΙΑ
ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ
ΣΦΕΤΣΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ ΧΡΥΣΟΥΛΑ

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελμαίων Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2010

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αναγνώριση – Ευχαριστίες	σελ.8
Περίληψη	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
Σκοπός της μελέτης.....	12
Ορισμοί όρων	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

1.1 Η οικογένεια ως κοινωνικός Θεσμός.....	15
1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις.....	18
1.3 Τα χαρακτηριστικά της οικογένειας στην Ελλάδα.....	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο.

ΕΜΦΥΛΟΙ ΡΟΛΟΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

2.1 Η συζυγική σχέση και οι ρόλοι των μελών.....	23
2.1.1 Η φροντίδα των παιδιών και των εξαρτημένων ατόμων....	26
2.1.2 Η Οικιακή εργασία.....	28
2.2 Συσσώρευση ρόλων και καταμερισμός εργασίας κατά φύλο...29	
2.3 Η κατανομή της φροντίδας και της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα.....	31
2.4 Η οικογένεια όπου και οι δύο γονείς επιδιώκουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία.....	33
2.5 Οι οικογένειες που διαμοιράζονται τους ρόλους.....	34

2.6 Προβλήματα ρόλων	35
2.7 Εμπόδια για την επίτευξη της ισότητας.....	40
2.7.1 Μωρά.....	40
2.7.2 Σεξ.....	41
2.7.3 Συζυγική απιστία.....	42
2.7.4 Χρήμα.....	43
2.7.5. Νοικοκυριό.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο .

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

3. 1 Χαρακτηριστικά του πατρικού προτύπου	45
3.2 Η τυπολογία του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια.....	51
3.2.1. Οικογένεια.....	51
3.2.2. Γονικοί τύποι	52
3.2.3. Οι πιο σημαντικοί τύποι πατέρα	55
3.2.4. Χαρακτηριστικά αποτελεσματικού πατέρα	58
3.3 Ο ρόλος του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο .

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

4.1 Κοινωνική εργασία με οικογένεια και παρέμβαση σε κατάσταση κρίσης. Τί είναι κρίση;.....	64
4.1.1 Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια και Μοντέλα Παρέμβασης.....	67
4.1.2 Προϋποθέσεις εφαρμογής της Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια.....	71

4.1.3 Συνάντηση Κοινωνικού Λειτουργού και οικογένειας στο χώρο κατοικίας του μέλους	72
4.1.4 Τεχνικές παρέμβασης	73
4.1.5. Δυσκολίες και Προβληματισμοί που μπορεί να συναντήσει ο κοινωνικός λειτουργός στη διάρκεια της άσκησης κοινωνικής Εργασίας με οικογένεια.....	74
4.2 Κοινωνικές υποδομές φροντίδας στην Ελλάδα.....	75
4.2.1 Υποδομές φροντίδας παιδιών.....	76
4.2.2 Υποδομές φροντίδας ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρίες.....	78
4.3. Προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνικών υποδομών.....	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο .

ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΙΣΣΟΡΟΠΗΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ.

5.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή - Ο θεσμός του Γάμου.....	82
5.1.1 Νομοθεσία στην Ελλάδα.....	85
5.1.2. Το νομοθετικό πλαίσιο γονικών αδειών.....	86
5.1.3. Προγραμματισμός αδειών.....	89
5.1.4. Επιδόματα.....	91
5.2. Καλές πρακτικές συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στην Ελλάδα.....	92
5.3 Νομοθεσία στην ΕΕ.....	96
5.3.1. Διατάξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο.....	96
5.3.2 Καλές πρακτικές από ευρωπαϊκές χώρες.....	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....99

6.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....101

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....103

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

Παραδείγματα Νόμων στην Ελλάδα.....108

© 2010- All rights reserved

Αναγνώριση – Ευχαριστίες

Ως ομάδα θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την υπεύθυνη πτυχιακής κα Κοντογιώργη για την πολύτιμη βοήθεια που μας πρόσφερε, δίνοντας μας υλικό και συμβουλές για την πραγματοποίηση της εργασίας μας .

Σας ευχαριστούμε
Βασιλείου Ευανθία
Δημοπούλου Σταυρούλα
Σφέτσος Χαράλαμπος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα πτυχιακή αναλύεται η σπουδαιότητα του άνδρα/ πατέρα στην εξισορρόπηση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής των ζευγαριών στη χώρα μας.

Συγκεκριμένα:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στο θεσμό της οικογένειας και στις αλλαγές που υπέστη στο πέρασμα των χρόνων τόσο στη μορφή όσο και στα χαρακτηριστικά της.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται οι έμφυλοι ρόλοι στις διάφορες μορφές οικογένειας καθώς και τα προβλήματα που προκύπτουν και εμποδίζουν την επίτευξη της ισότητας.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στους ρόλους του πατέρα στην οικογένεια, στα χαρακτηριστικά του πατρικού προτύπου και στη σπουδαιότητα του ρόλου αυτού για την ανατροφή των παιδιών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται περιγραφή της κοινωνικής εργασίας με οικογένεια και ειδικότερα στα μοντέλα παρέμβασης σε κατάσταση κρίσης, στις τεχνικές που χρησιμοποιεί ο/η κοινωνικός/ή λειτουργός καθώς και στις κοινωνικές υποδομές φροντίδας στην Ελλάδα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρατίθεται το νομοθετικό πλαίσιο για τη συμφιλίωση οικογένειας και εργασίας.

Τέλος στο παράρτημα είναι καταγραμμένες οι κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με το θεσμό της οικογένειας καθώς και δείγματα νόμων που συμβάλουν στη εξισορρόπηση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

SUMMARY

In present final is analyzed the importance of man/ father in balancing the professional and familial life of pairs in our country (Greece).

Concretely:

In the first chapter you can read a short report in the institution of family and in the changes that it suffered in the passage of years in the form and characteristics.

In the second chapter are described the roles of husband and wives in the various forms of family as well as the problems that result and prevent the achievement of equality.

The third chapter is reported the roles of father in the family, in the characteristics of fatherly model and in the importance of this role for the upbringing of children.

In the fourth chapter becomes description of social work with family and more specifically in the models of intervention in situation of crisis, in the techniques that social workers use as well as in the social infrastructures of care in Greece.

In the fifth chapter is mentioned the legislative frame for the reconciliation of family and work.

Finally in the annex are recorded the social services that deal with the institution of family.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια ο δημόσιος διάλογος επικεντρώνεται στους τρόπους που θα βοηθήσουν την ελληνική οικογένεια να συμφιλιώσει την εργασία με την οικογενειακή ζωή. Η επίτευξη της συμφιλίωσης επαγγελματικού και οικογενειακού βίου αποτελεί αφενός καίριο ζήτημα για την ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην οικονομική ζωή και αφετέρου εφελκτήριο για μεγαλύτερη ανάληψη οικογενειακών ευθυνών από τους άνδρες.

Ακόμη και μετά από τις δραματικές αλλαγές που έχει υποστεί ο θεσμός της οικογένειας στο πέρασμα των χρόνων οι γυναίκες εξακολουθούν να είναι οι κύριοι φορείς φροντίδας των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων ατόμων, (όσο περισσότερα παιδιά έχουν τόσο, τόσο λιγότερο συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και εξακολουθούν να ξοδεύουν περισσότερες ώρες στην ενδοοικογενειακή φροντίδα)

Από την άλλη πλευρά οι άνδρες μόλις τα τελευταία άρχισαν να ενθαρρύνονται για να συμμετάσχουν στην φροντίδα των παιδιών τους ή να κάνουν χρήση των γονικών αδειών.

Εάν δεν υπάρξουν αλλαγές στους ρόλους των φύλων δεν θα επιτευχθεί η εναρμόνιση οικογενειακής και εργασιακής ζωής με αποτέλεσμα την συνεχεία της περιθωριοποίησης των γυναικών. Για να μην οδηγηθούμε σε τέτοια φαινόμενα θα πρέπει τα μέτρα για τη συμφιλίωση να αφορούν και να προωθούνται εξίσου και για τα δύο φύλα. Θα βοηθούν άνδρες και γυναίκες στη βελτίωση της ποιότητας ζωής με παράλληλη στήριξη της οικογένειας.

Στην πραγματικότητα ένα ακόμη μεγάλο πρόβλημα είναι ότι η κοινωνία δεν συνειδητοποιεί πως οι γυναίκες εργάζονται όπως και οι άνδρες με αποτέλεσμα οι κοινωνικές δομές/ υπηρεσίες να προσαρμόζονται με πολύ αργό ρυθμό στις νέες απαιτήσεις της εποχής. Η έλλειψη ουσιαστικής συμφιλίωσης οδηγεί ορισμένες φορές σε αδιέξοδα, ιδιαίτερα στην περίοδο που διανύουμε καθώς υπάρχουν σημαντικές μεταβολές στην οικογένεια.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Τα τελευταία χρόνια, το θέμα της εξισορρόπησης της επαγγελματικής και προσωπικής ζωής των ατόμων αποκτά μεγαλύτερη σημασία για την προώθηση της ισότητας των φύλων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Μετά από έρευνες που έγιναν για μεγάλο χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε ότι το βάρος για την επίτευξη της αρμονίας την επαγγελματική και προσωπική – οικογενειακή ζωή ήταν στις πλάτες των γυναικών. Σήμερα το ενδιαφέρον άρχισε να στρέφεται και στους άνδρες – συζύγους και στους ρόλους που αναλαμβάνουν στα πλαίσια μιας πιο ισότιμης οικογενειακής ζωής.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι:

- η παράθεση των ποικίλων παραγόντων που προσδιορίζουν τον πατρικό ρόλο στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια,
- η διερεύνηση βιβλιογραφικά εάν και πόσο συμμετέχουν οι άντρες στις οικιακές υποχρεώσεις ,στη φροντίδα και την ανατροφή των παιδιών
- και τέλος οι αλλαγές που έχουν επέλθει στους ρόλους των συζύγων με την είσοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας.

Μέσα από την εργασία αυτή θα θέλαμε να τονίσουμε τη σπουδαιότητα συμφιλίωσης της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή γιατί δεν αφορά μόνο τις γυναίκες αλλά και τους άντρες οι οποίοι καλούνται σήμερα να συμμετάσχουν ισότιμα στην ανάληψη των οικογενειακών υποχρεώσεων.

Η αποδοχή του νέων ρόλων και η εγκαθίδρυση πρακτικών συμφιλίωσης είναι ένα θέμα που αφορά τόσο τους εργαζόμενους /ες με οικογένεια όσο και τις κυβερνήσεις και τους εργοδότες και συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη και την ισότητα των φύλων.

ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

- **Οικογένεια** : « Η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και που αναλύονται στη μεταβίβαση από τη μία γενιά στην άλλη του πολιτισμού». (Α.Μ. Μουσούρου ,Κοιν. της σύγχρονης οικογένειας Αθήνα 2006).
- **Ρόλος** : « Ένα σύνολο στερεότυπων για τη δράση και τη συμπεριφορά των αντρών και γυναικών» (Ευρωπαϊκή επιτροπή, 100 λέξεις για την ισότητα, Γλωσσάριο όρων σχετικών με την ισότητα αντρών κ' γυναικών, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 1998)
- **Φύλο** : (βιολογικό) Τα βιολογικά χαρακτηριστικά βάσει των οποίων διακρίνονται οι άνθρωποι σε άντρες και γυναίκες.
- (κοινωνικό) Έννοια, η οποία αναφέρεται στις κοινωνικές διαφορές σε αντίθεση με τις βιολογικές διαφορές, μεταξύ των γυναικών και αντρών που έχουν διδαχθεί και ενδέχεται να μεταβληθούν με την πάροδο του χρόνου, παρουσιάζοντας ευρύτατες διακυμάνσεις τόσο εντός όσο και μεταξύ των διαφόρων πολιτισμικών αντιλήψεων (ο.π.)
- **Συμφιλίωση**: Εκτός από τον όρο «συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας» της ΕΕ χρησιμοποιούνται συχνά και άλλοι όροι, όπως «εναρμόνιση εργασιακών και οικογενειακών υποχρεώσεων», «εξισορρόπηση, συνδυασμός ή συγκερασμός εργασίας και οικογένειας», καθώς επίσης και «συνεργασία στην οικογένεια και την εργασία». Οι διαφορετικοί όροι εκφράζουν διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια του έμφυλου καταμερισμού εργασίας και του προς λύση προβλήματος. Ο όρος «συμφιλίωση» παραπέμπει σε προκαπιταλιστικές εποχές, όταν η παραγωγή γινόταν μέσα στην οικογένεια και δεν υπήρχε αντίθεση ανάμεσα στους δύο χώρους. Ο όρος «εναρμόνιση» παραπέμπει στη δυνατότητα αρμονικής συνεργασίας και συνέργειας των δύο κόσμων χωρίς συγκρούσεις. Οι όροι «εξισορρόπηση», «συνδυασμός» και «συγκερασμός» αποτελούν περισσότερο ουδέτερες έννοιες, αφού εμπεριέχουν τη δυνατότητα λύσης των συγκρούσεων με ισότιμους όρους ανάμεσα στα δύο μέρη. Σε πολλές περιπτώσεις προστίθεται και η «προσωπική ζωή» στις προς «συμφιλίωση» όψεις της καθημερινής ζωής,

αναγνωρίζοντας ότι η έννοια της προσωπικής ζωής και του ελεύθερου χρόνου (άθληση, αυτομόρφωση, αναψυχή κ.λπ.) δεν είναι επενδυμένη μόνο με «ανδρικά» χαρακτηριστικά. Οι απαιτούμενοι χρόνοι και χώροι γι' αυτές τις δραστηριότητες μπορούν να διακρίνονται από αυτούς της οικογένειας και της απασχόλησης και για τις γυναίκες. Στη μελέτη αυτή χρησιμοποιείται ο όρος «συμφιλίωση» είτε ο όρος «συνδυασμός» ως πιο ουδέτερος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

1.1 Η οικογένεια ως κοινωνικός Θεσμός.

Ως κοινωνικός Θεσμός η οικογένεια έχει κοινωνικά σημαντικούς σκοπούς που συνοψίζονται στην εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και αναλύονται στη μεταβίβαση από τη μία γενιά στην άλλη του πολιτισμού ως τρόπου ζωής και τρόπου ύπαρξης, των (υλικών) πραγμάτων και των κοινωνικών θέσεων (Λ. Μουσούρου, 1996)

Σύμφωνα με τη Μουσούρου η οικογένεια έχει αφενός ένα χαρακτήρα δημόσιο, καθώς αφορά την οργάνωση του συλλογικού βίου και συνδέεται με την εν γένει θέσπιση του βίου αυτού (νομοθεσία) και με την υλική διάσταση (τρόπο παραγωγής). Αφετέρου, η οικογένεια έχει και χαρακτήρα ιδιωτικό, καθώς αφορά την οργάνωση του ιδιωτικού βίου. Ακόμη η συγγραφέας υποστηρίζει πως η οικογένεια έχει λειτουργίες με τις οποίες προωθείται η ικανοποίηση στόχων τόσο σημαντικών για τα άτομα και το σύνολο ώστε ο θεσμός να εμφανίζεται σ' όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες.

Αν και δεν αφορά την παρούσα μελέτη να εξετάσει τις κοινωνιολογικές μελέτες που έχουν γίνει πάνω στο θεσμό της οικογένειας θα θεωρηθεί παράληψη εάν δεν αναφερθούμε σύντομα σε κάποιες από αυτές:

- Η παρσονική προσέγγιση (Parsons) όπως περιγράφει ο A.Wilson 1985 θεωρεί την οικογένεια ως μέσω κοινωνικοποίησης των ατόμων.
- Οι μαρξιστές αναγνωρίζουν την οικογένεια ως μέσω κοινωνικού ελέγχου.
- Το φεμινιστικό κίνημα με τη δημιουργία του ανέδειξε το ρόλο της γυναίκας τόσο στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία. Ακόμη δημιούργησε ερωτήματα για το ρόλο των γυναικών δηλ. γιατί θα πρέπει οι οικιακές δουλειές και η ανατροφή των παιδιών να βαραινούν μόνο τη γυναίκα. Πριν τη βιομηχανική επανάσταση η γυναίκα συμμετείχε ενεργά στα οικονομικά της οικογένειάς της. Με το πέρασμα όμως στο 19^ο αιώνα θεωρήθηκε ότι η θέση που της <<άρμοζε>> είναι

στο χώρο του σπιτιού. Η φεμινιστική προσέγγιση της οικογένειας προσπαθεί να απαντήσει σε ερωτήματα όπως :

- Γιατί μόνο οι γυναίκες είναι αρμόδιες για τις οικιακές δουλειές και το μέγιστο των παιδιών και
- γιατί η οικογένεια εκπαιδεύει τα νέα κορίτσια να ακολουθήσουν τους παραδοσιακούς ρόλους.

Με τα παραπάνω οι γυναίκες καταπιέζονται και απλά γίνονται άβουλα πλάσματα που υπακούν στους άντρες (πατέρες / συζύγους).

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν πολλές προσεγγίσεις για το θεσμό της οικογένειας όλες μελέτησαν τρεις πλευρές του οικογενειακού θεσμού.

α) τη σημασία των συγγενικών σχέσεων.

Συγγενικές ονομάζονται οι σχέσεις με ανθρώπους που ενώνονται με δεσμούς αίματος ή γάμου (νόμου).

Έχουν χρησιμοποιηθεί διάφοροι ορισμοί για να διακριθούν τα είδη των συγγενικών δεσμών:

- Εκτεταμένη οικογένεια: το είδος της οικογένειας αυτής χαρακτηρίζεται από πολλούς συγγενείς που ζουν όλοι μαζί μπορεί και στο ίδιο σπίτι (παππούς, γιαγιά, γονείς και παιδιά).
- Πυρηνική οικογένεια : Σύμφωνα με τη Λ. Μουσούρου η μορφή της σύγχρονης οικογένειας είναι συζυγική αποτελείται από τους συζύγους – γονείς και παιδιά, τα παιδιά τους και διαβιώνει ανεξάρτητα από άλλες συγγενικές οικογένειες είναι δηλαδή ανεξάρτητη συζυγική. Τα σημερινά ζευγάρια μένουν σε χωριστά σπίτια από τους γονείς τους και η επαφή τους γίνεται πιο συχνή μετά τη γέννηση των παιδιών (Μ. Δωμάνη – Χρηστέα, 1989, σελ. 143)
- Μονογονεϊκή : Μια μητέρα ή ένας πατέρας αναλαμβάνει τα ηνία της λειτουργίας μιας μονογονεϊκής οικογένειας είτε λόγω θανάτου του/της συντρόφου του/της, είτε λόγω διαζυγίου, είτε λόγω προσωπικής επιλογής. Η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελείται από τον ένα γονιό και τα παιδιά του/της. Η φροντίδα μιας τέτοιας οικογένειας είναι βαρύτερη ευθύνη για τον ένα γονιό και απαιτεί πολλές ικανότητες για να ανταπεξέλθει στα προβλήματα που θα προκύψουν.
- Πολύτεκνη Οικογένεια : Αποτελείται από τους γονείς και τουλάχιστον 4 παιδιά. Οι γονείς εργάζονται και τα παιδιά συνήθως φροντίζουν το ένα το άλλο. Σ'

αυτού του είδους της οικογένειας τα μέλη τους παρατηρείται να συμμετέχουν συστηματικά και ενεργητικά στη λειτουργία της.

β) τις λειτουργίες της οικογένειας

Ένα δεύτερο θέμα που μελετήθηκε από τους κοινωνιολόγους είναι οι λειτουργίες που εκτελεί η οικογένεια.

Σύμφωνα με τη Λ. Μουσούρου (Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας 1996, σελ.20) οι λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας είναι οι ακόλουθες και μπορούν να συνοψισθούν στις εξής κατηγορίες :

- Αναπαραγωγική λειτουργία : πρόκειται για την απαραίτητη λειτουργία εξασφάλισης της βιολογικής αναπαραγωγής της κοινωνίας. Τα παιδιά είναι απαραίτητα για τη δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και για την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών.
- Οικονομικές λειτουργίες : η σύγχρονη οικογένεια είναι κατά κύριο λόγο μονάδα κατανάλωσης σε αντίθεση με την παραδοσιακή στην οποία τα μέλη της με την εργασία τους στην γεωργία και την κτηνοτροφία παρήγαγαν τα προϊόντα που τους χρειαζόνταν για να επιβιώσουν. Η αλλαγή αυτή είχε διαφοροποιήσει τους ρόλους των δύο φύλων (ιδιαίτερα του ρόλου της γυναίκας).
- Εκπαιδευτικές λειτουργίες : πρόκειται για λειτουργίες απαραίτητες προκειμένου να εξασφαλιστεί η πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Η κατηγορία αυτή αποτελείται από δύο υποκατηγορίες.

-Λειτουργίες που αποβλέπουν στην απόκτηση γνώσεων οι οποίες είναι απαραίτητες στην παραγωγή

-και λειτουργίες κοινωνικοποίησης.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι λειτουργίες της εκπαίδευσης και της κοινωνικοποίησης δεν διαχωρίζονται. Ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες η εκπαίδευση αποτελεί ευθύνη εξειδικευμένων θεσμών (π.χ. σχολείο). Η κοινωνικοποίηση όμως διαρκεί όσο η ζωή του ανθρώπου και συνδυάζεται με την αναπροσαρμογή της κοινωνικής κληρονομιάς.

- Ψυχολογικές λειτουργίες: οι λειτουργίες αυτές συνίστανται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθανθούν ασφαλή και να απολαμβάνουν της στοργής των άλλων. Στις σύγχρονες κοινωνίες όπου η ταχύτητα των μετασχηματισμών δημιουργεί ανασφάλεια στα άτομα το μεγαλύτερο πρόβλημα της οικογένειας είναι ότι δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες και τις προσδοκίες των μελών της για σταθερότητα και ασφάλεια.

γ) την αλλαγή των ρόλων

Με το πέρασμα των ετών επήλθε και η αλλαγή στους ρόλους των συζύγων. Μελέτες που έγιναν έδειξαν ότι ο άντρας είναι ο «κουβαλητής» ενώ η γυναίκα είναι αναγκασμένη να δουλεύει ενώ ταυτόχρονα φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά τους.

1.2 Θεωρητικές προσεγγίσεις

- **Η προσέγγιση των λειτουργιστών**

Σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση των λειτουργιστών, η διαφοροποίηση κατά φύλο έχει οδηγήσει σε συνολική κοινωνική σταθερότητα. Η παραδοσιακή κατανομή των ρόλων προέκυψε από την ανάγκη να καθιερωθεί η κατανομή εργασίας ανάμεσα στους δύο συζύγους, δεδομένου ότι σε κάθε ιστορική εποχή, η οικογένεια απαιτούσε ενήλικες που να εξειδικεύονται σε συγκεκριμένους ρόλους. Έτσι, πάντα σύμφωνα με τους λειτουργιστές, οι διαφοροποιημένοι ρόλοι των ανδρών και των γυναικών συντείνουν στην τάξη και στην αρμονία των ανθρώπινων κοινωνιών.

Δύο κορυφαίοι εκπρόσωποι της Σχολής του Λειτουργισμού, οι αμερικανοί κοινωνιολόγοι Talcott Parsons and Robert Bales) είχαν ήδη από το 1955 επισημάνει την εξής διάκριση, που ισχύει σε κάθε κοινωνία: Οι άνδρες επιτελούν έναν **εργαλειακό ρόλο (*instrumental role*)** και οι γυναίκες έναν **εκφραστικό ρόλο (*expressive role*)**. Οι δύο αυτοί ρόλοι συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον. Ο εργαλειακός ρόλος του άνδρα είναι ο πρακτικός ρόλος, που δίνει έμφαση στη διεκπεραίωση εργασιών και στην επίτευξη στόχων. Κεντρική σημασία εδώ έχει η εξωτερική σχέση ανάμεσα στην οικογένεια και σε άλλους κοινωνικούς θεσμούς. Αντίθετα, ο εκφραστικός ρόλος είναι ο συναισθηματικά υποστηρικτικός ρόλος. Βαρύνουσα σημασία στο ρόλο αυτό έχει η διατήρηση της αρμονίας μέσα στα πλαίσια της οικογένειας και οι εσωτερικές συναισθηματικές σχέσεις της οικογένειας. Σύμφωνα με τους λειτουργιστές, το ενδιαφέρον των γυναικών για εκφραστικούς στόχους απελευθερώνει για τους άνδρες τον χρόνο που τους επιτρέπει την ενασχόληση με εργαλειακές εργασίες και το αντίστροφο. Έτσι, οι γυναίκες παραμένουν “αγκυροβολημένες” στην οικογένεια ως σύζυγοι, μητέρες και διευθύντριες του οίκου (οικοδέσποινες). Αντίθετα, οι άνδρες απασχολούνται σε μεγαλύτερη έκταση και με μεγαλύτερη ένταση στον επαγγελματικό χώρο εργασίας, δηλαδή εκτός σπιτιού.

- **Η προσέγγιση της σχολής των συγκρούσεων**

Στην προσπάθειά τους να εξηγήσουν την ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων, οι θεωρητικοί των συγκρούσεων τονίζουν ότι σε κάθε κοινωνία, οι σχέσεις των φύλων χαρακτηρίζονται από την άνιση κατανομή της ισχύος (κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής) μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στις προβιομηχανικές κοινωνίες, οι άνδρες μπορούσαν να κυριαρχούν πάνω στις γυναίκες εξαιτίας του μεγέθους τους και της σωματικής τους δύναμης (μυϊκής υπεροχής), αλλά και λόγω της “απαλλαγής” τους από το καθήκον της τεκνοποίησης. Έτσι, για τους κοινωνιολόγους αυτής της σχολής, οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων αντικατοπτρίζουν την υποδούλωση του ενός φύλου στο άλλο κι εξηγούν σε μεγάλο βαθμό γιατί οι αξίες των ανδρών είναι συνήθως οι κυρίαρχες αξίες μιας κοινωνίας.

- **Η προσέγγιση της σχολής της διαντίδρασης**

Οι εκπρόσωποι αυτής της σχολής προσεγγίζουν τα θέματα φύλου στο μικρο-επίπεδο της καθημερινής συμπεριφοράς. Δίνουν μεγάλη έμφαση στη μελέτη της γλώσσας, που περιλαμβάνει όλες τις μορφές λεκτικής και μη-λεκτικής επικοινωνίας. Με την τελευταία, που αποκαλείται και “γλώσσα του σώματος”, οι άνθρωποι επικοινωνούν ανταλλάσσοντας πληροφορίες και μηνύματα με εκφράσεις του προσώπου, χειρονομίες και κινήσεις του σώματος. Έτσι, μια σειρά μελετών καταδεικνύουν ότι το 96% των διακοπών σε συζητήσεις ανδρών-γυναικών πραγματοποιούνται από άνδρες. Άλλες μελέτες αποκαλύπτουν ότι οι άνδρες αλλάζουν θέμα συζήτησης πολύ συχνότερα απ’ ό,τι οι γυναίκες και ότι έχουν έντονη τάση να μην προσέχουν κατά τη διάρκεια συζητήσεων όταν το θέμα το έχει επιλέξει άτομο του αντίθετου φύλου (ακόμη κι όταν το άτομο αυτό κατέχει υψηλή κοινωνική θέση, π.χ. είναι γιατρός). Όλα αυτά τα πορίσματα αντικατοπτρίζουν την κυριαρχία των αρρένων στις συζητήσεις –κι εξηγούν εν μέρει την υπερ-εκπροσώπηση των ανδρών στον πολιτικό στίβο. Επίσης, οι έρευνες αυτές μαρτυρούν ότι η κυριαρχία των ανδρών στις συζητήσεις έχει ευρύτερες επιπτώσεις στις συναναστροφές των δύο φύλων, π.χ. σε σχέσεις προϊσταμένου – υποψήφιας για μια θέση, καθηγητή – μαθήτριας ή φοιτήτριας, ή και στις σχέσεις των δύο συζύγων.

1.3 Τα χαρακτηριστικά της οικογένειας στην Ελλάδα

Σημαντικές ενδείξεις των αλλαγών της οικογένειας ως προς τις έμφυλες σχέσεις αποτελούν οι εξελίξεις στη δομή και τη διάρκεια της οικογένειας (μονογονεϊκή, συζυγική, ελεύθερη συμβίωση, διαζύγιο κ.λπ.) καθώς και στον τρόπο ρύθμισης της αναπαραγωγής (γονιμότητα, άμβλωση, αντισύλληψη, τεχνητή αναπαραγωγή κ.λπ.). Οι εξελίξεις αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο των αλλαγών της οικογένειας και της οικογενειακής πολιτικής ως συνέπεια των ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών στην Ευρώπη (Κυριακίδης 2000).

Ως προς τη δομή της οικογένειας στην Ελλάδα, οι δημοσιογραφικές μελέτες διαπιστώνουν σημαντικές μεταβολές, όπως η αύξηση του αριθμού των νοικοκυριών και η συρρίκνωση του μεγέθους τους, η μείωση των οικογενειακών προς όφελος των μη οικογενειακών νοικοκυριών και η σημαντική διερεύνηση του αριθμού των μονομελών νοικοκυριών. Ιδιαίτερα ως προς τη δομή και τη διάρκεια της οικογένειας από το 1960 μέχρι το 2000 αυξήθηκε η μέση ηλικία κατά τον πρώτο γάμο, τριπλασιάστηκε ο συνθετικός δείκτης διαζυγίων και διπλασιάστηκε το ποσοστό των γάμων που κατέληξαν σε διαζύγιο. Το ποσοστό των διαζυγίων αυξήθηκε κατά 50% από τις αρχές του 1990 μέχρι το 2003, ενώ μειώθηκε η διάρκεια των γάμων που καταλήγουν σε διαζύγιο από 14,3 έτη (για του γάμους που έγιναν το 1970) στα 12 έτη (για τους γάμους που έγιναν το 1985). Το ποσοστό των διαζυγίων την ίδια περίοδο αυξήθηκε από 8% σε 12/13%. Η απλοποίηση των σχετικών διαδικασιών, η μείωση του κόστους, και η αποδυνάμωση της παραμέτρου των παιδιών ως «λόγου αποφυγής» διευκόλυναν τα διαζύγια, τα οποία όμως παραμένουν σε πολύ χαμηλά επίπεδα στην ΕΕ των 15, όπου ένας γάμος στους τρεις καταλήγει σε διαζύγιο. Επιπλέον, ο μικρός αριθμός διαζυγίων στην Ελλάδα αποδίδεται και στη λειτουργία του γάμου ως υποκατάστατου του κράτους πρόνοιας και στην ως εκ τούτου αδύναμη θέση των διαζευγμένων γυναικών να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες υλικές συνθήκες επιβίωσης μετά τη διάλυση του γάμου.

Παράλληλα, αυξάνονται τα μη συμβατικά σχήματα, κυρίως των μονογονεϊκών, των ανασυσταμένων και των άτεκνων οικογενειών, ακόμα και των ελεύθερων συμβιώσεων. Οι οικογένειες χωρίς παιδιά αυξήθηκαν κατά 30% από το 1991 μέχρι το 2001, ενώ οι οικογένειες με παιδιά μειώθηκαν περίπου 6%. Οι μονογονεϊκές οικογένειες αύξησαν το μερίδιό τους στο σύνολο των οικογενειών κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα, ενώ στις 4 από τις 5 μονογονεϊκές οικογένειες

αρχηγός είναι η μητέρα. Οι εξελίξεις αυτές βρίσκονται στην κατεύθυνση των τάσεων στις άλλες χώρες της ΕΕ, χωρίς όμως να προσεγγίζονται οι αντίστοιχοι ευρωπαϊκοί μέσοι όροι. Σε σύγκριση με την ΕΕ των 15, η δομή της οικογένειας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονη παρουσία, σταθερότητα και διάρκεια της συζυγικής «πυρηνικής» οικογένειας, στην οποία τα παιδιά παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μετά την ενηλικίωση τους. Τάσεις αμφισβήτησης της παραδοσιακής οικογένειας έδειξε εμπειρική έρευνα μικρής κλίμακας, στην οποία διαπιστώθηκαν η εμφάνιση νέων μορφών οικογενειακών σχημάτων (μονομελή νοικοκυριά, μονογονεϊκές οικογένειες, συμβιώσεις χωρίς γάμο, ανασυστάμενες οικογένειες κ.λπ.) και μεγαλύτερη ποικιλία οικογενειακών διαδρομών στους ατομικούς κύκλους οικογενειακής ζωής. Οι εξελίξεις αυτές φαίνεται να συνδέονται περισσότερο με πρωτοβουλίες γυναικών παρά ανδρών.

Οι χαμηλοί δείκτες γονιμότητας που χαρακτηρίζουν της δημοσιογραφικές αλλαγές οφείλονται στο ότι οι νέες γενιές αφενός αναβάλλουν την τεκνοποίηση και αφετέρου ο αριθμός των παιδιών ανά γυναίκα μειώνεται σταθερά από τη δεκαετία του 1950 και μετά. Με άλλα λόγια, αυξήθηκε η ηλικία της μητέρας κατά τη γέννηση του πρώτου παιδιού (από 25,9 ετών το 1960 σε 27,6 ετών το 2000) και μειώθηκε η γονιμότητα (σε 1,29 το 2004 από 2,22 παιδιά ανά γυναίκα παραγωγικής ηλικίας το 1960). Η διαρκής πτώση του δείκτη γονιμότητας έρχεται σε αντίθεση με τη συνεχή επίκληση του δημογραφικού «προβλήματος» στην Ελλάδα, η οποία επιτείνεται σε περιόδους εθνικιστικής έξαρσης. Η σχετική δημόσια συζήτηση περιλαμβάνει και την προσπάθεια ενοχοποίησης των γυναικών που κάνουν λιγότερα παιδιά, εφόσον το γεγονός αυτό αποδίδεται συχνά την απασχόληση τους και την επιθυμία τους για επαγγελματική σταδιοδρομία. Με τον τρόπο αυτό αποσιωπώνται δύο βασικοί παράγοντες της χαμηλής γονιμότητας : το υποτονικό κράτος πρόνοιας και η χαμηλή συμμετοχή των ανδρών στις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Το ποσοστό των γεννήσεων εκτός γάμου στο σύνολο των γεννήσεων παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα στην Ελλάδα (4% έναντι 27,2% που είναι ο μέσος όρος στην ΕΕ), παρότι έχει αυξηθεί σημαντικά την τελευταία δεκαετία. Οι περισσότερες από τις γεννήσεις αυτές αφορούν άγαμες μητέρες, οι οποίες αποτελούν ένα είδος μονογονεϊκής οικογένειας. Σήμερα, όλο και περισσότερες γυναίκες αποφασίζουν να αποκτήσουν παιδί χωρίς σύντροφο, εκτός γάμου, και να υποστούν τις συνέπειες από την αρνητική αντιμετώπιση λόγω των κοινωνικών προκαταλήψεων.

Ο πραγματικός αριθμός των αμβλώσεων στην Ελλάδα είναι άγνωστος, δεδομένου ότι οι περισσότερες γίνονται σε ιδιωτικές κλινικές και δεν καταγράφονται για λόγους φορολογικής διαφυγής και ιατρικού απορρήτου. Οι σχετικές εκτιμήσεις κυμαίνονται από 100.000 έως 120.000 αμβλώσεις το χρόνο και είναι περισσότερες από τις γεννήσεις, οι οποίες το 2004 έφταναν τις 105.660. Η αναλογία αμβλώσεων προς γεννήσεις είναι η υψηλότερη στην ΕΕ, γεγονός που αποδίδεται στην εξαιρετικά χαμηλή χρήση σύγχρονων και αποτελεσματικών μεθόδων αντισύλληψης, όπως είναι το χάπι, (4,2%) και το σπирάλ (7,4%). Η αντισύλληψη θεωρείται ευθύνη των ανδρών (μόνο 1 γυναίκα στις 10 χρησιμοποιεί η ίδια αντισύλληψη, ενώ 6 στις 10 αφήνουν το θέμα αυτό στον άνδρα), όπως άλλωστε φαίνεται να πιστεύουν 7 στους 10 νέους 16 έως 24 ετών στη χώρα μας. Η κατάσταση αυτή δεν φαίνεται να αλλάζει, όπως έδειξαν πρόσφατες έρευνες σχετικά με τη χρήση των αντισυλληπτικών από τη γενιά. Έρευνα σε γυναίκες που έκαναν άμβλωση έδειξε ότι αυτές συχνά δικαιολογούν την πράξη τους ως επιβεβλημένη από οικονομικούς λόγους, χωρίς όμως να απαρνούνται την εθνική υποχρέωση τους να αποκτήσουν τουλάχιστον ένα παιδί για να θεωρούνται «καλές Ελληνίδες», η σύνδεση της γέννησης του παιδιού με εθνικές προτεραιότητες αύξανε το αίσθημα ενοχής των γυναικών απέναντι στην άμβλωση, ενώ ταυτόχρονα η ίδια η πράξη αποτελούσε ενέργεια αμφισβήτησης και απελευθέρωσης από την υποχρέωση της μη ηθελημένης μητρότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο.

ΕΜΦΥΛΟΙ ΡΟΛΟΙ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Η συζυγική σχέση και οι ρόλοι των μελών

Σύμφωνα με έναν ορισμό της κοινωνιολογίας, «ρόλος είναι το σύνολο των τρόπων συμπεριφοράς που μια κοινωνία περιμένει από το άτομο». Αυτός εκτιμάται σύμφωνα με το τι πρέπει, τι οφείλει και τι μπορεί να κάνει το άτομο. Στο ρόλο αυτό αντιστοιχεί και μια σειρά ποινών, οι οποίες εφαρμόζονται σε περίπτωση που κάποιος δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που ορίζει ο ρόλος (Μουσούρου, 2006).

Κάθε άνθρωπος κατέχει πολλούς ρόλους, ανάλογα με το κοινωνικό χώρο μέσα στον οποίο κινείται. Η κοινωνιολογία διακρίνει τους φυσικούς ρόλους (φύλο, ηλικία και ανάλογη συμπεριφορά) και τους επίκτητους, δηλαδή τους ρόλους που αποκτά κανείς (επάγγελμα, συμμετοχή σε σύλλογο). Φυσικοί είναι οι ρόλοι που συνδέονται άμεσα με το σώμα του ανθρώπου και τη βιολογική του υπόσταση (Νόβα- Καλτσούνη, 2004).

Με το γάμο ο καθένας αναλαμβάνει έναν νέο ρόλο, που φυσικά καταλαμβάνει την πρωταρχική θέση σε σχέση με τους ρόλους που είχε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Ο ρόλος του γιου ή της κόρης, που ήταν δεμένοι με το πατρικό σπίτι, χαλαρώνει και θυσιάζεται για χάρη του νέου ρόλου, αυτόν του/της συζύγου. Το ίδιο συμβαίνει και με άλλους ρόλους που ενδεχομένως μέχρι πρότινος είχε το κάθε μέλος του νέου νοικοκυριού. Όταν δεν συμβαίνει αυτό, εμφανίζονται οξυτήτες που προδικάζουν μια όχι ομαλή πορεία. Με τη γέννηση των παιδιών τονίζεται ιδιαίτερο ο ρόλος και των δύο συζύγων και η σημασία του για μια ομαλή και περισσότερο υπεύθυνη οικογενειακή ζωή (Κορωναίου, 2007).

Κάθε κοινωνία έχει ορισμένες προσδοκίες από την οικογένεια ως σύνολο. Οι προσδοκίες αυτές μπορούν να εκπληρωθούν όταν οι σχέσεις όλων των μελών βρίσκονται σε αρμονία. Τι περιμένει όμως η κοινωνία από την οικογένεια;

- Παροχή στέγης, κατοικίας και υλικών αγαθών στα μέλη της.
- Παροχή σωματικής και συναισθηματικής φροντίδας, τόσο στους ενήλικους όσο και στα παιδιά.

- Προώθηση και διατήρηση της συναισθηματικής υγείας και ισορροπίας όλων των μελών της.
- Εξασφάλιση της κοινωνικοποίησης των παιδιών.

«Όταν τα παραπάνω δεν πραγματοποιούνται, υπάρχει, το ενδεχόμενο να έχουμε ψυχοπαθολογικές εκδηλώσεις στα διάφορα μέλη της οικογένειας. Τα στοιχεία που αναφέρονται παραπάνω ως κοινωνικές απαιτήσεις είναι, τα πλέον στοιχειώδη. Μία οικογένεια μπορεί και οφείλει να προσφέρει πολύ περισσότερα (Τσουραμάνης, 2003).

Το σύστημα που λέγεται οικογένεια λειτουργεί όταν κάθε μέλος γνωρίζει το ρόλο του ή, σε περίπτωση που είναι νεότερο, όταν μαθαίνει το ρόλο που περιμένουν οι άλλοι από αυτό. Η οικογένεια είναι ο βασικός χώρος μέσα στον οποίο τα νεότερα μέλη μαθαίνουν όχι μόνο το δικό τους ρόλο αλλά και τους ρόλους των άλλων μελών. Ειδικά η ευρεία, η παραδοσιακή οικογένεια παρουσιάζει ένα πολύπλοκο σύστημα ρόλων. οι οποίοι «δένουν» όλα τα μέλη της οικογένειας. Μέσα στην οικογένεια το κάθε μέλος αποχτά την «ταυτότητα του συνειδητοποιεί ποίος είναι, τι είναι, τι περιμένουν οι άλλοι απ' αυτό και πώς θα πετύχει την αυτοπραγμάτωση και την καταξίωσή του αρχικά ως μέλος της οικογένειας και αργότερα ως μέλος του κοινωνικού συνόλου (Χουρδάκη 1982).

Όσο και αν το κοινωνικό πλαίσιο επηρεάζει τις περί ταυτότητας αντιλήψεις, μόνο μέσα στην οικογένεια το αγόρι προετοιμάζεται να γίνει άντρας και το κορίτσι γυναίκα. Η συνεργασία των μεγαλύτερων μελών θα βοηθήσει τα νεότερα να αποκτήσουν την ταυτότητα του φύλου τους ώστε να παίζουν τον ανάλογο με το φύλο τους ρόλο. Όταν το κάθε μέλος μάθει το ρόλο του θα γνωρίζει τις προσδοκίες και τις απαιτήσεις των άλλων μελών καθώς και της ευρύτερης κοινωνίας (Κυριακίδης, 2000).

Στην οικογένεια, όπως και σε άλλες κοινωνικές ομάδες, συναντάμε την αμοιβαιότητα των ρόλων την αλληλεξάρτησή τους. Πατέρας-γιος, μητέρα-κόρη, πατέρας-κόρη, παππούς-εγγονός κλπ. είναι μερικοί αμοιβαίοι ρόλοι : χωρίς εγγονό δεν υπάρχει παππούς, χωρίς για ή κόρη δεν υπάρχει μητέρα ή πατέρα.

Η οικογένεια είναι αυτή που αναλαμβάνει κυρίως την ουσιαστική κοινωνικοποίηση του παιδιού και δεν αναθέτει σε εξωοικογενειακούς παράγοντες, όπως είναι φίλοι, συγγενείς, γνωστοί κ.α. Τούτο σημαίνει ότι την κύρια ευθύνη της αγωγής και της κοινωνικοποίησης του παιδιού έχει αποκλειστικά η οικογένεια. Σημαντικό επίσης είναι το προνοιακό έργο της οικογένειας, το οποίο δεν μπορεί να

αγνοηθεί : πρόκειται για τη θυσία του ενός για χάρη των υπολοίπων μελών ή για τη θυσία των υπολοίπων μελών χάριν του ενός μέλους που υποφέρει, πάσχει, έχει κάποια ανάγκη.

Η κατανομή ρόλων και ευθυνών μεταξύ των μελών βοηθά στην ομαλή λειτουργία της οικογένειας και στις μεταξύ τους σχέσεις. Είναι πολύ σημαντικό για το κάθε μέλος της οικογένειας να γνωρίζει το ρόλο του, τους ρόλους των άλλων και να παρουσιάζει ανάλογη συμπεριφορά. Κανένας ρόλος δεν είναι απομονωμένος και ανεξάρτητος. Όλοι οι ρόλοι του κάθε μέλους συνδέονται με όλους τους ρόλους των άλλων. Όσο πιο σαφή είναι τα όρια του κάθε ρόλου (όχι μόνον του δικού μας αλλά και των άλλων), τόσο περισσότερο τα άτομα μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους και να μην αφήνουν περιθώρια παρεξήγησης και παρερμηνείας. Η άρνηση ή η σύγχυση των ρόλων συχνά δημιουργεί τεράστια προβλήματα,. Έτσι, η αγωγή των παιδιών είναι ρόλος – ευθύνη και των δύο συζύγων και όχι μόνον της μητέρας, όπως συνήθως πιστεύεται (Φον Κάνιτζ, 1981).

Πάρα πολλές συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων οφείλονται στο γεγονός ότι στο ρόλο του άλλου προσγράφονται αρμοδιότητες που είναι κοινές, τις οποίες κάποια στιγμή ο «άλλος» αρνείται να εκτελέσει. Αυτό ακριβώς έχει ως συνέπεια τη σύγκρουση. Γι' αυτό είναι ανάγκη να συζητιούνται τα όρια των ρόλων που αναλαμβάνει ο κάθε σύζυγος.

Συνήθως, η γυναίκα – σύζυγος αναλαμβάνει κατά βάση τέσσερις ρόλους, στους οποίους είναι υποχρεωμένη να μοιράσει το χρόνο και τις δυνάμεις της :

- α. Ο ρόλος της ως συζύγου.
- β. Ο ρόλος της ως βοηθού στις δραστηριότητες του συζύγου.
- γ. Ο ρόλος της ως μητέρας.
- δ. Ο ρόλος της ως οικονομικού παράγοντα (Μπακαλάκη,1994).

Το βάρος και η σημασία που θα δώσει η γυναίκα στον καθέναν από τους προαναφερθέντες τομείς – ρόλους εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες :

- α. Την ανατροφή που έλαβε στο πατρικό της σπίτι.
- β. Την μόρφωση – παιδεία που απέκτησε από τη φοίτηση της σε σχολεία ή την προσωπική μόρφωση – καλλιέργεια της.
- γ. Τις εμπειρίες της από τον κόσμο της εργασίας ή από τον κοινωνικό περίγυρο και την και την περιρρέουσα ιδεολογία.
- δ. Τις σχέσεις της με το σύζυγο και τις απαιτήσεις της οικογένειας (Μπακαλάκη,1994).

Ορισμένες μητέρες δείχνουν υπερβολική προσήλωση στα παιδιά τους, οπότε και η αρχή της φοίτησης τους στο σχολείο είναι γι' αυτές μία δοκιμασία. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της σχετικής ανωριμότητας και ανασφάλειας που νιώθουν στο γονεϊκό ρόλο, ο οποίος – ως σημειωθεί – δεν είναι πάντοτε εύκολος. Γι' αυτό το λόγο συχνά καταφεύγουν σε «ειδικούς», μολονότι ο γονεϊκός ρόλος είναι κάτι που επιτελείται φυσικά(Μπακαλάκη,1994)..

Ο Wilson (1985) παρατηρεί πως η ιδανική μοντέρνα μητέρα σχεδιάζει την αγωγή του παιδιού της σχεδόν επιστημονικά, από την αυστηρά προσεγμένη διαίτα με την εξίσου καλά υπολογισμένη δοσολογία επαίνου και τιμωρίας, όπως ακριβώς συμβουλευούν τα εκλαϊκευμένα συγγράμματα ψυχολογίας. Η όλη στάση της απέναντι στο παιδί εξορθολογίζεται. Ακόμη και η αγάπη χρησιμοποιείται ως στοιχείο παιδαγωγικής υγιεινής. Η κοινωνία μας προωθεί μεταξύ των μορφωμένων στρωμάτων των πόλεων μια «επαγγελματική» στάση, που επεκτείνεται μάλιστα και σε εκείνες τις γυναίκες που δεν εργάζονται, αλλά παίζουν ακόμη το ρόλο τους ως νοικοκυρές. Οι γυναίκες εκλαμβάνουν το μητρικό τους ρόλο ως επάγγελμα, η δε στάση τους απέναντι στα παιδιά είναι αντικειμενική και πραγματική. Ο αυθορμητισμός της ως μητέρα και η φυσική απεριόριστη φροντίδα και ζεστασιά από μέρους της τείνουν να εξαφανιστούν. Η εικόνα της μητέρας χάνει με αυτό τον τρόπο στη συνείδηση των παιδιών της μαγείας της και η λατρεία της μητέρας, που καλλιεργείται από τους ενήλικες, μετατρέπεται από μυθολογία, με την αυστηρότερη της έννοια, σε παγερές συμφωνίες. Αν είναι ανάγκη ο κάθε άνθρωπος να είναι σίγουρος για την ταυτότητα και το ρόλο του, πολύ περισσότερο σίγουροι οφείλουν να είναι οι γονείς, καθώς χωρίς αυτή τη σιγουριά δεν θα μπορούσαν να φέρουν εις πέρας το έργο τους.

2.1.1 Η φροντίδα των παιδιών και των εξαρτημένων ατόμων

Σύμφωνα με τον De Singly (1996) η έννοια της φροντίδας συνεχώς διευρύνεται στις σύγχρονες κοινωνίες, καλύπτοντας το σύνολο των δραστηριοτήτων που απαιτούν η ανατροφή και η κοινωνικοποίηση των παιδιών. Μεταξύ άλλων, στη φροντίδα συγκαταλέγονται οι εργασίες που αποσκοπούν στην ικανοποίηση των ζωτικών και συναισθηματικών αναγκών των παιδιών, στην απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων, στην παρακολούθηση των αυξημένων εκπαιδευτικών σχολικών και εξωσχολικών υποχρεώσεων, στην ηθική

και ψυχολογική υποστήριξη στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, καθώς και κάθε άλλη ενέργεια που συμβάλλει στην ομαλή σωματική, ψυχολογική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Η οικογένεια παραμένει ο βασικός χώρος της ανατροφής και κοινωνικοποίησης των παιδιών, αλλά και μηχανισμός άσκησης του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων, γεγονός που αυξάνει και τις ευθύνες των γονέων για την ομαλή κοινωνική ένταξη των παιδιών. Είναι ευρύτατα αποδεκτό ότι η εκμάθηση ή προσαρμογή στους κανόνες συμπεριφοράς και στο σύστημα κοινωνικών αξιών αποτελεί εξαιρετικά πολύπλοκη και χρονοβόρα εργασία φροντίδας.

Οι κυρίαρχες αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων αποδίδουν τις ευθύνες της οικογένειας περισσότερο στις μητέρες (και λιγότερο στους πατέρες) και, κατά συνέπεια, είναι εκείνες που επιβαρύνονται πιο πολύ με αισθήματα ενοχής στις περιπτώσεις παραβατικών και άλλων μη «κανονικών» συμπεριφορών των εφήβων. Αντίθετα, υποβαθμίζονται οι ευθύνες των πατέρων για τα προβλήματα που δημιουργούνται από την έλλειψη της πατρικής φροντίδας, ιδιαίτερα μάλιστα όταν εκείνοι είναι ουσιαστικά ή φυσικά απόντες από την καθημερινότητα των παιδιών τους. Η φροντίδα βαρύνει τις μητέρες, οι οποίες αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ευθυνών και των δραστηριοτήτων που απαιτούνται στη διάρκεια της ανήλικης ζωής των παιδιών τους, αλλά και κατά το διάστημα μέχρι να δημιουργήσουν δική τους οικογένεια. Όμως, η συναισθηματική ισορροπία των παιδιών και η αποδυνάμωση των έμφυλων ταυτοτήτων διευκολύνονται από την ίση συμμετοχή των ανδρών στη φροντίδα των παιδιών. Το μοίρασμα της ανατροφής των παιδιών ανάμεσα στα δύο φύλα συμβάλλει στην ψυχολογική ωρίμανση και τη δυνατότητα τους να γίνουν ανεξάρτητες, αυτόρκες και δημιουργικές προσωπικότητες απαλλαγμένες από τα όρια που βάζουν τα κοινωνικά στερεότυπα του φύλου (De Singly ,1996)

Εκτός από τη φροντίδα των παιδιών, η φροντίδα των ατόμων που δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν (άρρωστοι, ηλικιωμένοι ή άτομα με αναπηρίες) επιβαρύνει σημαντικά την οικογένεια, ιδιαίτερα σε κοινωνίες όπως η ελληνική, στις οποίες δεν είναι ευρύτερα αποδεκτή η ανάθεση της φροντίδας των μελών της οικογένειας σε μονάδες φροντίδας εκτός του σπιτιού. Οι ανάγκες φροντίδας των ηλικιωμένων συνεχώς αυξάνονται, αφού ο πληθυσμός γηράσκει, λόγω της μειωμένης γεννητικότητας και των εξελίξεων της ιατρικής επιστήμης που οδηγούν στην επιμήκυνση του προσδόκιμου ζωής. Μεγάλο μέρος της φροντίδας των εξαρτημένων ατόμων επιβαρύνει τις γυναίκες της οικογένειας (μητέρες, κόρες,

αδερφές), γεγονός που σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί λόγο απομάκρυνσης ή μη εισόδου τους στην αγορά εργασίας. Ο υποχρεωτικός αλτροουισμός των γυναικών που φροντίζουν σε εικοσιτετράωρη βάση συγγενικά άτομα με ανίατες αρρώστιες και παιδιά με αναπηρίες είναι φαινόμενο αρκετά διαδεδομένο στην ελληνική κοινωνία, στην οποία η οικογένεια καλείται να καλύψει τα κενά της κοινωνικής πολιτικής στον τομέα της φροντίδας(De Singly ,1996).

2.1.2 Η Οικιακή εργασία

Η ζωή της οικογένειας δημιουργεί μεγάλες απαιτήσεις εργασίας ακόμα και όταν δεν ζουν σε αυτή παιδιά ή άλλα εξαρτημένα άτομα. Υπό τον γενικό όρο «οικιακή εργασία» εννοούμε τον όγκο των εργασιών συντήρησης του σπιτιού (π.χ. καθαριότητα, διακόσμηση), προετοιμασίας του φαγητού, οργάνωσης της αναψυχής και γενικότερα εξασφάλισης των απαραίτητων συνθηκών για την ικανοποίηση των καθημερινών προσωπικών αναγκών των ενήλικων, υγιών και αρτιμελών μελών της οικογένειας.

Όπως υποστηρίζει η Δουμάνη –Χρηστέα (1989) η οικιακή εργασία βαρύνει δυσανάλογα τις γυναίκες, παρόλο που το είδος των εργασιών έχει αλλάξει ιστορικά με την εξέλιξη της τεχνολογίας και των καταναλωτικών προτύπων. Η μαζική χρήση οικιακών συσκευών φαίνεται ότι μάλλον ισχυροποίησε παρά εξασθένησε τον κατά φύλο καταμερισμό της οικιακής εργασίας. Ενθάρρυνε τους άνδρες να δραστηριοποιηθούν περισσότερο στον δημόσιο χώρο και την αμειβόμενη εργασία, προσφέροντας άλλοθι για τη μη συμμετοχή τους στις οικιακές εργασίες. Παράλληλα, οι γυναίκες περιόρισαν ακόμα περισσότερο τις επαφές με άλλες γυναίκες, μέχρι και με άλλες νοικοκυρές, αφού έχουν εκλείψει πολλοί δημόσιοι χώροι εξυπηρέτησης καθημερινών αναγκών που υπήρχαν στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως οι ανοικτές αγορές, οι κοινοί χώροι πλυσίματος των ρούχων κ.λπ. Επιπλέον, υπολογίστηκε ότι ο συνολικός χρόνος εργασίας των νοικοκυρών δεν περιορίστηκε με τη μαζική χρήση οικιακών συσκευών. Μπορεί να μειώθηκαν σε χρόνο κάποιες εργασίες του σπιτιού, όπως το πλύσιμο των ρούχων ή το σκούπισμα, αυξήθηκαν όμως άλλες, για παράδειγμα η μετακίνηση με ιδιωτικό αυτοκίνητο για ψώνια, η οργάνωση των αθλητικών και συμπληρωματικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων των παιδιών, η ανάγκη επικοινωνίας και κοινωνικών σχέσεων, οι δραστηριότητες αναψυχής και γενικά οι νέες ανάγκες τις οποίες επιβάλλουν οι

σύγχρονες κοινωνικές αξίες που αφορούν την ανατροφή των παιδιών και τη διαβίωση της οικογένειας.

Έχει επίσης υποστηριχθεί (Pittman, 1990) πως παρά τις τάσεις αλλαγής των έμφυλων στερεότυπων που διέπουν την εργασία μέσα στην οικογένεια, η ουσιαστική συμμετοχή των ανδρών στις οικιακές εργασίες παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Ακόμα και όταν υπάρχει, αυτή γίνεται με διαφορετικούς όρους απ' ό,τι συμβαίνει με τις γυναίκες. Οι άνδρες αναλαμβάνουν συνήθως εργασίες που δεν απαιτούνται σε καθημερινή βάση ούτε απαιτούν συνέχεια και συνέπεια, όπως είναι οι επιδιορθώσεις και οι εργασίες εξωτερικού χώρου, η φροντίδα του κήπου, οι μεταφορές, οι αγορές κ.λπ. Οι αγορές, ακόμα και των τροφίμων, είναι χαρακτηριστική περίπτωση οικιακής εργασίας που μπορεί να γίνει εύκολα «ανδρική». Εμπεριέχει οικονομική συναλλαγή, εκτελείται σε δημόσιο χώρο και μπορεί να αποκτήσει εντελώς εκτελεστικό χαρακτήρα, όταν τον κατάλογο και τις ποσότητες των απαιτούμενων αγαθών τα έχει καταρτίσει η σύζυγος. Οι απαιτήσεις της εργασίας αυτής περιορίζονται μόνο στη μυϊκή δύναμη για τη μεταφορά των ψώνιων. Ο σύζυγος που ψωνίζει απαλλάσσεται από την ευθύνη της διαχείρισης των αποθεμάτων και του προγραμματισμού των μελλοντικών αναγκών, δηλαδή από την υποχρέωση να συνυπολογίσει τη διαφορετική διάρκεια ζωής κάθε προϊόντος, τον ξεχωριστό τρόπο συντήρησης ανάλογα με τη διαθέσιμη τεχνολογική υποδομή (τύπος ψυγείου και κατάψυξης) και τις διαφορετικές ποσότητες που απαιτούνται ανάλογα με τον τρόπο ζωής και τις προτιμήσεις των μελών της οικογένειας.

2.2 Συσσώρευση ρόλων και καταμερισμός εργασίας κατά φύλο

Όπως αναφέρουν οι Αδαμάκη και Χαρίτου (2008) ο άνισος καταμερισμός σε βάρος των γυναικών των εργασιών φροντίδας παιδιών και εξαρτημένων ατόμων, καθώς και της οικιακής εργασίας, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, επιβάλλει στις γυναίκες διπλό ωράριο εργασίας και προκαλεί μεγάλες ψυχικές και σωματικές επιβαρύνσεις. Η συσσώρευση των ρόλων των γυναικών στην απασχόληση και την οικογένεια αποτελεί πρόβλημα του οποίου τη λύση καλούνται να δώσουν αφενός οι εργαζόμενες σύζυγοι και μητέρες σε ατομικό επίπεδο και αφετέρου η πολιτεία σε συλλογικό επίπεδο. Τα πολλαπλά εργασιακά καθήκοντα των γυναικών αλληλοσυγκρούονται συνεχώς στο πεδίο της διάθεσης του χρόνου, του χώρου και της προσωπικής προσπάθειας που απαιτεί η

εκτέλεση τους. Οι διπλά εργαζόμενες γυναίκες καλούνται να διεκπεραιώσουν καθημερινά διαφορετικά είδη αμειβόμενης και μη αμειβόμενης εργασίας, να ισορροπήσουν ανάμεσα σε υποχρεώσεις και επιθυμίες και να συμβιβάσουν τις ηθικές και οικονομικές απολαβές, καθώς και τις επιβαρύνσεις και ικανοποιήσεις από τις διάφορες αυτές εργασίες.

Η φροντίδα και η οικιακή εργασία είναι «γένους θηλυκού» σε τέτοιο βαθμό που, ακόμα και όταν παρέχονται με αμοιβή στην αγορά εργασίας, αναλαμβάνονται πάλι από γυναίκες. Γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα των εργαζομένων στις ιδιωτικές και δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας και γυναίκες είναι τα περισσότερα άτομα που απευθύνονται στις κοινωνικές υπηρεσίες (νηπιαγωγεία, νοσοκομεία, ιατρεία, υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας κ.λπ.). Φαίνεται ότι η μεταφορά μέρους της φροντίδας από τον ιδιωτικό χώρο της οικιακής, μη αμειβόμενης εργασίας στον δημόσιο χώρο της αγοράς εργασίας δεν κλονίζει σημαντικά τον ομφαλό χαρακτήρα της φροντίδας, ούτε όσον αφορά τη ζήτηση (αποδέκτριες φροντίδας) ούτε σε σχέση με την προσφορά (εργαζόμενες στη φροντίδα). Με αυτό τον τρόπο, διατηρούνται ισχυρά τα στερεότυπα του φύλου και αναπαράγεται η θέση της φροντίδας ως δευτερεύουσας σημασίας ανθρώπινη δραστηριότητα στο σύστημα κοινωνικής αξιολόγησης της εργασίας και των θέσεων εργασίας (Αδαμάκη και Χαρίτου, 2008).

Η ανάθεση μεγάλου μέρους της εργασίας φροντίδας των εξαρτημένων ατόμων και της οικιακής εργασίας σε άλλα άτομα, είτε χωρίς αμοιβή (μητέρες, πεθερές κ.λπ.) είτε με αμοιβή (οικιακές βοηθοί, νοσοκόμες κ.λπ.), μπορεί να περιορίσει τις συσσωρευμένες «υποχρεώσεις» των γυναικών. Όμως, ακόμα και αν κάτι τέτοιο πράγματι γίνεται και οι εργασίες που ανατίθενται σε άλλες γυναίκες δεν αντικαθίστανται από νέες τις οποίες δημιουργεί ο σύγχρονος τρόπος ζωής, αυτό δεν σημαίνει ότι προωθείται και η ίση κατανομή των εργασιών ανάμεσα στους συζύγους. Ούτε άλλωστε συνεπάγεται την άμβλυνση των έμφυλων διαπροσωπικών εξαρτήσεων μέσα στην οικογένεια. Αντίθετα, μπορεί να υπάρξει υποχώρηση ως προς το τελευταίο, αφού η ανάθεση σε τρίτους τμήματος της φροντίδας και της οικιακής εργασίας συχνά λειτουργεί ως άλλοθι για να περιοριστεί ακόμα περισσότερο η εργασία των ανδρών μέσα στην οικογένεια, όπως συνέβη και με την επέκταση της χρήσης οικιακών συσκευών (Αδαμάκη και Χαρίτου, 2008).

Η έρευνα της Βεργέτη (2006) αποδεικνύει πως η μείωση των έμφυλων διαχωρισμών της εργασίας στην οικογένεια στην κατεύθυνση της ισότιμης κατανομής της φροντίδας και της οικιακής εργασίας δεν είναι απλώς ζήτημα οργάνωσης χρόνου ούτε μπορεί να ολοκληρωθεί με μονομερείς αλλαγές του

«γυναικείου» προτύπου χρήσης του χρόνου. Πρόκειται για μια διαδικασία η οποία απαιτεί δομικές αλλαγές στη διάρθρωση και οργάνωση του κοινωνικού χρόνου και επηρεάζει αντίστοιχα και το «ανδρικό» πρότυπο χρήσης του χρόνου. Απαιτεί γενικότερες αλλαγές των έμφυλων κοινωνικών ρόλων και του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας, οι οποίες είναι κατά κανόνα ευκολότερα αποδεκτές από τις γυναίκες παρά από τους άνδρες. Οι γυναίκες φαίνονται περισσότερο διατεθειμένες να αποδεχτούν κοινωνικές αλλαγές στην κατεύθυνση των ίσων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Οι περισσότερες γυναίκες ανέλαβαν ήδη «ανδρικούς» ρόλους στην αγορά εργασίας (επαγγελματική σταδιοδρομία, ανδροκρατούμενα επαγγέλματα) και στην πολιτική ζωή (ηγετικές θέσεις εκλεγμένων και διορισμένων πολιτικών κέντρων εξουσίας), ενώ αντίθετα πολύ λίγοι άνδρες αποδέχτηκαν «γυναικείους» ρόλους στην οικογένεια (ανατροφή παιδιών, οικιακές εργασίες) και την αγορά εργασίας (γυναικοκρατούμενα επαγγέλματα).

Οι μεταβολές του «γυναικείου» ρόλου συχνά αντιμετωπίζονται μάλλον ως στοιχεία «κρίσης» της οικογένειας παρά ως απαραίτητες προσαρμογές στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις που ενθαρρύνουν ισότιμες συζυγικές σχέσεις, τις οποίες άλλωστε οι άνδρες δυσκολεύονται να αποδεχτούν. Οι «ανδρικές» αντιστάσεις σε αλλαγές στην κατεύθυνση της ισότιμης κατανομής εκτός από την ισότητα των φύλων παρεμποδίζουν και ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές. Η εξέλιξη της τεχνολογίας και της ιατρικής επιστήμης, η αναβάθμιση της κοινωνικής θέσης των γυναικών, η κρίση του κράτους πρόνοιας και οι μεταβολές του εργασιακού προτύπου συνηγορούν υπέρ νέων (πιο ισότιμων) τρόπων κατανομής της εργασίας και της φροντίδας, αλλά και μεγαλύτερης ισορροπίας ανάμεσα στην εργασιακή, οικογενειακή και προσωπική ζωή των ανδρών και των γυναικών.

2.3 Η κατανομή της φροντίδας και της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα

Από την έρευνα που έκαναν οι Αδαμάκη και Χαρίτου προέκυψε πως στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου που χαρακτηρίζονται από καθεστώς χαμηλού επιπέδου κοινωνικών υποδομών και ιδιαίτερα υποδομών φροντίδας, οι έμφυλοι διαχωρισμοί της αμειβόμενης και της μη αμειβόμενης

εργασίας είναι περισσότερο έντονοι απ' ό τι στις χώρες του ευρωπαϊκού βορρά. Έρευνα μεγάλης κλίμακας του ΕΚΚΕ έδειξε ότι οι άνδρες αφιέρωναν ελάχιστο χρόνο σε μη αμειβόμενη εργασία (9 ώρες εβδομαδιαίως στις δουλειές του σπιτιού και 8 ώρες στη φροντίδα των παιδιών), σε αντίθεση με τις γυναίκες που διέθεταν 34 ώρες για το νοικοκυριό και 15 ώρες για τα παιδιά. Στην περίπτωση που απασχολούνταν και οι δύο γονείς, τα περισσότερα παιδιά τα φρόντιζαν οι γονείς του ζευγαριού (46,4% των παιδιών κάτω των 3 ετών και 28% των παιδιών 3 έως 5 χρονών). Όταν όμως δεν συνέβαινε αυτό, οι γυναίκες ήταν εκείνες που αναλάμβαναν, σε σημαντικά περισσότερες περιπτώσεις από τους άνδρες, τη φροντίδα των παιδιών (21,4% έναντι 2,6% των παιδιών κάτω των 3 ετών και 18,5% έναντι 3,2% των παιδιών 3 έως 5 χρονών). Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η διαπίστωση της ίδιας έρευνας ότι όσο πιο προοδευτική στάση είχαν οι άνδρες σχετικά με την ίση κατανομή των εργασιών, τόσο λιγότερο μοιράζονταν με τη σύντροφο τους τα καθήκοντα φροντίδας.

Μεγαλύτερη επιβάρυνση υφίστανται οι γυναίκες από τη φροντίδα των εξαρτημένων ηλικιωμένων μελών της οικογένειας. Πολύ πρόσφατη έρευνα έδειξε ότι το 80,9% των ατόμων που φρόντιζαν χωρίς αμοιβή ηλικιωμένο άτομο του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ήταν γυναίκες. Οι λίγοι άνδρες φρόντιζαν κυρίως τις συζύγους τους, γεγονός που σημαίνει ότι σχεδόν αποκλειστικά ήταν γυναίκες τα άτομα που φρόντιζαν τους άλλους συγγενείς. Ο μέσος όρος ωρών που αφιέρωναν στην παροχή φροντίδας έφτανε τις 51 ώρες εβδομαδιαίως και ως εκ τούτου αναγκάζονταν να παραμένουν εκτός αγοράς εργασίας (Αδαμάκη και Χαρίτου, 2008).

Η ανελαστικότητα των έμφυλων διαχωρισμών της φροντίδας και της οικιακής εργασίας και η υπέρμετρη επιβάρυνση των γυναικών από τη συσσώρευση των εργασιακών καθηκόντων απασχόλησε τόσο τις γυναίκες ως άτομα, όσο και το κράτος ως φορέα άσκησης της κοινωνικής πολιτικής. Οι γυναίκες αντέδρασαν επανεξετάζοντας τις προσωπικές οικογενειακές στρατηγικές (αύξηση των διαζυγίων, μείωση του αριθμού των παιδιών, εγκατάλειψη της επαγγελματικής σταδιοδρομίας κ.λπ.). Το κράτος αντίστοιχα ανέπτυξε πολιτικές για να διευκολύνει τη «συμφιλίωση» εργασίας και οικογένειας (γονικές άδειες, κοινωνικές υποδομές κ.λπ.). Με αυτές αντιμετωπίζεται όμως μία μόνο όψη των συσσωρευμένων καθηκόντων, αυτών που αφορούν τη φροντίδα των παιδιών και όχι την οικιακή εργασία, όπως αναλύεται παρακάτω. Για να περιοριστούν τα βάρη από την οικιακή

εργασία βρέθηκε «λύση» μέσω του άτυπου τομέα της οικονομίας και της φτηνής εργασίας των μεταναστριών (Αδαμάκη και Χαρίτου, 2008).

2.4 Η οικογένεια όπου και οι δύο γονείς επιδιώκουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία

«Οι μητέρες που εργάζονται έξω από το σπίτι είναι σήμερα περισσότερες απ' όσο ποτέ άλλοτε στην ιστορία. Ο αριθμός των εργαζόμενων γυναικών αυξήθηκε με πολύ γρήγορο ρυθμό στις περισσότερες βιομηχανοποιημένες χώρες. Σύμφωνα με τις πρόσφατες εκτιμήσεις, 35% των γυναικών με παιδιά κάτω των τριών ετών είναι εργαζόμενες. Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών αυξάνει με ταχύ ρυθμό. Περίπου το 60% των μητέρων είναι μάλλον στην αγορά εργασίας παρά στο σπίτι, όταν τα παιδιά είναι περίπου 6 χρόνων». (Μουσουρου, 2005)

Τι σημαίνει αυτό για τους πατέρες; Αναλαμβάνουν περισσότερες ευθύνες στη φροντίδα του παιδιού ή εμμένουν στα παραδοσιακά σχήματα και στην περίπτωση που οι μητέρες εργάζονται έξω από το σπίτι; Σύμφωνα με τις πρόσφατες μελέτες οι πατέρες, γενικά συμπεριφέρονται διαφορετικά όταν και η μητέρα απασχολείται σε εργασία εκτός σπιτιού. Ο Julien (1993) αναφέρει ότι οι σύζυγοι γυναικών που εργάζονται σε πλήρες ωράριο παίρνουν μέρος στη φροντίδα των παιδιών τους περισσότερο απ' ότι οι σύζυγοι γυναικών που δεν εργάζονται ή έχουν μερική μόνο απασχόληση. Όταν οι δύο γονείς είναι εργαζόμενοι, οι πατέρες συμβάλλουν διπλά στη φροντίδα του παιδιού, αλλά οι μητέρες έχουν το μεγαλύτερο βάρος της καθημερινής φροντίδας.

Ακόμη και όταν οι πατέρες αναλαμβάνουν λιγότερο από το μισό της φροντίδας του παιδιού, η συμμετοχή τους έχει θετικά αποτελέσματα, τόσο για την εργαζόμενη μητέρα όσο και για το παιδί. Ο Pittman λέει σχετικά: *«Παίρνοντας ένα μέρος της ευθύνης του σπιτιού και (ή) του παιδιού, ο σύζυγος ανακουφίζει τη γυναίκα του από ορισμένες ευθύνες, της παρέχει ελεύθερο χρόνο ώστε να απασχολείται λιγότερο βιαστικά με το παιδί...Η συμμετοχή του συζύγου έχει ευεργετική επίδραση στη σχέση μητέρας – παιδιού κι έτσι αντανακλά έμμεσα στην ανάπτυξη του παιδιού».* Όταν οι πατέρες επιμένουν να συμπεριφέρονται με το γνωστό παραδοσιακό τρόπο κι αρνιούνται να συμμετέχουν, υποφέρουν και η μητέρα και το παιδί. Και ο Pittman συνεχίζει :

Όταν ο σύζυγος δεν αναλαμβάνει ορισμένες ευθύνες του σπιτιού, η εργαζόμενη μητέρα έχει λίγο διαθέσιμο χρόνο για να απασχοληθεί με το παιδί της χωρίς να βιάζεται, μιας και είναι υποχρεωμένη να κάνει ένα σωρό πράγματα. Το παιδί μιας τέτοιας μητέρας μπορεί προφανώς να θεωρηθεί ότι βρίσκεται «σε κίνδυνο». Κανένας από τους δύο γονείς του δεν μπορεί ή δε θέλει να ασχοληθεί για πολύ χρόνο μαζί του, ή ασχολείται βιαστικά, στα πεταχτά, κυρίως για να του δώσει φαγητό και να το πλύνει. Ο πατέρας εν τω μεταξύ, δεν προσέχει σταθερά τις ανάγκες του, δεν τις μαντεύει, σαν κάτι που είναι έξω από την αρμοδιότητά του.

2.5 Οι οικογένειες που διαμοιράζονται τους ρόλους

Πολλές μητέρες εργάζονται έξω από το σπίτι, αλλά οι πατέρες που συμβάλλουν εξίσου στη φροντίδα για το παιδί είναι ακόμη λίγοι. Ακόμη λιγότεροι είναι οι πατέρες που αντιστρέφουν τους ρόλους στην οικογένεια και αναλαμβάνουν να φροντίζουν οι ίδιοι τα παιδιά τους. Παρά το πολύ μικρό αριθμό τους, αξίζει να εξετάσουμε τις οικογένειες όπου οι μητέρες και οι πατέρες εγκατέλειψαν πια οριστικά τους παραδοσιακούς ρόλους. Οι οικογένειες αυτές μας λένε αρκετά για τους ρόλους που οι πατέρες μπορούν να έχουν στην οικογένεια και τους τρόπους με τους οποίους οι οικογένειες μπορούν οι ίδιες να οργανωθούν έτσι, ώστε να υπάρχει περισσότερη ευελιξία και στους γονείς και στα παιδιά (Pittman, 1990).

Σύμφωνα με τον Φον Κάνιτζ (1991) στις μη παραδοσιακού τύπου οικογένειες περισσότερος χρόνος δινόταν στο παιχνίδι, κυρίως μεταξύ πατέρα και παιδιών. Όπως και στις παραδοσιακές οικογένειες, οι πατέρες που δεν ακολουθούσαν την παραδοσιακή γραμμή έπαιζαν πιο πολύ απ' ό,τι οι μητέρες, ενώ οι μητέρες περνούσαν περισσότερες ώρες διαβάζοντας στα παιδιά τους ιστορίες ή βοηθώντας τα στα μαθήματα. Οι πατέρες των παραδοσιακών οικογενειών έπαιζαν συνήθως με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι οι μητέρες, διαλέγοντας παιχνίδια περισσότερο σωματικά ή υπαίθρια. Αλλά όταν αναλάμβαναν να φροντίζουν τα παιδιά τους, διάλεγαν άλλου είδους παιχνίδια σ' αυτές τις οικογένειες ο συνηθισμένος ρόλος του πατέρα που προπονεί στο ποδόσφαιρο ή της μητέρας που διηγείται ιστορίες συναντιόταν λιγότερο συχνά. Σε ορισμένες οικογένειες με μοιρασμένους ρόλους και οι μητέρες και οι πατέρες, όπως έδειξε η έρευνα του, οργάνωναν παιχνίδια σε κλειστό χώρο και υπαίθρια, σε άλλες μόνο οι πατέρες, ενώ σε κάποιες άλλες οι πατέρες έδιναν περισσότερο χρόνο στο να μιλούν, να

τραγουδούν και να σχεδιάζουν με τα παιδιά τους, παρά στο να παίζουν μαζί τους ποδόσφαιρο ή θορυβώδη παιχνίδια.

Αυτές οι οικογένειες, όπου οι γονείς μοιράζονται τις δραστηριότητες, έχουν ως προς τους ρόλους των φύλων διαφορετική στάση απ' ότι οι οικογένειες παραδοσιακού τύπου. Και φυσικά δεν διόλου παράδοξο ότι λίγοι από τους πατέρες που συμμετέχουν έτσι στις ανάγκες της οικογένειας νιώθουν ότι η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι. Και οι γονείς στις μη παραδοσιακές οικογένειες πιστεύουν ότι ο πατέρας έχει την ικανότητα να φροντίζει τα παιδιά του. Περισσότερο από το 80% των πατέρων και το 90% των μητέρων στις οικογένειες αυτές δέχονται οι πατέρες είναι άξιοι να αναλάβουν τα παιδιά τους, μόλο που ορισμένοι αισθάνονται ότι οι πατέρες δεν είναι ακόμη το ίδιο ικανοί γι' αυτό όσο οι μητέρες. Αντίθετα, μόνο 49% από τους πατέρες και 65% από τις μητέρες στις παραδοσιακού τύπου οικογένειες νομίζουν ότι οι πατέρες τα καταφέρνουν στη φροντίδα των παιδιών. Γιατί οι γονείς αποφασίζουν να υιοθετήσουν μια τέτοιας μορφής τακτοποίηση της οικογένειας, να είναι δηλαδή η μητέρα το στήριγμα της οικογένειας και ο πατέρας υπεύθυνος για το νοικοκυριό; Ενώ μερικοί γονείς είπαν πως απλά νομίζουν ότι θα πρέπει να μοιράζονται την φροντίδα των παιδιών τους, η πλειονότητα υιοθέτησε αυτό τον τρόπο ζωής για οικονομικούς λόγους (Pittman 1990).

2.6 Προβλήματα ρόλων

Όπως υποστηρίζει η Μουσούρου (2006) η οικογένεια ως ζωντανός οργανισμός εμπεριέχει τη δυναμική της αλλαγής. Οι ρόλοι αλλάζουν σε κάποιο βαθμό, τόσο με τη σωματική-ψυχική -κοινωνική εξέλιξη των ίδιων των μελών, όσο και με την αλλαγή της ευρύτερης κοινωνίας η οποία επιδρά επίσης στους ρόλους των μελών. Η αλλαγή των ρόλων είναι αναμενόμενη και φυσική. Ωστόσο, δημιουργούνται προβλήματα όταν υπάρχει αδυναμία ορισμένων μελών να αναλάβουν υπεύθυνα τους ρόλους τους ή όταν υπάρχει εσκεμμένη άρνηση να τους εκπληρώσουν. Είναι μάλιστα προφανές ότι μια οικογένεια δεν μπορεί να λειτουργήσει ομαλά αν τα μέλη της δεν θέλουν να καταλάβουν τους ρόλους τους και τους ρόλους των άλλων, ή να απαντήσουν στα ερωτήματα του «τι αναμένεται από αυτά και τι αυτά προσδοκούν από τα άλλα μέλη».

Όταν κάποιο μέλος δεν έχει επίγνωση των ρόλων που προορίζεται να παίζει, μέσα στην οικογένεια, και όταν συγχέει, τα όρια των δικών του ρόλων ή των ρόλων

των άλλων, εμφανίζονται φαινόμενα δυσλειτουργίας, τα οποία στη χειρότερη περίπτωση είναι πιθανό να οδηγήσουν την οικογένεια σε διάλυση. Γι' αυτό είναι σημαντικό να δίνεται μία σαφής αρμοδιότητα και ένας σαφής ρόλος στο κάθε μέλος της οικογένειας, αφού, όπου οι ρόλοι διαφοροποιούνται ή όπου οι ρόλοι είναι κοινοί αλλά ξεκάθαροι, τα πράγματα είναι καθορισμένα από την αρχή και δεν αφήνουν περιθώρια σύγχυσης και αλληλεπικάλυψης.

Κάθε οικογένεια θα πρέπει να μπορεί μόνη της να βάλει τάξη και να μη χρειάζεται εξωτερικές επεμβάσεις για να λύσει τα προβλήματα αρμοδιοτήτων των μελών της. Οι αρμοδιότητες και τα όριά τους δεν αποτελούν θέμα για τη λύση του οποίου καταφεύγει κανείς σε ειδικό. Άλλο είναι το ζευγάρι να συμβουλευέται ειδικούς για πολύπλοκα θέματα και άλλο να συγχέονται οι ρόλοι των μελών της οικογένειας, αφού αυτό είναι ένα ζήτημα που οφείλει να λύσει μόνη της (Μουσούρου, 2006).

Η νέα οργάνωση της εργασίας στις δυτικού τύπου κοινωνίες — και φυσικά και στην Ελλάδα— ευνοεί το διαχωρισμό της ιδιωτικής οικογενειακής ζωής από την παραγωγική διαδικασία. Ο διαχωρισμός αυτός συμβάλλει στη δομική και λειτουργική αναδιάρθρωση της οικογένειας ως μονάδας, με αποτέλεσμα οι ρόλοι να περιορίζονται σε λειτουργίες όπως η αναπαραγωγή και η κοινωνικοποίηση. Οι λειτουργίες αυτές απέκτησαν μία άλλη διάσταση και αποτέλεσαν τον άξονα γύρω από τον οποίο περιστράφηκε κυρίως η σύγχρονη οικογενειακή ζωή.

Σύμφωνα με την Κορωνάου (2007) η μικρή ολιγομελής οικογένεια έχει αναθέσει στη σύζυγο-μητέρα πολλούς ρόλους, οι οποίοι, παρά την πληθώρα των οικιακών συσκευών και των βιομηχανοποιημένων τροφίμων, είναι βαριοί και εξαντλητικοί. Ως εκ τούτου, πολλοί πατέρες-σύζυγοι άρχισαν να συμμετέχουν σε αρκετές εργασίες του σπιτιού, με αποτέλεσμα η διάκριση ανάμεσα στους ρόλους του άνδρα και της γυναίκας στο νοικοκυριό να είναι σήμερα λιγότερο σαφής.

Οι εξελίξεις της τεχνολογίας και οι αλλαγές της κοινωνικής ζωής απογύμνωσαν την αστική κυρίως οικογένεια από πολλά πατροπαράδοτα λειτουργήματα της. Ο ρόλος της οικογένειας στην ανατροφή των παιδιών περιορίστηκε, καθώς η εκπαίδευση άρχισε να ξεφεύγει σιγά-σιγά από το πλαίσιο της οικογενειακής ζωής και να ξεπερνά το πεδίο της πείρας των γονέων. Το έργο της μόρφωσης το αναλαμβάνει σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό η πολιτεία, με την επέκταση των σχολείων που λειτουργούν υπό την αιγίδα του κράτους ή της εκκλησίας. Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι, όταν η μητέρα αφοσιώνεται στην επαγγελματική της καριέρα και παραμελεί την αγωγή των παιδιών της ή την

αναθέτει σε ακατάλληλους ανθρώπους, υπάρχει κίνδυνος αυτά να εκδηλώσουν σοβαρή αποκλίνουσα συμπεριφορά (Κορωναίου, 2007).

Σύμφωνα με τη Νόβα –Καλτσούνη (2004), η συγκεκριμένη αναδιάρθρωση της οικογενείας δεν πρέπει να εκληφθεί ως απώλεια λειτουργιών, αλλά ως απελευθέρωση από την άσκηση ορισμένων λειτουργιών και καθηκόντων. μία απελευθέρωση που βοηθά την «πυρηνική» οικογένεια να ανταποκριθεί καλύτερα στις λειτουργίες που διατήρησε, δηλαδή την κοινωνικοποίηση και τη συναισθηματική κάλυψη και στήριξη των μελών της.

Είναι κοινός τόπος ότι η οικογένεια έχει χάσει μεγάλο μέρος από την κοινωνικοποιητική της δύναμη. Ήδη «εξ απαλών ονύχων στο έργο της αγωγής των γονέων παρεμβαίνουν τα πανίσχυρα μέσα μαζικής επικοινωνίας όπως και άλλοι μηχανισμοί που δίνουν δικά τους πρότυπα συμπεριφοράς. Η εμφάνιση της σύγχρονης τεχνολογίας στην οικογενειακή ζωή καθιστά δυσκολότερο το έργο της αγωγής. Εκπομπές, βιβλία, περιοδικά καταναλωτικά πρότυπα παιχνίδια και άλλα απορροφούν μεγάλο μέρος της προσοχής των παιδιών και τα αποσπούν από την προσήλωση τους στους γονείς, μειώνοντας δραστικά την επιρροή των τελευταίων πάνω τους Ήδη από μικρή ηλικία τα παιδιά έρχονται σε επικοινωνία με ποικιλία (ανθρώπων και γνωρίζουν ήθη και συμπεριφορές που η οικογένεια συχνά δεν αποδέχεται. Τα παιδιά λοιπόν, ήδη από πολύ μικρά γνωρίζουν νοοτροπίες και τακτικές ξένες για την οικογενειακή ζωή. Και μάλιστα αυτό συμβαίνει πολύ πριν τα ίδια διαμορφώσουν μέσα τους έναν κώδικα σταθερών αξιών' τόσο απαραίτητο για τη ζωή (Νόβα –Καλτσούνη, 2004).

Σε (ορισμένες περιπτώσεις τα μέλη της οικογένειας δεν παίζουν το ρόλο που θεωρητικά έχουν υποχρέωση. αλλά. κάποιους άλλους οι οποίοι απαιτούνται από τις περιστάσεις (εργασία. ανήλικων παιδιών. γονικός ρόλος σε παππού-γιαγιά)

Σύμφωνα με το οικογενειακό δίκαιο, ο πατέρας και η μητέρα θεωρούνται ισότιμοι ως προς την άσκηση της γονεϊκής μέριμνας, του γονεϊκού βόλου. Συχνά όμως η άσκηση του ρόλου αυτού καταστρατηγείται εξαιτίας των αδυναμιών της προσωπικότητάς τους. Σε αυτή την περίπτωση είναι αναγκαία η στήριξη τους από συγγενικά, εκτός οικογενείας πρόσωπα ή ακόμη και από άλλες συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες.

Αποστολή της οικογενείας είναι, και το να βοηθήσει τα παιδιά να θέσουν στόχους και σκοπούς στη ζωή τους. Γονείς που δεν προσφέρουν στα παιδιά τους τίποτε άλλο εκτός από χρήματα και ανέσεις δημιουργούν σε αυτά ένα μεγάλο ψυχικό κενό, ένα κενό το οποίο γίνεται πολύ επικίνδυνο στη μετεφηβική ηλικία,

αφού, για να καλύψουν το κενό αυτό, πολλά παιδιά καταφεύγουν σε μεθόδους σκοτεινές και επικίνδυνες τόσο για τον εαυτό τους όσο και για την κοινωνία.

Πολλοί πατέρες επιτελούν το ρόλο τους αποσπασματικά (Κορωναίου, 2007). Ενώ στην εργασία και στις παρέες τους είναι δημοφιλείς και αγαπητοί, δεν ισχύει το ίδιο και μέσα στην οικογένειά τους. Οι λόγοι είναι πολλοί και έχουν σχέση τόσο με την προσωπικότητα τους όσο και με τις συνθήκες που επικρατούν στην οικογένεια. Μεταξύ άλλων, η συμπεριφορά τους αυτή μπορεί να οφείλεται:

α. Στην υπερβολική αφοσίωση τους στην εργασία, με αποτέλεσμα να «χάνεται» η οικογένεια.

β. Στην αναζήτηση διασκέδασων ερήμην της οικογενείας.

γ. Στην απώθηση της ίδιας της οικογένειας λόγω της στάσης της συζύγου, των ιδιοτροπιών της, εξαιτίας μίας αρρώστιας, κάποιων προβλημάτων των παιδιών κ.ά.

δ. Στις κακές συνθήκες κατοικίας.

ε. Στο γεγονός ότι, ίσως ακόμη νιώθουν εξαρτημένοι από την πατρική οικογένεια και δεν κατέκτησαν την προσωπική τους αυτονομία(Κορωναίου, 2007).

Συχνά, σε οικογένειες στις οποίες ένα μέλος δεν συμπεριφέρεται σύμφωνα με τους προσδοκώμενους ρόλους, τα άλλα μέλη συνασπίζονται και δημιουργούν μία «υποομάδα είτε για να αμυνθούν είτε για να επαναφέρουν στο ρόλο του το μέλος που παρεκκλίνει. Οι συνασπισμοί αυτοί είναι θεμιτοί και αναγκαίοι, επειδή βοηθούν ένα αδύναμο μέλος. Μία μητέρα, λόγω χάρη, μπορεί να συνδεθεί περισσότερο με ένα παιδί της όσο διάστημα αυτό περνά μία δυσκολία (είναι άρρωστο). Τέτοιες καταστάσεις δεν είναι μόνιμες και παρατηρούνται στις υγιείς οικογένειες. Προβλήματα εμφανίζονται όταν ένα μέλος παρεκκλίνει συστηματικά από το ρόλο του και οι υποομάδες παίρνουν με τη σειρά τους μόνιμο χαρακτήρα(Κορωναίου, 2007).

Ψυχολογικές έρευνες έδειξαν ότι η προβληματική σχέση μεταξύ των συζύγου εκδηλώνεται στη συμπεριφορά του παιδιού. Έχει επίσης διαπιστωθεί ότι το παιδί συχνά εμφανίζει, ψυχοσωματικά συμπτώματα ή παραβατική συμπεριφορά με στόχο —συνειδητό ή υποσυνείδητο— να προσελκύσει την προσοχή των γονέων και να τους επανασυνδέσει. Με τον τρόπο αυτό υπεισέρχεται στη σχέση τους, για να την προστατεύσει από τη διάλυση αλλά και για να προστατευτεί και το ίδιο. Οι ψυχολόγοι αποκαλούν αυτό το φαινόμενο «τριγωνοποίηση δηλαδή παρεμβολή ενός

τρίτου μέλους —του παιδιού— στην τεταμένη σχέση των δύο συζύγων-γονέων(Κορωναίου, 2007).

Ο Μύλντορφ (1977) τονίζει ότι πολυσυζητημένο είναι επίσης το θέμα του «χάσματος των γενεών, το οποίο είναι δυνατόν να εξηγηθεί: πρόκειται για την αιώνια διαπάλη του παλιού με το νέο, του δοκιμασμένου με το πρωτόγνωρο. Το θέμα αυτό αναφέρθηκε ήδη στην προβληματική που αναπτύχθηκε αναφορά με την αγωγή των εφήβων. Είναι επόμενο να αναμένονται διαφορετικές θέσεις και απόψεις των νεότερων από τους «παλαιότερους και στην προκειμένη περίπτωση από τους γονείς. Ίσως δεν θα την ονομάζαμε «σύγκρουση ρόλων», όσο σύγκρουση θέσεων και απόψεων των δύο γενεών. Τα συνήθη θέματα-αντικείμενα αντιπαράθεσης γονέων-παιδιών (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η σύγκρουση αφορά όλες τις οικογένειες ή ότι αυτά είναι, τα μόνα θέματα) είναι τα παρακάτω:

Σε ότι αφορά τους γονείς:

1. Είναι περισσότερο συντηρητικοί.
2. Τηρούν την παράδοση.
3. Αγωνιούν για το μέλλον των παιδιών
4. Υπεραμύνονται της κρατούσας ηθικής.
5. Είναι περισσότερο δύσπιστοι.
6. Ενδιαφέρονται για την ασφάλεια.
7. Επιδιώκουν την ηρεμία.
8. Διδάχθηκαν από πείρα-παθήματα.
9. Φροντίζουν για την τάξη κ.ά.
10. Στρέφονται σε θρησκευτικές αξίες.
11. Τους ενδιαφέρει «τι θα πει η κοινωνία».
12. Εξετάζουν «το συμφέρον της οικογένειας».

Σε ότι αφορά τα παιδιά:

1. Είναι, περισσότερο ανοιχτά σε καθετί νέο.
2. Είναι αρχικά αντιπαραδοσιακά.
3. Τα ενδιαφέρει το παρόν.
4. Θεωρούν συζητήσιμη κάθε ηθική.
5. Τα χαρακτηρίζει η ευπιστία.
6. Τα συναρπάζει η περιπέτεια.
7. Τα ελκύουν οι, θόρυβοι.

8. Είναι έτοιμα για εμπειρίες.
9. Τα διακρίνει, η ανεμελιά.
10. Τα χαρακτηρίζει η ελευθεριότητα.
11. Αδιαφορούν για τον κοινωνικό έλεγχο.
12. Απεχθάνονται, ότι δεν είναι έντιμο.

Έχει υποστηριχθεί από τον Κυριακίδη (2000) ότι με το πέρασμα του χρόνου και κυρίως μετά το γάμο των παιδιών και την ανάληψη γονεϊκών ρόλων. (αρχίζει να παρατηρείται μία άμβλυνση των συγκρούσεων με τους γονείς τους. Όταν μάλιστα η ηλικία των παιδιών πλησιάζει τα 35. παρατηρείται μεγάλη ομοιότητα συμπεριφοράς γονέων-παιδιών. Φεύγοντας από την οικογένεια προέλευσης το άτομο έχει υπόψη του ορισμένους ρόλους που θα παίζει στη νέα του οικογένεια. Πολλοί από αυτούς τους ρόλους υιοθετούνται και εφαρμόζονται όπως τους έμαθε. Άλλοι, που παρατηρούνται στην οικογένεια προέλευσης, η οποία δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί το ιδανικό πρότυπο (απαράδεκτη συμπεριφορά ενός εκ των συζύγων-γονέων απέναντι στον άλλο και στα παιδιά), και σύμφωνα με την επίδραση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος του ατόμου, τροποποιούνται και βελτιώνονται.

2.7 Εμπόδια για την επίτευξη της ισότητας

2.7.1 Μωρά

Όπως αναφέρει ο Ντράικωρς (1988) όταν έρχονται τα παιδιά παρεμβαίνει η βιολογία και προσωρινά απειλεί να καταστρέψει την ισότητα που υπάρχει στο γάμο. Η ισότητα των φύλων απειλείται, κυρίως, κατά την γέννηση, όπου οι γυναίκες γίνονται ηρωίδες και οι άνδρες νιώθουν άχρηστοι. Πράγματι, η γέννηση των παιδιών είναι δουλειά της γυναίκας, η στιγμή κατά την οποία οι γυναίκες φθάνουν στο πιο θαυμαστό σημείο δύναμης. Όταν γεννιέται ένα παιδί, είναι πιθανόν ο άνδρας να νιώσει άχρηστος και να οπισθοχωρήσει στην ιδιαίτερη ζωή τους. Αν, όμως, ο πατέρας αφήσει το μωρό να γίνει μωρό της μαμάς, μπορεί να χάσει και τους δύο καθώς δένονται ο ένας με τον άλλο και μοιράζονται την πικρία τους για την απουσία και την αμέλεια.

Η βιολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στον πατέρα και στη μητέρα παύει ολοκληρωτικά με τον απογαλακτισμό. Μετά απ' αυτό δεν υπάρχει κάτι που μία μητέρα μπορεί να κάνει και ένας πατέρας δεν μπορεί. Αλλά και πριν από αυτόν, οι πατέρες μπορούν να κάνουν πολλά περισσότερα απ' όσα συνήθως κάνουν. Όσο πιο πολύ αναμιγνύεται ο πατέρας, τόσο καλύτερα θα δεθεί και με την σύζυγο του και το παιδί του. Ο ηρωικός πατέρας κυριολεκτικά υποτάσσει τον εαυτό του στην οικογένεια του, στην σύντροφο του και στο παιδί του και βρίσκει αυτή την πράξη του ως το πιο χαροποιό σκέλος του ηρωικού ταξιδιού του προς τη διαλεύκανση των μυστηρίων της ανθρώπινης κατάστασης (Ντράικωρς , 1988).

2.7.2 Σεξ

Η Χουρδάκη (1994) υποστηρίζει πως το πλέον ισότιμο και εξισοροπητικό πράγμα για δύο ανθρώπους θα έπρεπε να είναι το να γδύνονται και να προσφέρουν ο ένας στον άλλο χαρά. Η ερωτική πράξη μπορεί να είναι μία όμορφη δραστηριότητα. Η μεγάλη σημασία, όμως, που μερικοί άνθρωποι αποδίδουν στο σεξ θάβει τη χαρά που μπορεί να προσφέρει, κάτω από τον αγώνα για εξουσία, γόητρο, αναγνώριση και επιβεβαίωση. Όταν το σεξ αποκτά ιδιαίτερη σημασία, παύει πλέον να είναι ευχάριστο.

Και οι άντρες και οι γυναίκες υπερτιμούν διαρκώς το σεξ. Ο άνδρας που θεωρεί την ερωτική δραστηριότητα σαν έκφραση δύναμης, ίσως νιώσει κατεστραμμένος αν δεν μπορέσει όποτε αυτός θέλει να κάνει τη σύντροφο του να έχει οργασμό, ή ακόμη και οργασμούς, ανεξάρτητα από το αν θέλει η ίδια. Ο άνδρας που επιβεβαιώνεται με το σεξ, αρχίζει του θρήνους, όταν η γυναίκα του σταματάει να του ζητάει να κάνουν έρωτα και εκείνος που το βλέπει σαν πηγή εξουσίας δεν μπορεί να κάνει έρωτα, η γυναίκα του δεν είναι εντελώς παθητική. Όσο δε για εκείνον που δεν έχει εκπαιδευτεί βιαστής, με το πρώτο ξέσπασμα του γυναικείου θυμού η σεξουαλικότητα του αποδιοργανώνεται.

Οι γυναίκες έχουν τις δικές τους ιδιαίτερες ερωτικές αποχές. Μερικές έχουν μεγαλώσει μαθαίνοντας να αντιμετωπίζουν το σεξ σαν κάτι που τους παίρνουν οι άνδρες. Γι' αυτό, προτού το δώσουν, πρέπει πρώτα να υποβάλλουν τον έρωτα σε δοκιμασία. Κάνουν έρωτα αν όλα πάνε καλά και όχι τόσο για να τα κάνουν όλα καλά. Πολλές γυναίκες, άθελα τους, έμαθαν να συμπεριφέρονται σαν πόρνες, και

να αντιμετωπίζουν το σεξ σαν κάτι που δίνουν για να πάρουν κάτι άλλο : αγάπη, λεφτά, επιβεβαίωση ή και ίσως και λατρεία (Χουρδάκη, 1994).

Πολλοί άνδρες δεν νιώθουν έντονα τη διαφορά του να έχει κανείς τα γεννητικά όργανα στο εσωτερικό του σώματος του, δίπλα ακριβώς στη ψυχή του, από το να τα έχει στο εξωτερικό του σώματος, όπου άνετα και ήρεμα μπορεί να παρατηρεί σ' όλες τις φάσεις της εξέλιξης τους. Αυτό που οι άνδρες παρουσιάζουν εξωτερικά προς παρατήρηση και εκτίμηση είναι η ερωτική παράσταση που δίνουν, ενώ συγχρόνως κρύβουν το διακυβευόμενο «εγώ» κάτω από τον αρσενικό αυταρχισμό. Στη γυναίκα, όμως, η πραγματική σεξουαλική ανταπόκριση μπορεί να μείνει κρυφή, ενώ στον άνδρα, η επίδραση που έχει είναι πολύ εμφανής. Ενώ εκείνη εξετάζει τη σχέση, αυτός παρακολουθεί τη βαθμολογία που εκείνη δίνει στην επίδοση του. Τέτοια δεν είναι η αγωνία και των δύο που είναι θαύμα αν λειτουργήσει η σχέση.

Όσα ζευγάρια θέλουν να καταστήσουν δυνατή (όχι όμως αναγκαία) και για τους δύο τη σεξουαλική απόλαυση, πρέπει να συζητήσουν όλα αυτά τα σχετικά με το φύλο και το «εγώ» ζητήματα, έξω από το κρεβάτι, προτού κάνουν αυτό που ακολουθεί με το πιο φυσικό τρόπο : να γδυθούν, να νοιώσουν φιλικά και να ξεχάσουν τα πάντα σχετικά με τα δύο φύλα.

2.7.3 Συζυγική απιστία

Σύμφωνα με τη Βεργέτη όσοι άνδρες είναι ανασφαλείς και φοβούνται μήπως η ισότητα στο γάμο τους σκλαβώσει και τους αφαιρέσει τον εύθραυστο ανδρισμό τους στήνουν τους δικούς τους φραγμούς απέναντι στην ισότητα. Ένας από τους πιο δημοφιλείς είναι η μοιχεία. Η μοιχεία είναι κάτι περισσότερο από μία απλή σεξουαλική σχέση με κάποιο άλλο πρόσωπο ή απλή παραβίαση της γαμήλιας ερωτικής συμφωνίας. Είναι ένα παιχνίδι εξουσίας, η προσπάθεια να αποκτήσεις ή να γνωρίσεις κάτι που αγνοεί ο σύντροφος σου. Η μυστικότητα της σχέσεις καταστρέφει τη γαμήλια ισότητα, καταφέροντας έτσι μεγαλύτερη ζημιά από το σεξ. Όσο περισσότερο κρατιέται μυστικό, τόσο μεγαλύτερη ζημιά κάνει.

Παρότι οι άνδρες είναι πιο πιθανοί μοιχοί από τις γυναίκες, οι περισσότεροι είναι συνήθως πιστοί. Το να έχει ένας άνδρας μία σχέση δεν σημαίνει ότι δεν αγαπάει την σύζυγο του. Οι άνδρες δεν ξενοκοιμούνται επειδή οι γάμοι τους είναι ανεπαρκείς – ίσως συμβαίνει και αυτό, αλλά δεν αποτελεί αιτία για απιστία – αλλά

επειδή δεν νιώθουν αρκετά άνδρες. Οι ρίζες της μοιχείας δεν βρίσκονται στον ανεπαρκή γάμο αλλά στην ανεπαρκή σχέση του άνδρα με τον πατέρα του.

Οι άνδρες δεν συνάπτουν σχέσεις με γυναίκες που είναι πιο ολοκληρωμένες από τις συζύγους τους – άλλωστε, οι ολοκληρωμένες γυναίκες δεν μπλέκονται με παντρεμένους. Ο άνδρας που προς στιγμή νιώθει λίγο αποτυχημένος είναι πολύ πιθανό να αναζητήσει μια γυναίκα που δεν έχει ακόμη πληγώσει μια θλιμμένη δεσποινίδα που τον βλέπει σαν ήρωα κατακτητή. Το θέμα δεν είναι ότι δεν καταλαβαίνει η γυναίκα του το πρόβλημα είναι ότι εκείνη τον καταλαβαίνει και αυτός θέλει το άσυλο κάποιας που νομίζει ότι ακόμη ότι είναι υπέροχος.

Ο άνδρας ξεκινάει μία σχέση στα τυφλά, καθησυχάζοντας τον εαυτό του ότι παραμένει σωστά δεσμευμένος με τη σύζυγο του και ότι οι χαριεντισμοί του είναι ουσιαστικά άνευ σημασίας. Ίσως μάλιστα διαβεβαιώσει τον εαυτό του ότι το αξίζει, είτε σαν βραβείο είτε σαν παρηγοριά. «Είναι για άνδρες», λέει. «Η γυναίκα δεν πληγώνεται από κάτι που δεν ξέρει. Απλά θα την τάραξε». Ίσως δεν είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει τις ανησυχητικές αλλαγές που συμβαίνουν σ' αυτό τον γάμο του, καθώς προσπαθεί να διατηρήσει το μικρό βρώμικο μυστικό του.

Μια γυναίκα που έχει μια εξωγαμιαία σχέση είναι πιθανό να σκεφτεί αρκετά διαφορετικά. Ξέρει πολύ καλά τι διακινδυνεύει γνωρίζει τους πιθανούς κινδύνους. Και δικαιολογεί κάθε βήμα, συγκεντρώνοντας τις προσβολές του συζύγου εναντίον της και τις αηδιαστικές αποτυχίες του να ανταποκριθεί στις φαντασιώσεις της για τον ιδανικό σύζυγο. Το επεξεργάζεται με το μυαλό της έως ότου βεβαιωθεί ότι αυτός αξίζει την προδοσία της και για ότι και να κάνει αυτός την ανάγκασε να το κάνει η σχέση της, δηλαδή, είναι δικό του λάθος.

2.7.4 Χρήμα

Όπως φαίνεται στην έρευνα που έκαναν οι Chater & Caster οι άνδρες μπορεί να αποφύγουν ή να προστατευτούν από την γαμήλια ισότητα, εγείροντας αξιώσεις για τους οικογενειακούς πόρους. Τα ζευγάρια κάνουν συχνά το λάθος να θεωρούν ότι το πρόσωπο που φέρνει στην οικογένεια τα περισσότερα χρήματα θα πρέπει να έχει μεγαλύτερο δικαίωμα στο να αποφασίζει που θα ξοδεύονται. Αυτό δεν ισχύει. Όχι μόνο καταστρέφει την ισορροπία της σχέσης, αλλά καταστρέφει και τον προϋπολογισμό. Όταν δύο άνθρωποι είναι ζευγάρι είναι μαζί κάθε στιγμή και υπό

οποιοσδήποτε συνθήκες είναι και οι δύο πλούσιοι ή φτωχοί. Διαφορετικά βρίσκονται σε πόλεμο ανάμεσα στα «έχω» και στα «δεν έχω».

2.7.5. Νοικοκυριό

Η Καραβίτου (1996) υποστηρίζει πως ένας άλλος τρόπος με τον οποίο οι άνδρες έχουν προστατευθεί από τη γυναικεία δύναμη είναι να τις κρατούν απασχολημένες τόσο ώστε να μην τους δημιουργούν προβλήματα. Να μεγαλώσουν τα παιδιά, να ταΐσουν την οικογένεια, να καθαρίσουν το σπίτι, να τρέξουν για τις παραγγελίες, να νοιαστούν για την περιουσία, να ταΐσουν τις κότες, να φτιάξουν το βούτυρο, να αποκρούσουν τις επιθέσεις των ινδιάνων, να περιποιηθούν οτιδήποτε χρειάζεται περιποίηση – αυτά ήταν παραδοσιακά γνωστά σαν γυναικείες δουλειές.

Μερικοί είναι απλά ανασφαλείς και πιστεύουν ότι όσοι άνδρες είναι πραγματικά ανδροπρεπείς θα έπρεπε πάντα να φαίνονται ικανοί. Επειδή δεν ξέρουν καλά πώς να κάνουν τις μικροδουλειές που τους ζητούν, φοβούνται πως προσπαθώντας να τις κάνουν θα φανούν ανόητοι. Πιστεύουν πως οι γυναίκες τους, ειδικές, ίσως, σ' αυτές τις δραστηριότητες, μπορεί να χάσουν το σεβασμό που τρέφουν γι' αυτούς αν φανούν αδέξιοι ή αβέβαιοι, ή ίσως τους κοροϊδέψουν ή προσπαθήσουν να τους επιβλέψουν. Αν, όμως, απλά η σύζυγος «βρίσκεται εκεί την κρίσιμη στιγμή», τότε το όλο έργο παραμένει, καθαρά, δική της δουλειά, οι δε ερασιτεχνικές προσπάθειες τους δεν είναι δικό τους λάθος. Η σύζυγος πρέπει να χρωστάει ευγνωμοσύνη ακόμη και όταν με την προσπάθεια του ο σύζυγος προκαλεί αναστάτωση που πρέπει, φυσικά, αυτή να τακτοποιήσει. Το σκεπτικό είναι μπερδεμένο (Χουρδάκη, 1994)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Είναι φανερό ότι στις διάφορες μελέτες που έχουν γίνει περισσότερο εξετάστηκε ο ρόλος της μητέρας ενώ ο πατρικός ρόλος στην οικογένεια έχει υποτιμηθεί. Μέχρι πριν λίγα χρόνια υπήρχε η αντίληψη ότι η ανατροφή και η φροντίδα των παιδιών ανήκε στην μητέρα.

Το γεγονός αυτό ενισχυόταν από την πληθώρα γυναικών οι οποίες ασχολούνταν αποκλειστικά με το νοικοκυριό εν αντιθέσει με τον άντρα-πατέρα ο οποίος εμφανιζόταν ως κουβαλητής του σπιτιού, ήταν ο αρχηγός του σπιτιού και αυτή του η θέση δεν του άφηνε περιθώριο να ασχοληθεί με την ανατροφή των παιδιών του (Κατάκη, 1998).

Παρακάτω περιγράφονται τα, προβλήματα τα οποία έχουν σχέση με τον πατέρα, έτσι όπως καταγράφηκαν σε έρευνα που έγινε στην Ελλάδα (Μισέλ, 1985).

- Καταρχήν ο ερχομός ενός παιδιού έχει ως συνέπεια το δέσιμο μητέρας-παιδιού με αποτέλεσμα ο σύζυγος-πατέρας να νιώσει παραμελημένος. Το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να παρεξηγείται από τον άντρα αλλά να δείχνει κατανόηση και να συμπαραστέκεται στη σύζυγό του.
- Η σύζυγος πρέπει να βρει ένα τρόπο ώστε να κάνει τον σύζυγό της να μη νιώσει περιθωριοποιημένος αλλά χρήσιμος στην οικογένεια. Ακόμη δεν πρέπει να παραμελεί τον εαυτό της ιδίως μετά τη γέννα γιατί ο ρόλος της ως σύζυγος παραμένει σημαντικό αντίκτυπο στη γαλήνη της οικογένειας.
- Οι πατέρες αναγκάζονται να λείπουν πολλές ώρες εκτός σπιτιού λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην αποξένωση πατέρα-παιδιού. Οι άντρες θα πρέπει να έχουν υπ' όψιν τους ότι για ένα παιδί πιο σημαντικό από τα υλικά αγαθά είναι η επικοινωνία με τον πατέρα του.

3.1 Χαρακτηριστικά του πατρικού προτύπου

Ο πατέρας ως βιολογικός παράγων: Η λειτουργία του αυτή αρχίζει από τη στιγμή που αποφασίζει το ζευγάρι να κάνει παιδί. Στη φάση αυτή ο πατέρας πρέπει

να συνειδητοποιήσει ότι θα φέρει στη ζωή μια νέα ύπαρξη για την οποία έχει μεγάλες ευθύνες. Οι ευθύνες αυτές αρχίζουν ακόμα πριν τη γέννηση του παιδιού και αφορούν, για παράδειγμα, στον έλεγχο της υγείας του μέσα από απαραίτητες εξετάσεις για την αποφυγή δυσάρεστων συνεπειών. Ο ρόλος του δε τελειώνει εδώ γιατί το παιδί πρέπει να μεγαλώνει με τους δύο γονείς. Η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του παιδιού είναι ιδιαίτερα σημαντική στην ομαλή ανάπτυξή του. Αρκετά παιδιά ευγνωμονούν τον πατέρα τους για την ύπαρξή τους και μόνο και δικαιολογούν την απουσία του από το σπίτι, είτε αυτή είναι πνευματική είτε σωματική, λέγοντας ότι αφού ο πατέρας με έφερε στη ζωή θα τον αγαπώ για πάντα(Χουρδάκη, 1994).

Ο πατέρας ως κουβαλητής και προμηθευτής: Ο πατέρας είναι εκείνος που παραδοσιακά φέρνει χρήματα και φροντίζει για τα υλικά αγαθά της οικογένειας του. Έτσι, ο πατέρας ταυτίζεται με τον προμηθευτή υλικών αγαθών (Χουρδάκη, 1994). Από τη στιγμή που έρχεται το παιδί στον κόσμο αρχίζει να αναπτύσσει πολλές υλικές ανάγκες που δεν περιορίζονται μόνο στη παροχή τροφής αλλά περιλαμβάνουν και παιχνίδια, ρούχα, σπουδές. Η παροχή υλικών αγαθών πρέπει πάντοτε να λειτουργεί με μέτρο για να μην οδηγήσει σε υπερβολικές απαιτήσεις από τη πλευρά του παιδιού προς τους γονείς και τους άλλους.

Ένα συνηθισμένο λάθος που κάνουν οι γονείς είναι το εξής: Το παιδί για να αποκτήσει κάτι καταφεύγει στο κλάμα και οι γονείς υποκύπτουν στις επιθυμίες του. Με αυτό τον τρόπο μαθαίνει το παιδί να αποκτά κάποια πράγματα με πλάγιους τρόπους. Τα παιδιά στη μικρή ηλικία ταυτίζονται με αυτό το πρότυπο του πατέρα. Θεωρούν τον πατέρα άνθρωπο που δουλεύει σκληρά για να τους παρέχει τα εφόδια που χρειάζονται για να ζήσουν (τροφή, ρούχα, παιχνίδια δώρα).

Ο πατέρας ως προστάτης: Είναι σημαντικό για μια οικογένεια να έχει τον προστάτη και φύλακά της για να την καθοδηγεί και να την προστατεύει από τις κακοτοπιές. Η προστασία αυτή αρχίζει από τους κινδύνους του σπιτιού. Ο πατέρας θα προστατέψει το παιδί στο σπίτι από κινδύνους (όπως για παράδειγμα ηλεκτρικές συσκευές, σπέρτα, φάρμακα, κ.α.) και στη συνέχεια θα καθοδηγήσει και θα προστατεύσει από τους κινδύνους της κοινωνίας (όπως για παράδειγμα κακές παρέες, αλκοόλ, ναρκωτικά) (Χουρδάκη, 1994).

Ο προστάτης πατέρας πρέπει να κάνει διάλογο με το παιδί σε διάφορα θέματα, να το καθοδηγεί με σωστό τρόπο, να του μιλάει με σωστό λόγο και να μη χρησιμοποιεί σωματική και πνευματική βία για να το προστατέψει. Τα παιδιά έχουν την ανάγκη να νιώσουν ασφάλεια και προστασία γιατί είναι άπειρα στην ζωή. Βλέπουν στο πρόσωπο του πατέρα τον ήρωα που έχει την δύναμη να τα προστατέψει και έχει τις γνώσεις που χρειάζονται στη ζωή. Η έλλειψη αυτού του πατρικού προτύπου αναγκάζει το παιδί να ονειρεύεται και να ταυτίζεται με άλλα πρόσωπα που βρίσκονται συνήθως σε κινούμενα σχέδια, ταινίες, ιστορίες με αποτέλεσμα να μεγαλώνει με πρότυπα εκτός πραγματικότητας. Τα εξωτερικά, μη πραγματικά αυτά πρότυπα ασκούν αρνητική πνευματική και συναισθηματική πίεση και αστάθεια στην προσωπικότητα του παιδιού.

Ο πατέρας ως πνευματικός και συναισθηματικός παράγων: Επιδράει σημαντικά στην προσωπικότητα του παιδιού. Είναι ιδιαίτερα σημαντικός και δύσκολος ο ρόλος του πατέρα ως παιδαγωγού, διότι πρέπει να αφιερώνει αρκετό χρόνο στο παιδί του, να παίζει μαζί του, να συζητά, να ξέρει τις ικανότητές του και να κατανοεί τις επιθυμίες του. Ο πατέρας οφείλει να παρέχει ευκαιρίες ικανές να βοηθήσουν το παιδί να αναπτύξει πρωτοβουλίες. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να μπορεί να απαντάει στις απορίες του με ειλικρίνεια, επειδή η ποιότητα των απαντήσεων που παίρνει το παιδί από τον πατέρα έχουν μεγάλη σημασία για το ίδιο το παιδί που θεωρεί τον πατέρα άνθρωπο εμπιστοσύνης.

Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά νιώθουν ασφάλεια, ικανοποίηση, και υπερηφάνεια για τον πατέρα. Συνεπώς ο πατέρας πρέπει να αποτελεί το καλό παράδειγμα και να παρέχει υποστήριξη στο παιδί. Δεν είναι μόνο ο παραγωγός που φέρνει το παιδί στη ζωή, αλλά είναι ο προμηθευτής που εξασφαλίζει την οικονομική ζωή, ο προστάτης που παρέχει ασφάλεια, ο παιδαγωγός που ενθαρρύνει το διάλογο και ενισχύει το παιδί σε όλα τα επίπεδα της ανάπτυξής του. Το παιδί χρειάζεται το πατέρα και τη μητέρα πάντοτε δίπλα του προκειμένου να ζει και να αναπτύσσεται ένα ζεστό και δημοκρατικό κλίμα. Ο πατέρας συνεπώς ως πρότυπο βοηθάει στη σωστή ανάπτυξη της νοημοσύνης, της ταυτότητας, της αυτονομίας και της προσωπικότητας του παιδιού.

Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, διαπιστώθηκε ότι όταν ο πατέρας είναι παρόν στη γέννηση του παιδιού του και το παίρνει στα χέρια του, αναπτύσσονται

πολύ εύκολα τα πατρικά του συναισθήματα (Ντράικωρς, 1979). Επιπλέον η παρουσία του αυτή ενισχύει το συναίσθημα ικανοποίησης της μητέρας και επιδρά θετικά σε τομείς ανάπτυξης του παιδιού όπως η λεκτική ικανότητα, η αυτοπεποίθηση και η συναισθηματική ωριμότητα. (Baumrind, 2000). Παρόμοια εμπειρικά δεδομένα δείχνουν ότι το παιδί ταυτίζεται με τον πατέρα του. Η ταύτιση αυτή επιτυγχάνεται όταν ο πατέρας αφιερώνει περισσότερο χρόνο στο παιδί του, παίζει και γελάει μαζί του, συζητά για διάφορα θέματα, δίνει συμβουλές και γενικά φροντίζει.

Η αγάπη και η κατανόηση μεταξύ των γονέων είναι απαραίτητη μέσα στην οικογένεια όχι μόνο για την ενότητα της αλλά και για την ανάπτυξη της συμπεριφοράς της και της προσωπικότητας των παιδιών στο κοινωνικό περιβάλλον. Όταν το παιδί βλέπει τους γονείς να συμπαραστέκονται ο ένας στον άλλο, τότε θεωρεί ότι ο καθένας είναι πρότυπο στο ρόλο του (Μουσούρου, 1985).

Η ικανότητα του παιδιού να σέβεται με το περιβάλλον οφείλεται στους γονείς. Η O Marone (1992) Μουσούρου (1985) υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά των γονιών είναι αυτή που παίζει καθοριστικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση του παιδιού και όχι τόσο η προφορική τους ενθάρρυνση. Οι γονείς ενεργούν μαζί, η συμπεριφορά του πατέρα συμπληρώνει τη συμπεριφορά της μητέρας ως προς τις παιδαγωγικές μεθόδους απέναντι στα παιδιά τους. Για την κοινωνικοποίηση των παιδιών σημαντικό ρόλο παίζει η μορφή της οικογένειας, η μόρφωση των γονέων, οι προσδοκίες και οι στόχοι τους, οι κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες και γενικότερα η κοινωνική τάξη.

Σύμφωνα με τους Αδαμάκη και Χαρίτου (2008), η οικογένεια ασκεί δύο βασικές και αναφαίρετες λειτουργίες:

(1). Τη στοιχειώδη κοινωνικοποίηση των παιδιών ώστε να μπορέσουν κάποτε να γίνουν μέλη της κοινωνίας μέσα στην οποία γεννήθηκαν και

(2). Τη σταθεροποίηση της προσωπικότητας των ενηλίκων μελών του πληθυσμού.

Οι λειτουργίες αυτές είναι αλληλένδετες (Μπακαλάκη, 1994). Η οικογένεια λειτουργεί με σκοπό να μεταδίδει τις βασικές αρχές, αξίες και ιδέες της εκάστοτε κοινωνίας στο παιδί. Η λειτουργία αυτή εκτελείται μέσα από τη συνεργασία της μητέρας και του πατέρα, καθώς επίσης και μέσα από τη συμβολή άλλων φορέων, όπως το σχολείο, η κοινότητα, οι φίλοι. Η οικογένεια παραμένει ο κατεξοχήν

σημαντικός φορέας της κοινωνικοποίησης των μικρών παιδιών.

Η ομαλή οικογενειακή ζωή επιδρά θετικά και στη σχολική επίδοση των παιδιών (Μισελ, 1985). Το παιδί έχει την ανάγκη να μεγαλώνει σε ένα αρμονικό οικογενειακό περιβάλλον γεμάτο από αγάπη και κατανόηση. Όταν οι γονείς δημιουργούν το κατάλληλο ψυχολογικό περιβάλλον μέσα από την ενθάρρυνση, την συμπαράσταση, την ψυχραιμία και την ηρεμία που μεταδίδουν στο παιδί αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες στο σχολείο και τα μαθήματα με λιγότερο άγχος και φόβο. Το παιδί έχει ισχυρή αυτοπεποίθηση και καθαρή σκέψη και έτσι αποδίδει καλύτερα στα μαθήματά του

Βασικοί παράγοντες για την επιτυχία στις εξετάσεις είναι η προγραμματισμένη μελέτη, η αυτοπειθαρχία κατά τη διάρκεια της, η δημιουργία κατάλληλης ψυχολογικής ατμόσφαιρας και η συμπαράσταση της οικογένειας. Η αποτυχία του παιδιού στα μαθήματα δε σημαίνει ότι το παιδί είναι ανίκανο ή ότι οι γονείς δε πρέπει να το μαλώνουν γιατί το μόνο που επιτυγχάνεται είναι να υποφέρει το παιδί από την αποτυχία και να μειώνεται η αυτοπεποίθηση κάθε φορά που προσπαθεί ξανά.

Ένα σημαντικό παιδαγωγικό σφάλμα, είναι όταν οι γονείς συχνά συγκρίνουν τα παιδιά τους με τον εαυτό τους: «Εγώ στην ηλικία σου ήμουν άριστη μαθήτρια», λέει η μητέρα στο παιδί της. «Εγώ στα χρόνια σου...» λέει ο πατέρας στο γιο του, «...συντηρούσα ολόκληρη οικογένεια, ενώ εσύ τώρα δεν είσαι ικανός να μάθεις ούτε ένα απλό μάθημα.» (Flaquer,2002). Άλλο σφάλμα είναι όταν οι γονείς κατηγορούν ο ένας τον άλλον για την αποτυχία του παιδιού, ακόμα και όταν συγκρίνουν το παιδί τους με άλλα παιδιά λέγοντας του : «κοίτα αυτό το παιδί είναι ικανότερο από εσένα». Όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα να μειώνεται η αυτοπεποίθηση του παιδιού και να δημιουργείται στη συνείδησή του συναισθήματα κατωτερότητας που το οδηγούν συχνά σε πλήρη αποτυχία και έλλειψη κάθε ενδιαφέροντος για κάθε αγωνιστική διάθεση. Γι αυτό οι γονείς πρέπει να ξέρουν πώς να συμπεριφέρονται στα παιδιά τους, γιατί κάθε συμπεριφορά καλή ή κακή χαράζει τη συνείδηση και την προσωπικότητα του παιδιού.

Δε μπορούμε να παραλείψουμε ότι η έλλειψη δημοκρατικής ατμόσφαιρας στο σπίτι και στο σχολείο επιδρά αρνητικά στη ζωή του παιδιού. Όταν οι γονείς

δεν αφήνουν το παιδί τους να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του σε διάφορα θέματα ή ο εκπαιδευτικός δε του δίνει την ευκαιρία να εκφράζεται ελεύθερα στη τάξη (μονόλογος δασκάλου), μειώνεται ο αυτοσεβασμός και η πρωτοβουλία του μαθητή, συνεπώς περιορίζεται η ικανότητα αντιμετώπισης των δυσκολιών και των προβλημάτων της ζωής του (Ντράικωρς 1979). Οι γονείς πρέπει να σέβονται και να εκτιμούν ο ένας τον άλλον και να ζούνε ενωμένοι και αγαπημένοι με κυριότερο στόχο την ευτυχία και τη σωστή αγωγή των παιδιών.

Η έλλειψη του πατέρα από την οικογένεια έχει αρνητικές επιπτώσεις πάνω στα παιδιά. Σύμφωνα με έρευνες (Κορωναίου, 2007) οι οποίες εξετάζουν τα παιδιά που στερούνται τον πατέρα σε πάρα πολύ μικρή ηλικία, φαίνεται ότι τα αγόρια είναι λιγότερο δημοφιλής στις παρέες τους ενώ τα κορίτσια νιώθουν αμηχανία και αβεβαιότητα κοντά στα αγόρια και προτιμούν την παρέα από το ίδιο φύλο. Σε μεγαλύτερη ηλικία τα αγόρια δεν νιώθουν πεποίθηση για τον εαυτό τους, έχουν μεγάλη εξάρτηση και δε συμμετέχουν σε αθλητικά παιχνίδια που απαιτούν δύναμη. Στη σχολική περίοδο σημειώνουν χαμηλότερη επίδοση στα μαθήματά του από τα άλλα παιδιά που έχουν τον πατέρα τους. Τα κορίτσια χωρισμένων γονέων έχουν μειωμένη αυτοπεποίθηση σε σχέση με το άλλο φύλο.

Στις μέρες μας συναντάμε πολύ συχνά το φαινόμενο της απουσίας του πατέρα από το σπίτι λόγω επαγγελματικής απασχόλησης. Η καταναλωτική κοινωνία επηρεάζει τη θέση του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια. Με τις οικονομικές υποχρεώσεις που έχει αναλάβει ο πατέρας ως προμηθευτής της οικογένειας αναγκάζεται να δουλεύει πολλές ώρες για να ικανοποιήσει όλες τις ανάγκες της οικογένειας με αποτέλεσμα να μην έχει ελεύθερο χρόνο να ζήσει τις οικογενειακές στιγμές όπως ο ίδιος θα το ήθελε. Η συνεχής απουσία του πατέρα και συζύγου από το σπίτι, αναγκάζει τη μητέρα να παίρνει μόνη της διάφορες αποφάσεις που αφορούν στην οικογένεια. Αυτό δημιουργεί συναίσθημα εγκατάλειψης στο παιδί και στην ίδια.

3.2 Η τυπολογία του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια

3.2.1. Οικογένεια

Η σημερινή σύγχρονη οικογένεια αποτελείται από τον πατέρα, τη μητέρα και τα παιδιά. Ο Baumrid (2000) γράφει : «καλά είναι να υπάρχει στην οικογένεια η ίδια στέγη και το ίδιο αίμα, μα αυτό που δένει την οικογένεια είναι η αγάπη, είναι το συναίσθημα που πρέπει να συνδέει αυτούς που καλούνται να ζήσουν μαζί». Η ύπαρξη ενός παιδιού σε μια οικογένεια σημαίνει μητρική και πατρική φροντίδα. Μέσα στην οικογένεια οι γονείς καλούνται να ανταποκριθούν στις ποικίλες ανάγκες των παιδιών και γι' αυτό οι γονείς πρέπει να είναι προετοιμασμένοι ψυχολογικά για τον ερχομό του παιδιού τους. Ένα παιδί σημαίνει νέες ευθύνες, υποχρεώσεις χωρίς εγωκεντρικό πνεύμα από τους δυο γονείς και συνεργασία μεταξύ των γονέων και έπειτα ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους.

Ο ρόλος του πατέρα ξεκινά από τη στάση που διαμορφώνει απέναντι στην εγκυμοσύνη και την πατρότητα. Έχουν παρατηρηθεί τρεις διαφορετικοί τύποι (Φον Κάνιτς, 1981):

1. ***Ο ναρκισσιστικός- εγωκεντρικός τύπος:*** Ο πατέρας βλέπει το παιδί του σαν απειλή στην δική του ευδαιμονία. Στον τύπο αυτόν ανήκουν συνήθως άτομα, τα οποία πέρασαν και συνεχίζουν να περνούν μία άνετη ζωή, γιατί άλλοι είχαν την κύρια φροντίδα του σπιτιού. Στη σκέψη ότι οι ίδιοι θα πρέπει να αναλάβουν νέους ρόλους και ευθύνες νιώθουν δέος. Νομίζουν ότι έχουν παγιδευτεί και αντιδρούν με παλινδρόμηση σε ρομαντισμούς της εφηβικής ηλικίας και με έντονες συγκρούσεις τόσο με τη σύζυγο όσο και με τους γονείς.
2. ***Ο τύπος του φιλόδοξου και προσηλωμένου στην επαγγελματική σταδιοδρομία:*** Αυτός βλέπει τον ερχομό του παιδιού σαν εμπόδιο στην υλοποίηση των δικών του στόχων για επαγγελματική ανέλιξη. Κυρίως προσπαθεί να μείνει όσο το δυνατό αμέτοχος, μακριά από τις νέες εξελίξεις. Αρνείται να αλλάξει τις συνήθειές του και αφήνει να εννοηθεί ότι η εγκυμοσύνη είναι ένα τρέχον γεγονός, που αυτόν δεν πρέπει να τον απασχολήσει ιδιαίτερα. Αρνείται να προσφέρει παραπάνω και απαιτεί να μην αλλάξει τίποτα σε σχέση με πριν.
3. ***Ο τύπος του Οικογενειάρχη:*** Θεωρεί την τεκνοποιία και την πατρότητα ως έναν από τους βασικούς σκοπούς της ζωής και έτσι αποδέχεται την εγκυμοσύνη σαν θείο

δώρο. Συμμετέχει από νωρίς ενεργά σε όλες τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την υποδοχή του παιδιού και μαζί με τη σύζυγο κάνουν όνειρα για το παιδί και το μέλλον του.

3.2.2. Γονικοί τύποι

Οι ερευνητές τις τελευταίες δεκαετίες (Baumrind, 2000), διέκριναν τους παρακάτω γονικούς τύπους φροντίδας και συμπεριφοράς με διάφορα κριτήρια ως εξής:

- **Οι υπερπροστατευτικοί γονείς**

Είναι οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με τον έλεγχο. Η συμπεριφορά τους άλλοτε είναι κυρίαρχη και άλλοτε ευάλωτη με αποτέλεσμα να υποτάσσονται στα παιδιά τους. Αυτό το γονικό τύπο τον συναντάμε ιδιαίτερα στις μητέρες και συνήθως εκδηλώνεται όταν ο πατέρας δεν φροντίζει αρκετά τα παιδιά με αποτέλεσμα η μητέρα να υιοθετεί μια δυναμική τακτική στην ανατροφή των παιδιών προκειμένου να αναπληρώσει την πατρική ανεπάρκεια. Επιπλέον η μητέρα μπορεί να αντιδρά στην αδιάφορη συμπεριφορά του συζύγου της προστατεύοντας το παιδί της σε υπερβολικό βαθμό. Οι υπερπροστατευτικοί γονείς δεν αφήνουν τα παιδιά τους να κινηθούν ελεύθερα, φοβούνται μήπως τυχόν συμβεί κάτι και θέλουν να το προλάβουν.

- **Οι παραχωρητικοί γονείς**

Είναι οι γονείς που συνδυάζουν την αγάπη με την υποχώρηση. Προσπαθούν να μην είναι αυστηροί να δείχνουν κατανόηση στις επιθυμίες των παιδιών τους, τα αφήνουν να ρυθμίζουν τις προσωπικές τους δραστηριότητες. Αυτός ο τύπος είναι συνηθισμένος στην εποχή μας όπου οι δυο γονείς δουλεύουν και λείπουν από το σπίτι. Ειδικά ο πατέρας καταλαβαίνει ότι τα παιδιά τους στερούνται από την παρουσία του, και έτσι όταν βρίσκεται μαζί τους δεν τους χαλάει τα χατίρια. Οι παραχωρητικοί γονείς αποφεύγουν την υπερβολική άσκηση ελέγχου. Δεν ενθαρρύνουν την συμμόρφωση με εξωτερική πρότυπα.

- **Οι αυταρχικοί γονείς**

Είναι οι γονείς που συνδυάζουν την απόρριψη με τον έλεγχο. Δε δέχονται άλλες απόψεις πιστεύοντας ότι τα ξέρουν όλα. Αποφεύγουν τις συζητήσεις με τα παιδιά τους και θέλουν να έχουν πάντα την πρώτη και τελευταία κουβέντα. Ασκούν σωματική τιμωρία στα παιδιά, διαμορφώνουν και αξιολογούν τη συμπεριφορά των παιδιών τους με έλεγχο και περιορισμό. Οι αυταρχικοί γονείς σήμερα αντιμετωπίζουν ένα συνηθισμένο πρόβλημα. Το παιδί στην εφηβική ηλικία κάνει την επανάστασή του, έρχεται κόντρα με τους γονείς του με αποτέλεσμα οι συχνοί καθημερινοί καβγάδες να οδηγούν το παιδί να μισήσει τους γονείς του και να φεύγει από το σπίτι. Η αυταρχικότητα λοιπόν δεν αποδίδει. Καμιά φορά τα παιδιά, αρχίζουν να φοβούνται το αντρικό πρότυπο και δε θέλουν να ταυτιστούν με αυτό στο μέλλον (Χουρδάκη, 1994).

- **Οι νευρωτικοί γονείς**

Χαρακτηρίζονται με υπερβολικές τάσεις στις απαιτήσεις τους, στις φιλοδοξίες τους, και στην ευερεθιστικότητα τους. Ευερέθιστοι γονείς είναι αυτοί που εκνευρίζονται με το παραμικρό, εύκολα δημιουργούν σκηνές μέσα στο σπίτι τους, ξέροντας και πολλές φορές πως οι λόγοι εκνευρισμού είναι ασήμαντοι και δεν οδηγούν σε τόση αναστάτωση. Συνήθως αυτοί οι γονείς ξεσπάνε πάνω στα παιδιά τους με φωνές, απειλές και τιμωρίες όπως περιορισμός στο δωμάτιο, στέρηση από κάποια αγαπημένα πράγματα στο παιδί (φρούτο, τηλεόραση) ή σωματική βία (χαστούκι ή γερό ξύλο). Η αντίδραση του παιδιού σε αυτή τη κακή συμπεριφορά είναι να κλαίει και να χτυπάει τα πόδια του, και κάποιες φορές, όταν ο ένας από τους γονείς διαφωνεί με τη συμπεριφορά του άλλου παίρνει το μέρος του παιδιού, κατηγορεί αυστηρά τον άλλον, ο εκνευρισμός μετατοπίζεται από το παιδί και δημιουργείται ανάμεσά τους. Αυτό δίνει αφορμή στο παιδί να είναι επιφυλακτικό, φοβισμένο και νευρικό. Η αποτυχία του στο σχολείο πολλαπλασιάζεται και χάνει κάθε εμπιστοσύνη στους γονείς του.

- **Οι απαιτητικοί γονείς**

Στην εποχή μας οι απαιτητικοί γονείς είναι πολλοί και λίγοι από αυτός το παραδέχονται. Συνήθως νομίζουν ότι κάνουν καλά να ρυθμίζουν την ζωή των παιδιών τους, στο παιχνίδι και στον ελεύθερο χρόνο με ένα τρόπο που πιέζει το παιδί. Αυτό το παιδί είναι αναγκασμένο να εκτελεί τις απαιτήσεις των γονέων του. Για παράδειγμα το κορίτσι χρεώνεται συχνά τις διάφορες δουλειές του σπιτιού, ενώ

το αγόρι τις εξωτερικές δουλειές. Άλλες φορές τα παιδιά πιέζονται να γεμίσουν το χρόνο τους με ιδιαίτερα μαθήματα όπως η μουσική, ξένες γλώσσες, κλπ. Από την άλλη πλευρά οι γονείς θέλουν το παιδί τους να είναι το σωστό παράδειγμα, υπάκουο, υποτακτικό και την ίδια ώρα θέλουν να είναι αυθόρμητο, και να έχει θάρρος. Με αυτό τον τρόπο εμποδίζουν να αναπτύξει συναίσθημα ευθύνης.

- **Οι ανήσυχοι γονείς**

Είναι αυτοί που συνεχώς φοβούνται πως κάθε κακό που συμβαίνει στο κόσμο θα το πάθουν πρώτα τα παιδιά τους. Κάθε γονιός ανησυχεί για τα παιδιά του, όμως η υπερβολική και η διαρκή ανησυχία; δημιουργεί σοβαρές συνέπειες; πάνω στο παιδί που είναι ως εξής : Το παιδί θα κλειστεί ανήσυχα στον εαυτό του και θα στερηθεί γρήγορα την ελευθερία του. Δεν εκφράζεται εύκολα, δεν παίρνει πρωτοβουλίες, δεν αναλαμβάνει τις ευθύνες του, και προσπαθεί να κρύψει τις πράξεις του από τους γονείς του. Συνήθως ακολουθεί μια επαναστατική τακτική, όπως λέει ψέματα για αυτό θέλει να φανεί καλό στους γονείς του και δε κάνει παρέα με τους συμμαθητές του. Οι ανήσυχοι γονείς μεταδίδουν την ανησυχία τους στα παιδιά τους, έχουν χάσει τη ψυχική τους ισορροπία. Αυτοί οι γονείς δημιουργούν αρκετά προβλήματα στα παιδιά τους που αργότερα όταν μεγαλώνουν δεν μπορούν να τα ξεπεράσουν.

- **Οι φιλόδοξοι γονείς**

Είναι ανθρώπινο να έχουμε φιλοδοξίες για τα παιδιά μας, όμως να είναι σε κανονικό και θεμιτό επίπεδο και να μη φτάνουν σε υπερβολικό βαθμό. Αυτοί οι γονείς δεν έχουν ζήσει ευχάριστα την παιδική τους ηλικία. Μπορεί να στερήθηκαν υλικά αγαθά ή να στερήθηκαν από την κατανόηση των γονέων τους. Αυτοί που ήθελαν να πετύχουν κάτι καλύτερο όπως σπουδές ή κοινωνική ζωή αλλά απέτυχαν, όταν κάνουν οικογένεια μεταφέρουν αυτές τις απωθημένες καταστάσεις στα παιδιά τους. Κάποιες εκφράσεις που χρησιμοποιούν αυτοί οι γονείς είναι: εγώ θέλω να γίνεις γιατρός ή εγώ θέλω να αποκτήσεις αυτή τη κοινωνική θέση. Δε λογαριάζουν τις δυνατότητες του παιδιού, και δυστυχώς ούτε τη ψυχική του κατάσταση. Το παιδί υποκύπτει στις επιθυμίες των γονέων του όμως μέχρι ένα σημείο που δε μπορεί να τα βγάλει πέρα. Τελικά στην εφηβεία κάνει την επανάστασή του με αποτέλεσμα να το χάνουν οι γονείς του από μια πλευρά και από την άλλη να χάνουν τα ιδανικά τους.

- **Οι δημοκρατικοί γονείς**

Είναι οι ώριμοι γονείς, ώριμοι στις σχέσεις τους με τα παιδιά τους και με τις σχέσεις τους με τον κόσμο. Είναι συνεργατικοί, δημοκρατικοί και ελεύθεροι με μέτρο. Οι σχέσεις τους είναι αρμονικές, διατηρούν τάση για έλεγχο, δείχνουν αγάπη, κατανόηση και ψυχραιμία σε όλες τις καταστάσεις. Αυτή η δημοκρατική ατμόσφαιρα θα δημιουργήσει ψύχραιμα παιδιά χωρίς ψυχολογικά προβλήματα, παιδιά με αυτοπεποίθηση που δε φοβούνται να παίρνουν πρωτοβουλίες; στην ζωή τους, έχουν δυναμική προσωπικότητα, είναι ώριμα στις σχέσεις τους και εκπέμπουν ενέργεια και αγάπη στους γύρω τους.

3.2.3. Οι πιο σημαντικοί τύποι πατέρα

Οι έρευνες γύρω από την πατρική τυπολογία (Δέγλερης,1987) αναδεικνύουν τους παρακάτω βασικούς τύπους πατέρα:

- **Ο δημοκρατικός πατέρας**

Ο δημοκρατικός τύπος βασίζεται στο διάλογο, την κατανόηση και την υπομονή, και θέτει όρια στη συμπεριφορά, δημιουργεί φιλικές σχέσεις, συναίσθηση ομαδικής συμμετοχής, συνεργατικότητα και θετικές επιδόσεις.. Η συμπεριφορά του δημοκρατικού πατέρα χαρακτηρίζεται από κατανόηση, ευθύνη και υποστήριξη προς τα παιδιά του. Αυτός ο πατέρας κάνει δημοκρατικό διάλογο με κατανόηση προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, τους δίνει συμβουλές και τους δείχνει εμπιστοσύνη, δεν επιβάλλει τη γνώμη του αλλά τα καθοδηγεί στη σωστή απόφαση με στοργή και έλεγχο. Τους παρέχει ελευθερία με όρια.

Η εμπιστοσύνη που δείχνει ο πατέρας προς τα παιδιά του είναι πάρα πολύ σημαντική για τη θετική εξέλιξη της προσωπικότητάς τους και την αυτοεπιβεβαίωση. Ο σεβασμός που δείχνει ο πατέρας προς τα παιδιά, τον εισπράττει και αυτός. Με την ειλικρινή εμπιστοσύνη, σεβασμό και το δημοκρατικό διάλογο συμβάλει στη σωστή αγωγή του παιδιού. Όταν το παιδί συζητά ελεύθερα με το πατέρα του, εκφράζει τη γνώμη του χωρίς φόβο σε διάφορα θέματα με φιλικό και συνεργάσιμο τρόπο, αυτό βοηθάει το παιδί να μάθει να μιλάει για τα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζει στον πατέρα του. Το παιδί μαθαίνει να

ζητάει συμβουλές ξέροντας ότι θα έχει τη σωστή λύση και ο πατέρας του θα είναι δίπλα του στην απόφαση που θα πάρει για τον εαυτό του.

Αυτός ο τύπος πατέρα νιώθει και δέχεται το πατρικό του ρόλο και την ευθύνη προς τα παιδιά του. Τα φροντίζει και τα καθοδηγεί ώστε να έχουν ομαλή ψυχική και σωματική ανάπτυξη. Οι σύγχρονες μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά από οικογένειες με δημοκρατικές συμπεριφορές χαρακτηρίζονται με αυτοπεποίθηση, με προσωπικότητα, είναι υπεύθυνα καθώς έχουν καλή κοινωνική συμπεριφορά.

- **Ο αυταρχικός πατέρας**

Χαρακτηρίζεται ως αφέντης του σπιτιού που έχει τον απόλυτο έλεγχο στο σπίτι, ασκεί έντονη καθοδήγηση και δε δίνει καθόλου ελευθερία στα άτομα του σπιτιού. Συνήθως επικρατεί ο μονόλογος στο σπίτι και μερικές φορές απορρίπτει τη συζήτηση με τα παιδιά του. Κάποιες εκφράσεις που μπορεί να χρησιμοποιεί ο αυταρχικός πατέρας είναι «κάνε αυτό, φέρε εκείνο γρήγορα, θέλω να μου κάνεις αυτό». Συνέχεια δίνει διαταγές και απειλές χωρίς να δείχνει κατανόηση στα παιδιά του. Οι συνέπειες από αυτή τη συμπεριφορά είναι η ελαχιστοποίηση της ομαλής κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού, η υποκρισία και η φυγή.

Με τη συνεχή πίεση που ασκεί ο πατέρας πάνω στο παιδί το κάνει να δυσκολεύεται να προσαρμοστεί στο κοινωνικό περιβάλλον. Το παιδί μαθαίνει να υποκρίνεται για να μην έρχεται σε κόντρα με τον πατέρα του, μπροστά στο πατέρα του ακολουθεί τις διαταγές του αλλά στα κρυφά κάνει αυτό που θέλει, με συνέπεια να αναπτυχθεί χωρίς προσωπικότητα. Δεν μπορούμε να παραλείψουμε ότι οι απειλές, το ξύλο, που χρησιμοποιεί ο πατέρας σαν τρόπο αγωγής δημιουργούν παιδιά με φόβους και μίσος. Τα παιδιά όσο μεγαλώνουν νιώθουν πιεσμένα και έχουν την ανάγκη για ένα στήριγμα.

- **Ο τύπος πατέρα παλαιών αρχών**

Είναι κολλημένος στο παρελθόν και ζει το παρόν μέσα από το παρελθόν. Συχνά έρχεται σε σύγκρουση με τα παιδιά του για μικρά καθημερινά πράγματα π.χ κούρεμα, φίλοι βόλτες. Πρόκειται για έναν ακόμα τύπο πατέρα που επεμβαίνει συχνά σε όλα τα θέματα που αφορούν τα παιδιά χωρίς κανένα σεβασμό και εκτίμηση στην προσωπική τους ζωή. Τα παιδιά αυτών των πατέρων δεν

εμπιστεύονται τον πατέρα τους για αυτή του την συμπεριφορά.

- **Ο αδιάφορος πατέρας**

Είναι ο τύπος που αφήνει την οικογένεια του στην τύχη της, και αυτός αφοσιώνεται στο δικό του κόσμο. Ασχολείται μόνο με τις δουλειές του, αποφεύγοντας τις δραστηριότητες είτε είναι κοινωνικές, πολιτικές ή κοσμικές αφήνοντας τα παιδιά του εντελώς ελεύθερα, αβοήθητα, απροστάτευτα χωρίς καμιά καθοδήγηση μόνο και μόνο για να πραγματοποιεί τις δικές του ιδέες. Θεωρεί ότι τα παιδιά του αποτελούν βάρος πάνω του, και υποχρέωση είναι μόνο της μητέρα να τα φροντίζει. Όταν ο πατέρας δεν ανταποκρίνεται στο προστατευτικό και καθοδηγητικό ρόλο του, τότε τα παιδιά θα έχουν καθυστέρηση στην ομαλή κοινωνική ανάπτυξη και προσωπικότητά τους. Επειδή τα παιδιά ψάχνουν στο πρόσωπο του πατέρα το πρότυπο ταύτιση.

- **Ο τύπος πατέρα φίλος προς τα παιδιά**

Τον συναντάμε πολύ συχνά στις μέρες μας. Είναι ο ανώριμος πατέρας, παραλείπει το σωστό πατρικό του ρόλο, αφήνει τα παιδιά στις πιο κρίσιμες καταστάσεις, δίνοντάς τους την ελευθερία να αποφασίζουν για τον εαυτό τους. Δεν συνειδητοποιεί ότι έχουν την ανάγκη για τη γνώμη του πάνω σε πολλά πράγματα. Ο πατέρας αυτός πιστεύει ότι όλα τα παιδιά σκέφτονται και συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο.

Η υπερπροστασία και ο αυταρχισμός όσο και ο υπερβολικός φιλελευθερισμός του αγγίζει τα όρια της αδιαφορίας είναι επιζήμια και τα δύο. Η υπερπροστασία και ο αυταρχισμός έχουν ως αποτέλεσμα να βγουν οι έφηβοι από την εφηβεία χωρίς αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, αυτάρκεια και ανεξαρτησία, χωρίς την ικανότητα να σκέφτονται και να αποφασίζουν μόνοι τους για τον εαυτό τους. Ο υπερβολικός φιλελευθερισμός πάλι συντελεί ώστε τα παιδιά να εγκαταλείπονται στη ζωή εντελώς μόνα τους και ακυβέρνητα σε ένα άγνωστο πέλαγος. Παρά τις διαμαρτυρίες τους τα παιδιά και οι έφηβοι δεν θέλουν να εξισωθούν με τους γονείς τους. Ελευθερία δεν σημαίνει αποκοπή από την οικογένεια και ανεξαρτησία χωρίς όρια. Ένας γονέας, που ενθαρρύνει την ανάπτυξη της ανεξαρτησίας και της αυτάρκειας του παιδιού του και απαιτεί υπεύθυνη και παραδεκτή συμπεριφορά από αυτό, ένας γονέας που δεν είναι αυταρχικός, απορριπτικός ή υπερβολικά ελαστικός και αδιάφορος αυτός ακολουθεί

τη σωστή αγωγή και δε θα έχει εγκληματικά παιδιά (Pittman,1990).

3.2.4. Χαρακτηριστικά αποτελεσματικού πατέρα

Ο αποτελεσματικός πατέρας είναι ο ώριμος πατέρας που ξέρει να ελέγχει τη συμπεριφορά του, να αποδέχεται και να εκτιμάει τον εαυτό του και να αποδέχεται τη συζυγική και την πατρική του ιδιότητα. Ο πατέρας, για να ανταποκριθεί στο αποτελεσματικό του ρόλο, έχει ανάγκη από ψυχική δύναμη που τον βοηθάει να γνωρίζει πως να βελτιώνει τον εαυτό του χωρίς να περιμένει την αναγνώριση των άλλων.

Η αυτογνωσία που ασκεί ο πατέρας είναι κάτι που ωφελεί τον ίδιο, το άμεσο περιβάλλον του και έπειτα την κοινωνία. Επομένως, για να αποδέχεται ο πατέρας την συζυγική του ιδιότητα θα πρέπει να εγκαταλείψει τον εγωκεντρισμό του για να μπορέσει να προσφέρει στους άλλους. Ο γάμος είναι μια συνεργασία μεταξύ δυο ατόμων στην οποία ο καθένας προσφέρει στον άλλο καλύπτοντας τις ανάγκες του με αρμονικό τρόπο και κατανόηση. Ο πατέρας για να ανταποκριθεί στον πατρικό του ρόλο θα πρέπει να αποδέχεται το αντρικό και καθοδηγητικό του πρότυπο.

Η αποτελεσματική εφαρμογή του πατρικού ρόλου προϋποθέτει να είναι ο πατέρας ενημερωμένος για τα βασικά χαρακτηριστικά της παιδικής και εφηβικής ηλικίας όπως για παράδειγμα τη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού, την σωματική του ανάπτυξη, την αναζήτηση της ταυτότητας κλπ.. Έτσι ο ενημερωμένος πατέρας γνωρίζει πως να αντιμετωπίζει σωστά τις δυσκολίες και τα προβλήματα, έχει τη δυνατότητα να μπει στο πνεύμα της σημερινής εποχής και να κατανοήσει τη θέση του παιδι. Το παιδί συνεπώς, μπορεί να ζητήσει συμβουλές από τον πατέρα του χωρίς εμπόδια. Για καλύτερη διαπαιδαγώγηση ο πατέρας πάντοτε δεν πρέπει να χάσει την ψυχραιμία και την υπομονή του με τα παιδιά του. Αντιθέτως πρέπει να δείχνει ψυχραιμία, ηρεμία, ευθύνη, και πάντα με κατανόηση, αγάπη και αισιοδοξία.

3.3 Ο ρόλος του πατέρα στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού

Μετά από έρευνες που έχουν γίνει σχετικά με το πως σκέφτεται και αισθάνεται το παιδί για τον πατέρα του διαπιστώνουμε ότι τα παιδιά: (α) απαιτούν από τον πατέρα να αφιερώνει περισσότερο χρόνο μαζί τους και (β) χρειάζονται περισσότερη συναισθηματική και πνευματική φροντίδα και επιζητούν ουσιαστικό ενδιαφέρον από τον πατέρα για την ζωή τους (υποστήριξη, κατανόηση, αγάπη).

Από τα παραπάνω συμπεράσματα διαπιστώνουμε ότι η παρουσία του πατέρα στο σπίτι είναι πολύ σημαντική για την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Στην σύγχρονη κοινωνία, ο ρόλος του πατέρα πήρε μια άλλη μορφή που ταιριάζει με αυτή του ρόλου της σύγχρονης μητέρας. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί αλλαγή στην σχέση ανάμεσα στον πατέρα και το παιδί. Ο πατέρας έχει αναπτύξει απέναντι στο παιδί του, μια ευαίσθητη σχέση όμοια και ισάξια συγκριτικά με την σχέση ανάμεσα στη μητέρα και στο παιδί. Εμφανίζεται συχνότερη επικοινωνία μεταξύ πατέρα και παιδιού η οποία χαρακτηρίζεται πιο ποιοτική. Όσον αφορά την συμμετοχική δράση του πατέρα στην επιμέλεια της παιδικής προσωπικότητας δεν περιορίζεται στα στενά πλαίσια των υποχρεώσεων, σχετικά με την προμήθεια των μέσων διατροφής (Καραβίτου, 1996).

Πριν από λίγα χρόνια, ο άντρας γυρνούσε στο σπίτι του ξέροντας ότι η γυναίκα του τον περιμένει, θα τον περιποιηθεί και θα τα έχει όλα έτοιμα μπροστά του. Ο άνδρας δεν ενδιαφερόταν για την φροντίδα των παιδιών του με τη δικαιολογία ότι η μητέρα αναλαμβάνει αυτές τις ευθύνες. Σήμερα η γυναίκα είναι, μητέρα, εργαζόμενη και νοικοκυρά πράγμα που αναγκάζει τον πατέρα να αλλάζει σκέψη και νοοτροπία απέναντι στις ευθύνες που πρέπει να μοιραστεί με τη γυναίκα του. Τα οικονομικά κίνητρα είναι αυτά τα οποία έσπρωξαν τη γυναίκα να συμμετέχει στην αγορά εργασίας για να βοηθήσει τον άνδρα της να ανταποκριθούν καλύτερα στις σύγχρονες ανάγκες της οικογένειας. Η γυναίκα πλέον μορφώνεται και αρχίζει να αποκτά πολλαπλές δεξιότητες που της επιτρέπουν να μπει δυναμικά στη σύγχρονη αγορά εργασίας και να εξασφαλίσει μια καλύτερη ζωή για κείνη και την οικογένειά της.

Με αυτές τις αλλαγές διαμορφώθηκε ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια. Ο άνδρας άρχισε να συμμετέχει στην φροντίδα των παιδιών και στις

οικιακές εργασίες. Αυτές οι νέες ευθύνες οι οποίες αναλαμβάνει ο πατέρας στο σπίτι επιδρούν θετικά στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Ο πατέρας έρχεται πιο κοντά στο παιδί του και μέσα από την στενή σχέση τους αναπτύσσονται κάποιες πλευρές της προσωπικότητάς του που ήταν κρυμμένες όπως η φαντασία, η ευαισθησία, η ενσυναίσθηση. Όλα αυτά τα στοιχεία είναι απαραίτητα για μια επιτυχημένη επικοινωνία ανάμεσα στον πατέρα και το παιδί. Η συμμετοχή του πατέρα στην φροντίδα του παιδιού βοηθάει το παιδί να αναπτύξει πλευρές της προσωπικότητάς του όπως να μπορεί να δείχνει σεβασμό, εκτίμηση και αγάπη στους γονείς.

Η μητέρα από την πλευρά της νοιώθει ασφάλεια όταν έχει την υποστήριξη του πατέρα στη φροντίδα του παιδιού. Μέσα από αυτή τη συνεργασία η μητέρα αποκτά ελεύθερο χρόνο και την ευκαιρία να ασχοληθεί με κάποιες δραστηριότητες που βοηθάνε στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς της ως γυναίκα και μητέρα. Με αυτό τον τρόπο η θετική προσωπικότητα της μητέρας μετατρέπεται σε θετική συμπεριφορά απέναντι στα παιδιά της και την οικογένειά της. Όταν οι δύο γονείς μοιράζονται την ευθύνη για την φροντίδα και την ανατροφή του παιδιού, μέρος από το ψυχολογικό βάρος της μητέρας απορροφάται από τον πατέρα. Ο πατέρας παρέχει τη βοήθεια, την υποστήριξη και τη λύση σε προβλήματα που μπορεί να προκύψουν ανάμεσα στη μητέρα και το παιδί και έτσι επιτυγχάνεται εξισορρόπηση στη σχέση των μελών της οικογένειας.

Ο πατέρας έχει πολύ σημαντικό ρόλο στη φροντίδα και ανατροφή του παιδιού. Βοηθάει να αναπτύξει υπευθυνότητα και αυτονομία έξω από την ισχυρή οικειότητα της σχέσης μεταξύ μητέρας – παιδιού και συμμετέχει αποφασιστικά στην διαμόρφωση της ταυτότητας ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Σήμερα αν και ο πατέρας δεν ασχολείται πολύ με τις οικιακές εργασίες, προσπαθεί να αφιερώσει περισσότερο χρόνο στο παιδί του. Το ταΐζει, παίζει μαζί του, το πηγαίνει βόλτες, δημιουργώντας μια φιλική σχέση. Ο πατέρας συζητά με το παιδί του, το βοηθάει στα μαθήματα του και έτσι το παιδί αναπτύσσει μια θετική προσωπικότητα. Οι εκδηλώσεις πατρικής στοργής και φροντίδας για τα κορίτσια βοηθάει στη διαμόρφωση της θηλυκότητας και βοηθάει στην πνευματική και σωματική ανάπτυξη των αγοριών.

Ιδιαίτερα απαραίτητη είναι η παρουσία του πατέρα για τα παιδιά κατά την

εφηβική ηλικία. Όσο και αν ο έφηβος θέλει να ξεφύγει από την σκιά του πατέρα του, εντούτοις τον χρειάζεται και για να τον καθοδηγεί στην κρίσιμη αυτή ηλικία. Ο πατέρας αποτελεί πρότυπο για το παιδί και η παιδαγωγική του αποστολή επιβάλλει να το βοηθήσει να ξεκινήσει στη ζωή (Τσουραμάνης, 2003).

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα που έγινε στην Ελλάδα για τον ρόλο του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού, η συμμετοχή του πατέρα στην φροντίδα των παιδιών αλλά και στις οικιακές ασχολίες είναι πολύ μικρή και αυτό οφείλεται στις πολλές ώρες εργασίες τους. Οι πατέρες αφιερώνουν αρκετές ώρες σε δραστηριότητες εκτός σπιτιού με αποτέλεσμα ο χρόνος που αφιερώνουν στα παιδιά τους να είναι ελάχιστος.

Ο θάνατος του πατέρα σε μια οικογένεια πληγώνει βαθιά το παιδί γιατί το παιδί νιώθει μέσα του ένα μεγάλο κενό που δεν πρόκειται να γεμίσει. Η μητέρα προσπαθεί να αναλάβει τους δύο ρόλους με αποτέλεσμα να αλλάζει την συμπεριφορά της ίδιας και του παιδιού. Το παιδί συχνά ξεσπάει σε κλάματα, γίνεται επιθετικό ή έχει ταραχές στον ύπνο του. Αυτή η συμπεριφορά παρουσιάζεται σε παιδιά κάτω των τριών ετών, ενώ στα παιδιά σχολικής ηλικίας η έλλειψη του πατέρα δημιουργεί προβλήματα ταύτισης προτύπου με αποτέλεσμα παιδί να γίνεται απαιτητικό, λιγότερο συνεργάσιμο και ψάχνει πρότυπα έξω από το σπίτι, αρχίζει να απουσιάζει από το σπίτι, να λέει ψέματα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η μητέρα πρέπει να καταβάλει μεγάλη προσπάθεια, να σταθεί δίπλα στο παιδί της και συνεργαστούν μαζί της ο παππούς, η γιαγιά, τα αδέρφια και να ζητήσει συμβουλές από ειδικούς (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς) για να μπορέσει να δημιουργήσει ισορροπημένο και ήρεμο οικογενειακό περιβάλλον.

Δυστυχώς η ορφάνια κάποιες φορές γίνεται αφορμή για κοροϊδία, ενόχληση και γέλιο (από συνομήλικα παιδιά). Το παιδί με τη στέρηση του πατέρα αντιμετωπίζει καταστάσεις που το πικραίνουν με αποτέλεσμα να γίνεται αντικοινωνικός, απαισιόδοξος με χαμηλή αυτοπεποίθηση. Όσο μεγαλύτερη είναι η πατρική αποστέρηση και όσο νωρίτερα έχει συμβεί αυτή στη ζωή, τόσο πιο αυξημένος είναι ο κίνδυνος της να εκδηλώσει το παιδί προβλήματα σε όλους τους τομείς ανάπτυξης (συμπεριφορά, μάθηση, συναίσθημα) (Μύλντορφ, 1977).

Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στην εποχή μας είναι ο χωρισμός των γονέων.

Όταν το παιδί αντιλαμβάνεται το χωρισμό των γονέων του νοιώθει φόβο, στεναχώρια και θυμό. Νιώθει ακόμη ένοχος και θεωρεί ότι εκείνο μπορεί να προκάλεσε αυτή την κατάσταση. Το παιδί που βιώνει το χωρισμό, είναι λιγότερο συνεργάσιμο, με ευάλωτη ψυχική και σωματική κατάσταση με αποτέλεσμα να εκδηλώνει την δυσαρέσκεια του με αρρώστιες ή με νευρικότητα. Αυτά τα παιδιά που έζησαν τραυματική παιδική ζωή, και βίωσαν την έλλειψη αγάπης στους γονείς τους, μεταφέρουν αυτή την ψυχολογία στην δική τους σχέση.

Ο πατέρας που φεύγει από το σπίτι πρέπει να διαχειριστεί την κατάσταση με ψυχραιμία και κατανόηση. Οφείλει να διατηρήσει αρμονικές σχέσεις με τη μητέρα του παιδιού του και να αποφεύγει να ανταγωνίζεται τη μητέρα για το ποιος είναι καλύτερος από τον άλλο με το παιδί. Η μητέρα δεν πρέπει να πραγματοποιεί όλες τις επιθυμίες του παιδιού, γιατί έτσι το παιδί γίνεται απαιτητικό και ο πατέρας δε πρέπει να κατηγορεί την μητέρα για την αποτυχία στη σχέση τους ή για τυχόν αποτυχία του παιδιού στο σχολείο. Η μητέρα επίσης, δεν πρέπει να ρίχνει την ευθύνη στον πατέρα για ό,τι γίνεται, για να μη νοιώθει το παιδί ότι αποτελεί βάρος. Στατιστικές έρευνες που έγιναν πριν από μερικά χρόνια (πριν από το 1976) στην Πολιτεία της Νέας Υόρκης, έδειξαν ότι 64% των ανήλικων εγκληματιών προέρχονταν από οικογένειες από τις οποίες ο ένας από τους δύο γονείς δεν υπήρχε, είτε γιατί πέθανε είτε γιατί πήρε διαζύγιο, είτε γιατί εγκατέλειψε αυθαίρετα την οικογενειακή εστία. (Μύλντορφ, 1977).

Μια κοινωνία θα πρέπει να αντιμετωπίζει κάποιες ανώμαλες οικογενειακές καταστάσεις με υπευθυνότητα και σοβαρότητα με σκοπό να προσφέρει το καλύτερο στήριγμα σε απροστάτευτα παιδιά, με τη δημιουργία ιδρυμάτων, στέγης με κατάλληλο εξοπλισμό και προσωπικό που θα παρέχει ψυχική υποστήριξη και καθοδήγηση. Οι νόμοι υιοθεσίας πρέπει να γίνουν πιο ελαστικοί για να επιτρέπεται σε οικογένειες που δεν έχουν παιδιά να υιοθετήσουν. Πρέπει να γίνουν προγράμματα πάνω σε διάφορα θέματα για την ενημέρωση των γονέων. π.χ. ενημέρωση για τη βρεφική- παιδική- εφηβική ηλικία και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, για τις σχέσεις μεταξύ γονέων, για τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Οι γονείς και τα παιδιά πρέπει να απευθύνονται σε ειδικούς (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς) για να δέχονται συμβουλές και σωστή καθοδήγηση για μια αρμονική ζωή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη οικογένεια είναι πολλά και ποικίλα και δεν διαφέρουν από εκείνα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες άλλων χωρών. Τα στοιχεία που διαφοροποιεί την ελληνική οικογένεια είναι η συχνότητα εμφάνισης των προβλημάτων αυτών.

Οι λόγοι που εμφανίζονται με χαμηλότερη συχνότητα τα προβλήματα στην ελληνική οικογένεια είναι:

- Ότι η ελληνική οικογένεια βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο σε ότι αφορά τους νέους ρόλους των μελών της.
- Η πυρηνική οικογένεια δεν έχει απορρίψει της παραδοσιακές αξίες και τέλος
- Το γεγονός ότι οι κοινωνικές μεταβολές στην οικονομία και στις ευκαιρίες για εργασία παρουσιάζουν πιο αργό ρυθμό εξέλιξης στην κοινωνία μας.

Ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνική οικογένεια είναι αυτό των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των συζύγων ή γονέων με τα παιδιά τους. Η ένταση οφείλεται σε λόγους που έχουν σχέση με αμφισβητούμενες αξίες, καθήκοντα και υποχρεώσεις των μελών καθώς και διαφορές στην ιδιοσυγκρασία και την προσωπικότητα των μελών.

Αυτού του είδους η μη αποτελεσματική επικοινωνία λόγω των εντάσεων πολλές φορές οδηγεί στην άσκηση βίας τόσο των συντρόφων μεταξύ τους άλλα και απέναντι στα παιδιά τους (Μουζακίτης 1993).

Τα παραπάνω προβλήματα είναι ιδιαίτερα σοβαρά και πολλές φορές οδηγούν στην διάλυση της οικογένειας (διαζύγιο). Πέραν τούτου οδηγούν και τα παιδιά σε μορφές λύτρωσης όπως είναι η χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλκοόλ ή η εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς (Δέγλερης 1987).

Η οικογένεια την περίοδο αυτή βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο και οι αλλαγές δεν μπορούν να γίνουν «εν μία νυκτί». Για να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές όσο το δυνατόν πιο ομαλά χρειάζεται βοήθεια και η συμπαράσταση από την πολιτεία.

Δυστυχώς στη χώρα μας λόγω της έλλειψης συστηματικής εκπαίδευσης σε αυτό το αντικείμενο, του περιορισμένου αριθμού κοινωνικών λειτουργιών στις Κοινωνικές Υπηρεσίες και της εως εκ τούτου πλημμελούς οργάνωσής τους, η εφαρμογή της μεθόδου να είναι υποτυπώδης αν όχι ανύπαρκτη. Έτσι χιλιάδες οικογενειακών περιπτώσεων αγνοούνται ή τίθενται γραφειοκρατία στο περιθώριο, χωρίς ουσιαστική φροντίδα. Αποτέλεσμα αυτού του χειρισμού είναι η διαιώνιση και ο πολλαπλασιασμός προβλημάτων όπως τα κακοποιημένα παιδιά, οι παραπρωματικά νέοι, οι ναρκομανείς και οι οικογένειες σε κρίση για διάφορους λόγους. Χωρίς συστηματική πρόληψη, καταστολή και θεραπεία που είναι οι στόχοι της οικογενειακής θεραπείας στην κοινωνική εργασία, δεν αντιμετωπίζονται τα παραπάνω οικογενειακά προβλήματα.

Ο στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να τονιστεί η αναγκαιότητα της σωστής χρήσης κοινωνικής εργασίας με οικογένειες από τις υπηρεσίες που εξυπηρετούν δυσλειτουργικές, για διάφορους λόγους οικογένειες.

4.1 Κοινωνική εργασία με οικογένεια και παρέμβαση σε κατάσταση κρίσης.

Τί είναι κρίση;

Η οικογένεια είναι ο παλαιότερος κοινωνικός θεσμός. Ο Θεσμός όμως αυτός στις μέρες μας παρουσιάζει έντονες μεταβολές με απόρροια την εμφάνιση κρίσεων.

Σύμφωνα με τον Wilson ως κρίση ορίζεται «η ανατροπή μίας σταθερής κατάστασης». Η οικογένεια που βρίσκεται σε κρίση υφίσταται αλλαγές στη δομή της και στη λειτουργία της με έντονο χαρακτηριστικό το χάος που σημαίνει οξεία θλίψη και πόνο για τα μέλη της.

Η εμφάνιση μίας κρίσης εγκαινιάζεται συνήθως από κάποιο απειλητικό γεγονός. Ο χρόνος που μεσολαβεί από την εμφάνιση του απειλητικού γεγονότος έως την επίλυση της κρίσης είναι διαφορετικός για κάθε οικογένεια και εξαρτάται από το είδος του προβλήματος που αντιμετωπίζει η οικογένεια καθώς και τη φύση της διαθέσιμης υποστήριξης.

-Μια κατάσταση κρίσης ορίζεται από (5)πέντε στοιχεία:

- Το στρεσογόνο γεγονός
- Το ευάλωτο γεγονός
- Το εκλυτικό γεγονός
- Το στάδιο της οξείας κρίσης και
- Το στάδιο της αναδιοργάνωσης ή επίλυσης της κρίσης (Βεργέτη 2006).

Τα στάδια αυτά δεν απομονώνονται μεταξύ τους .

I. Στρεσογόνος παράγοντας: ο παράγοντας αυτός αναφέρεται στις οικογένειες που βρίσκονται σε μία σταθερή κατάσταση και εμφανίζεται ως ένα πιεστικό γεγονός. Οι πιο συχνά παράγοντες κρίσης σε μία οικογένεια με τους οποίους ασχολείται και η κοινωνική εργασία είναι:

- Οικογενειακές καταστάσεις: βία στην οικογένεια / κακοποίηση συζύγου ή παιδιά ή διαζύγιο κ.α.
- Οικονομικές καταστάσεις : φτώχεια, ανεργία, απώλεια εργασίας, έλλειψη παιδικών σταθμών, είναι μερικές από τις καταστάσεις που μπορούν να πυροδοτήσουν αντιδράσεις κρίσης.
- Γεγονότα του κύκλου ζωής του ατόμου και της οικογένειας : ο γάμος, η γέννηση παιδιού, είναι σημαντικά γεγονότα που προκαλούν αλλαγή στο τρόπο ζωής του ατόμου ή της οικογένειας και συνδέονται με πρόσθετο στρες.
- Κοινοτικές καταστάσεις: έλλειψη ή ανεπάρκεια κοινοτικών υπηρεσιών μπορούν να συμβάλλουν σε ατομική ή οικογενειακή κρίση.
- Φυσικές καταστάσεις : πλημμύρες, σεισμός κ.τ.λ.
- Πολιτικές καταστάσεις : πόλεμοι.
- Συνδυασμός παραγόντων: η ταυτόχρονη επιρροή δύο ή περισσότερων στρεσογόνων γεγονότων, π.χ. διαζύγιο γονιών με σύγχρονη αλλαγή τόπου διαμονής τους.

II. Ευάλωτο στάδιο: το στάδιο αυτό τοποθετείται στην περίοδο των αρχικών συναισθηματικών αντιδράσεων των μελών της οικογένειας και καθορίζεται από τη σημασία που δίνουν στο στρεσογόνο γεγονός.

Η διάρκεια της φάσης αυτής ποικίλει και εξαρτάται από το είδος του επικίνδυνου γεγονότος καθώς και από τις δυνάμεις που έχουν τα μέλη της οικογένειας για να το αντιμετωπίσουν.

III. Εκλυτικός παράγοντας : Είναι το νέο γεγονός που θα μετατρέψει την ευάλωτη κατάσταση του ατόμου σε ενεργό κρίση. Το εκλυτικό γεγονός παρουσιάζεται 1 ή 2 εβδομάδες πριν η οικογένεια ζητήσει βοήθεια από κάποιον ειδικό. Προκαλεί μεγάλο ψυχικό πόνο που κινητοποιεί τα μέλη της οικογένειας να ζητήσουν βοήθεια.

IV. Στάδιο οξείας κρίσης : στο στάδιο αυτό η κρίση είναι στην κορυφή της και η οικογένεια βρίσκεται σε κατάσταση αναστάτωσης και ανισορροπίας. Η διάρκεια του σταδίου αυτού είναι 4-6 εβδομάδες.

Η πρώτη παρέμβαση στη διάρκεια της ενεργού κρίσης θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη, αναμένεται να εμποδίσει την επιδείνωση της κατάστασης και να επαναφέρει σε σύντομο χρόνο την οικογένεια σε ισορροπία.

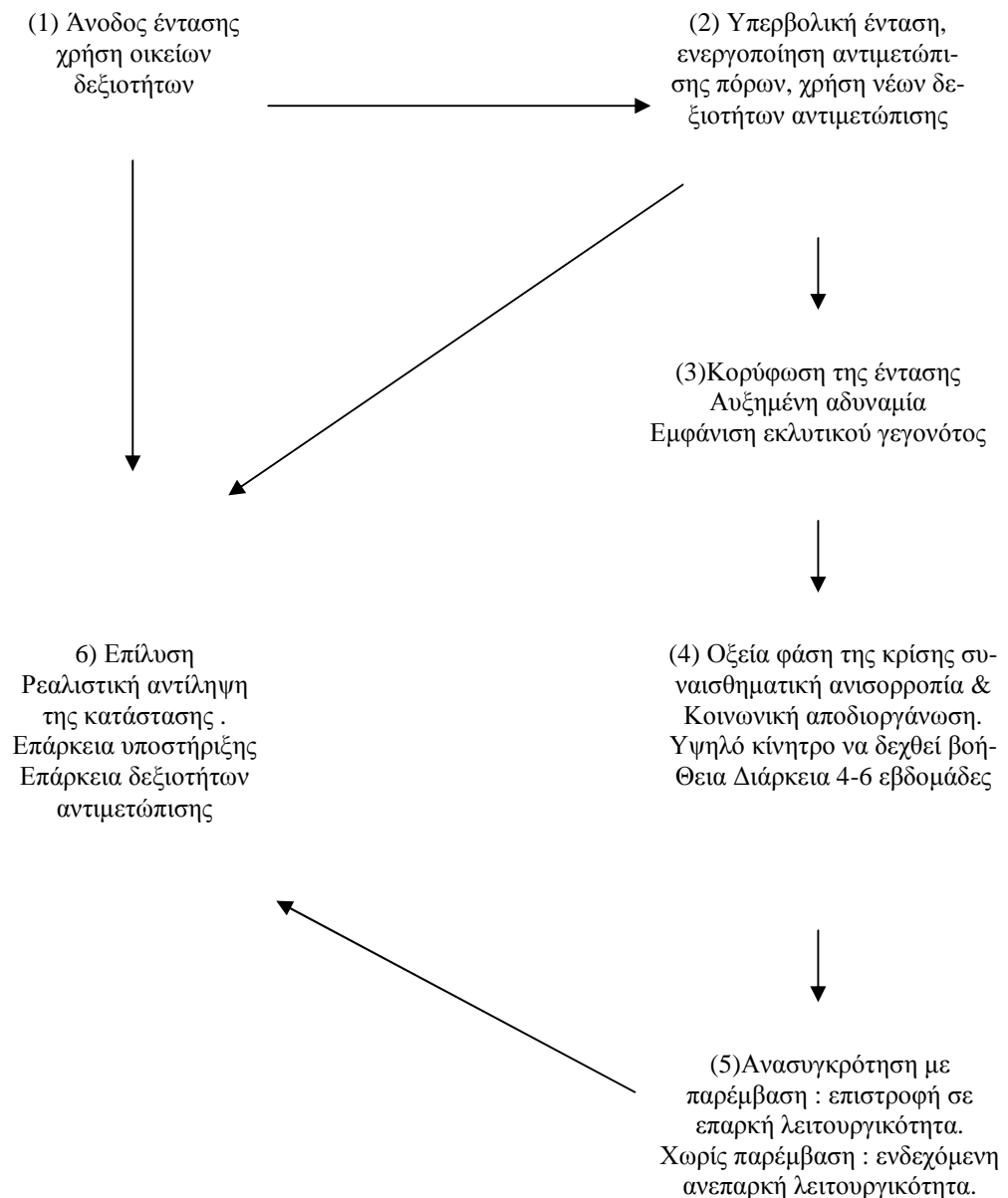
V. Στάδιο αναδιοργάνωσης : ακολουθεί το στάδιο της οξείας κρίσης και στο στάδιο αυτό η οικογένεια αποκτά σταδιακά την ισορροπία της και ανακαλύπτει νέους τρόπους διευθέτησης των προβλημάτων της. Για παράδειγμα η περίπτωση μιας οικογένειας, η οποία μετά από απόπειρα αυτοκτονίας του έφηβου παιδιού της, αποφασίζει να επικοινωνήσει με τα μέλη της .

Σύμφωνα με την Βεργέτη (2006) η παρέμβαση στην κρίση αποτελεί μορφή βραχείας θεραπείας η οποία εστιάζει στην άμεση επίλυση των προβλημάτων που βιώνουν το υποκείμενο / οικογένειες.

Ο μέγιστος αριθμός συνεδριών του κοινωνικού λειτουργού με την οικογένεια είναι 12 συνεδρίες σε διάστημα 3 μηνών. Αναγκαίο είναι να προκαθοριστεί η διάρκεια και ο αριθμός των συνεδριών από την αρχή της συνεργασίας (στις δύο πρώτες συνεδρίες).

Ο επαγγελματίας της κρίσης χρειάζεται να κατανέμει το χρόνο που ανάλογα με την κατάσταση της οικογένειας. Στις αρχικές φάσεις της παρέμβασης παρέχει περισσότερο χρόνο τον οποίο μειώνει όσο πλησιάζει η λήξη. Είναι απαραίτητο να είναι διαθέσιμος σε όλη τη διάρκεια της παρέμβασης

(Το διάγραμμα παρακάτω, υποδεικνύει ότι η επίλυση μίας κρίσης μπορεί να γίνει από τις φάσεις 2,3,ή 5.)

4.1.1 Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια και Μοντέλα Παρέμβασης

Η πρακτική της κοινωνικής εργασίας με οικογένεια βασίζεται σε περισσότερα του ενός μοντέλα παρέμβασης ανάλογα με τη σχολή σκέψης που υιοθετούν οι επαγγελματίες ή εφαρμόζουν οι υπηρεσίες υποδοχής και διαχείρισης κρίσεων, στις οποίες εργάζονται.

- **Μοντέλα θεραπείας καταστάσεων κρίσης της Naomi Galan**

Η N. Galan ανέπτυξε το πρώτο μοντέλο παρέμβασης κοινωνικής εργασίας σε κατάσταση κρίσης, το οποίο διακρίνεται σε τρεις φάσεις :

α) στην αρχική : όπου επιδιώκεται η δημιουργία επαφής μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και οικογένειας καθώς η οργάνωση του σχεδίου δράσης για αντιμετώπιση της κρίσης.

β) στη μεσαία: όπου υιοθετούνται οι κατάλληλα τρόποι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την επίτευξη των στόχων.

γ)και τέλος **στην τελική φάση :** αξιολογείται η παρέμβαση και τα αποτελέσματα της.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί που το χρησιμοποιούν πρέπει να είναι ευέλικτοι και να προσαρμόζονται στον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε περίπτωσης.

- **Βραχεία παρέμβαση των Howard Parad και Libbie Parad.**

Οι Parad & Parad έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο οικογενειακός θεραπευτής εκλαμβάνει τη δυσλειτουργική συμπεριφορά μέλους της οικογένειας ως έκφραση κάποιου προβλήματος στην οικογενειακή αλληλεπίδραση. Δεσμεύεται να βοηθήσει κύρια την οικογένεια ως ομάδα παρά τον «χαρακτηρισμένο ασθενή».

Επίσης οι Parad & Parad προτείνουν μια διαδικασία έξι σταδίων για την οικογενειακή παρέμβαση σε κρίση. Τα στάδια είναι :

- Διερεύνηση του εκλυτικού γεγονότος της κρίσης
- Διερεύνηση των δυνάμεων της οικογένειας για προσαρμογή και αντιμετώπιση του προβλήματος
- Διερεύνηση τρόπων βελτίωσης / επίλυσης της κρίσης με την ενεργό συμμετοχή των μελών της οικογένειας
- Υποστήριξη των μελών της οικογένειας στις προσπάθειες τους.
- Βοήθεια για λήξη της παρέμβασης στον καθορισμένο χρόνο.
- Προγραμματισμός τουλάχιστον μιας επαφής μετά τη λήξη της παρέμβασης για έλεγχο της εξέλιξης (follow up)

- **Μια συστηματική παρέμβαση του Kieran O' Hagan**

Ο O' Hagan υποστηρίζει ότι η παρέμβαση του επαγγελματία αποτελεί βασικό συστατικό για την αντιμετώπιση της κρίσης. Ο επαγγελματίας πρέπει να παραμείνει ουδέτερος στις συγκρούσεις των μελών της οικογένειας και να μην ανταποκριθεί σε αίτημα που θα επιδεινώσει τη σύγκρουση της οικογένειας. Τέλος ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να στοχεύει στην εμπλοκή όλης της οικογένειας στον καθορισμό και στην ανάληψη στόχων επίλυσης της κρίσης. Να αποβλέπει στην αναδημιουργία ενός υποστηρικτικού οικογενειακού πλαισίου για τον χαρακτηριζόμενο ασθενή/άτομο σε κρίση.

**Συνοπτικά τα
Μοντέλα παρέμβασης σε καταστάσεις κρίσης
στην πρακτική της κοινωνικής εργασίας**

Μοντέλα Παρέμβασης	Επίπεδα παρέμβασης	Στάδιο κρίσης	Έμφαση της παρέμβασης	Διάρκεια Παρέμβασης
§ Θεραπεία καταστάσεων κρίσης (N.Golan).	Ατομικό οικο- γενειακό, κοινοτικό	Ευάλωτο στα- διο της κρίσης	Αλλαγή γνω- στικής αντίλη- ψης, τροπο- ποίηση δεξιο- τήτων επίλυ- σης προβλη- μάτων και κοι- νωνική υπο- στήριξη/πόροι	Βραχεία (μέχρι έξι συνεδρίες)
§ Παρέμβαση σε κρίση στην οικογένεια (H. Parad)	Οικογενειακό	Ευάλωτο στα- διο της κρίσης	Αντιμετώπιση γνωστικών, συναισθηματι- κών και συμπε- ριφορικών στόχων.	Βραχεία (μέχρι δώδεκα συνε- δρίες).
§ Παρέμβαση στην κρίση του οικογενειακού συστήματος (K. O' Hagan).	Οικογενεια- κό/Συστημικό	Στην οξεία φάση	Αυτοεπίγνωση του επαγγελ- ματία και ανά- πτυξη υποστη- ρικτικού οικο- γενειακού/κοι- νωνικού πλαι- σίου για το άτομο σε κρί- ση.	Βραχεία

4.1.2. Προϋποθέσεις εφαρμογής της Κοινωνική Εργασία με Οικογένεια

Για την εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας με οικογένεια είναι απαραίτητες κάποιες προϋποθέσεις γιατί χωρίς αυτές δεν είναι δυνατή η υλοποίηση της. Οι προϋποθέσεις αφορούν τόσο τον κοινωνικό λειτουργό όσο και την υπηρεσία ή το πλαίσιο στο οποίο εργάζεται.

Για τον κοινωνικό λειτουργό είναι απαραίτητο:

- **Πρώτον** : να γνωρίζει τις θεωρίες που σχετίζονται με την οικογενειακή θεραπεία. Να έχει την ικανότητα να δέχεται την οικογένεια ως ένα σύστημα με αλληλένδετα υποσυστήματα. Πρέπει να είναι γνώστης των ευρύτερων κοινωνικών υποσυστημάτων που περιβάλλουν την οικογένεια και τον υποστηρικτικό τους ρόλο από τα οποία εξαρτάται η ευημερία της οικογένειας και η αποτελεσματικότητα του ρόλου της σχέσης με το περιβάλλον. Πρέπει να έχει ο Κοινωνικός Λειτουργός γενικές γνώσεις ψυχολογίας πρέπει να διακρίνεται από ένα πολύμορφο εύρος γνώσεων ώστε να μπορεί να κινείται με άνεση και να ταχύτητες ανάλογα με την οικογενειακή περίπτωση.
- **Δεύτερον** : καλή γνώση της συνέντευξης. Αυτό είναι το βασικό εργαλείο του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού και πρέπει να το χειρίζεται σωστά. Βέβαια η γνώση του αντικείμενου αυτού είναι θέμα σωστής κατάρτισης του επαγγελματία αλλά και εμπειρίας.
- **Τρίτον** : άριστη γνώση των τεχνικών της κοινωνικής εργασίας για την επίτευξη των στόχων που προκύπτουν κάθε φορά.

Το πλαίσιο ή η Κοινωνική Υπηρεσία είναι απαραίτητο :

- **Πρώτον** : να υπάρχει εποπτεία δηλαδή ο κοινωνικός λειτουργός να είναι σε θέση να ζητά τη συμβουλευτική βοήθεια άλλων ειδικοτήτων που γνωρίζουν το αντικείμενο οικογενειακής θεραπείας αλλά η τελική απόφαση να είναι στα χέρια του επόπτη κοινωνικού λειτουργού. Μόνο με σωστή εποπτεία μιλάμε για σωστή κοινωνική εργασία με οικογένεια.
- **Δεύτερον** : η κοινωνική εργασία με οικογένεια απαιτεί πολύ χρόνο και ιδιαίτερα οι περιπτώσεις που φτάνουν στις Κοινωνικές Υπηρεσίες έχουν

μία περιπλοκότητα ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και είναι αυτές που λέγονται προβληματικές γιατί πολλές φορές αντιμετωπίζουν καθημερινά προβλήματα επιβίωσης. Ο/Η Κοινωνικός/ή Λειτουργός πρέπει να είναι κοντά στην οικογένεια του πρώτο καιρό και δεν εφικτό όταν του έχουν ανατεθεί άλλα 50 ή 60 περιστατικά. Χρειάζεται λοιπόν να του δοθεί χρόνος ώστε να μπορεί να κινείται άνετα στο χειρισμό των περιπτώσεων που δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 20 έως 25 το μήνα.

- **Τρίτον:** ο Κοινωνικός Λειτουργός που δουλεύει με την οικογένεια πρέπει να έχει στη διάθεση του ένα πλέγμα υπηρεσιών π.χ. σταθμούς νηπίων, οικιακούς βοηθούς κτλ. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι στη διάθεση της κοινωνικής υπηρεσίας ώστε να χρησιμοποιηθούν άμεσα όταν κριθεί ότι είναι απαραίτητες για την οικογένεια. Δεν πρέπει οι κοινωνικοί λειτουργοί με όλο το φόρτο εργασίας τους να ψάχνουν για τέτοιου είδους υπηρεσίες.

4.1.3. Συνάντηση Κοινωνικού Λειτουργού και οικογένειας στο χώρο κατοικίας του μέλους

Ο Κοινωνικός λειτουργός μπορεί να συναντά το μέλος ή τα μέλη της οικογένειας τόσο στο γραφείο του όσο και στο χώρο κατοικίας τους (που είναι και πιο συχνό σε αυτού του είδους κοινωνικής εργασίας) οι επισκέψεις είναι χρήσιμες και συχνά αναγκαίες και αποτελούν έκφραση άμεσης παρεμβατικής δραστηριότητας του κοινωνικού λειτουργού στην κοινότητα.

Προϋποθέσεις για προγραμματισμό κατ' οίκον επισκέψεων:

- 1) προειδοποίηση των μελών της οικογένειας για την επίσκεψη και εξασφάλιση συναίνεσης
- 2) ο επαγγελματικός λόγος ή οι λόγοι που δικαιολογούν την επίσκεψη του κοινωνικού λειτουργού, θα πρέπει να διατυπωθούν με σαφήνεια στους ενδιαφερόμενους για την πρόληψη παρεξηγήσεων και την ενθάρρυνση του κλίματος της συνεργασίας.

- 3) Εάν η επίσκεψη αφορά προβληματικές διαπροσωπικές σχέσεις, τότε ο κοινωνικός λειτουργός θα εξετάσει την ανάγκη και τη δυνατότητα συνάντησης του με όλη την οικογένεια. (Καστορίδου – Παπαδοπούλου 2006)

Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού

Σχέσεις μελών της οικογένειας

Παρατηρώντας ο κοινωνικός λειτουργός τη σχέση αυτή επιδιώκει να συλλέξει πληροφορίες όπως:

- § Ποια είναι η σύνθεση της και η ατμόσφαιρα που επικρατεί;
- § ποιες είναι οι αξίες, οι φιλοδοξίες, οι επιλογές και οι κανόνες συμπεριφοράς της οικογένειας;
- § Ποια είναι η σχέση της οικογένειας με την κοινότητα ;
- § Χρησιμοποιεί η οικογένεια για την κάλυψη αναγκών τις πηγές της κοινότητας;

Σχέση οργάνωσης – κοινωνικού λειτουργού και οικογένειας

Μέσω της σχέσης αυτής ο κοινωνικός λειτουργός επιδιώκει:

- § Να γνωρίσει η οικογένεια το έργο της Οργάνωσης (σκοπούς, προγράμματα, τρόπο λειτουργίας κτλ)
- § Να αναπτύξει η οικογένεια ενδιαφέρον προς την οργάνωση και τα προγράμματα της καθώς και να κάνει χρήση αυτών που την αφορούν
- § Να δημιουργηθεί σχέση συνεργασίας μεταξύ κοινωνικού λειτουργού και οικογένειας
- § Να προετοιμαστεί η οικογένεια για πιθανή παραπομπή της σε άλλη οργάνωση εάν προκύψει ανάγκη

4.1.4 Τεχνικές παρέμβασης

Η παρέμβαση του κοινωνικού λειτουργού σε καταστάσεις κρίσης περιλαμβάνει άμεση αλληλεπίδραση με το υποκείμενο της κρίσης και συνεργασία με υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για τέτοιου είδους θέματα. Το είδος των τεχνικών που χρησιμοποιούνται κάθε φορά είναι ανάλογα με το αίτημα της κατάστασης. Οι τεχνικές είναι:

- Καθησύχαση : ο κοινωνικός λειτουργός ηρεμεί τον εξυπηρετούμενο ότι η συναισθηματική του κατάσταση είναι φυσιολογική κάτω από την επήρεια του έντονου άγχους. Όταν το άγχος υποχωρήσει αυτή η τεχνική δεν χρησιμοποιείται.
- Ακρόαση με ενσυναίσθηση : ο κοινωνικός λειτουργός ενθαρρύνει τον εξυπηρετούμενο να εκφράσει τα συναισθήματα του χωρίς όμως να αναμειχθεί αυτός συναισθηματικά και χαθεί η επαγγελματική σχέση.
- Ενθάρρυνση : Οι λεκτικές ή μη λεκτικές εκφράσεις του επαγγελματία για να ενισχυθεί η αυτοπεποίθηση του εξυπηρετούμενου κατά την υιοθέτηση νέων τρόπων αντιμετώπισης προβλημάτων.
- Καθοδήγηση : Οι οδηγίες που δίνονται στους εξυπηρετούμενους κυρίως στη φάση της οξείας κρίσης για να βοηθηθούν στην επιλογή μίας πορείας δράσης. Αυτού του είδους οι οδηγίες πρέπει να δίνονται την κατάλληλη στιγμή και με τρόπο που ο εξυπηρετούμενος να νιώσει την ενσυναίσθηση από την πλευρά του κοινωνικού λειτουργού.
- Μίμηση προτύπου / modeling : ο επαγγελματίας λειτουργεί ως πρότυπο για τον εξυπηρετούμενο / μέλη οικογένειας.
- Ο κοινωνικός λειτουργός αφήνει τα μέλη να μιλήσουν και χρησιμοποιεί τεχνικές όπως της σιωπής, της ερώτησης (ανοιχτή ή κλειστή για να διασταυρώσει το στοιχείο που τον ενδιαφέρει).
- Ανακεφαλαιώνει και καθορίζει μαζί με τα μέλη της οικογένειας τα πιθανά θέματα της επόμενης συνάντησης.

4.1.5. Δυσκολίες και Προβληματισμοί που μπορεί να συναντήσει ο κοινωνικός λειτουργός στη διάρκεια της άσκησης κοινωνικής Εργασίας με οικογένεια.

- Άρνηση από την πλευρά της οικογένειας να τον δεχτούν. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιεί την πειθώ, αναζητά συμμάχους σεβόμενος όμως και την αυτοδιάθεση των εξυπηρετούμενων.
- Συγκρούσεις μεταξύ των μελών αλλά και μέλος με τον κοινωνικό λειτουργό λόγω διαφορών στις αξίες, προκαταλήψεις κ.τ.λ.
- Μέλη της οικογένειας που γίνονται πιεστικά στην προσπάθεια να κάνουν «σύμμαχο» τον κοινωνικό λειτουργό.

Εκτός από τις παραπάνω δυσκολίες οι κοινωνικοί λειτουργοί αντιμετωπίζουν και τη διαρκή αναζήτηση υποστηρικτικών για την οικογένεια συστημάτων ώστε να μπορέσουν τα μέλη τους να ανταπεξέλθουν στις τόσες διαφοροποιήσεις αξιών, σχέσεων και οικογενειακών ρόλων.

Το κρίσιμο σημείο για τους επαγγελματίες είναι να μπορέσουν να υποστηρίξουν οποιοδήποτε οικογενειακό σχήμα το οποίο σύμφωνα με τη διαγνωστική εκτίμηση του επαγγελματία, καλύπτει τις προϋπηρεσίες για ένα υγιές περιβάλλον τόσο για τα παιδιά όσο και για τους συζύγους.

Οι βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι και λειτουργίες των οικογενειών είναι:

- α) Παροχή σωματικής φροντίδας (τροφή, ένδυση, στέγαση, φροντίδα για την υγεία)
- β) Καθορισμός ρόλων
- γ) Κοινωνικοποίηση των μελών με σταδιακή ανάληψη ωρίμων ρόλων
- δ) Σύνδεση με την κοινωνία μέσω των θεσμών (σχολεία εργασία κτλ)
- ε) Ανάπτυξη και διατήρηση αξιών, κινήτρων, εμπιστοσύνης και αφοσίωσης

Όταν μία οικογένεια αποτύχει στη χρήση των κατάλληλων προσαρμοστικών μηχανισμών τότε παρουσιάζεται προβληματική συμπεριφορά τόσο από τα μέλη της όσο και από την οικογενειακή υπόσταση.

Όταν η οικογενειακή συμπτωματολογία είναι εμφανής (αποδιοργάνωση οικογένειας, διαζύγιο, βία, κακοποίηση, παραπτωματικότητα), είναι γνωστό ότι καμία επαγγελματική ομάδα δεν είναι δυνατόν μόνη της να επιλύσει προβλήματα. Έντονη είναι η ανάγκη για πολύ –επίπεδη επαγγελματική συνεργασία συναφών επιστημών, καθώς και για οργανωμένα προγράμματα για συμβουλευτική και οικογενειακή θεραπεία. Η διεπιστημονική συνεργασία είναι απαραίτητη για όλα τα επίπεδα παρέμβασης.

4.2 Κοινωνικές υποδομές φροντίδας στην Ελλάδα

Η ανάπτυξη δημόσιων υποδομών φροντίδας παιδιών και εξαρτημένων ατόμων από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση αποτελούσε βασική επιδίωξη του κράτους πρόνοιας και εργαλείο αναδιανομής του εισοδήματος και προώθησης της κοινωνικής συνοχής και προστασίας. Στις χώρες με μεγάλες κοινωνικές δαπάνες η προσφορά κοινωνικών υπηρεσιών και υποδομών φροντίδας από τον

επεκτεινόμενο τρίτο τομέα της οικονομίας ή τον ιδιωτικό τομέα με δημόσια επιχορήγηση κατακτούσε όλο και μεγαλύτερο έδαφος σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Στην Ελλάδα, όπου οι δημόσιες κοινωνικές δαπάνες δεν ήταν ποτέ ιδιαίτερα υψηλές, οι υποδομές για τη συμφιλίωση εργασίας και οικογένειας επεκτάθηκαν σημαντικά μόνο όταν εξασφαλίστηκε η χρηματοδότηση τους από τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης που καθόρισαν την αναπτυξιακή πορεία της χώρας από το 1989 μέχρι σήμερα. Το Γ' ΚΠΣ έχει χρηματοδοτήσει μέχρι σήμερα 1.516 δομές φροντίδας βρεφών, νηπίων, παιδιών, ηλικιωμένων και ανήμπορων ατόμων, που καλύπτουν 103.000 θέσεις και λειτουργούν ως υποβοηθητικές υποδομές για τη συμφιλίωση εργασιακής και οικογενειακής ζωής.

Η δημιουργία των υποδομών φροντίδας ανατέθηκε στις τοπικές και περιφερειακές Αρχές, που θεωρήθηκαν καταλληλότερες να αναπτύξουν και να συντονίσουν τη λειτουργία των υποδομών της περιοχής, αφού βρίσκονται πιο κοντά στους κατοίκους και γνωρίζουν τις ανάγκες τους. Σημαντικές θεσμικές αλλαγές στην κατεύθυνση της αποκέντρωσης υπήρξαν καθοριστικές για τη δημιουργία υποδομών φροντίδας. Με το Νόμο 2880 / 2001 ανατέθηκε στους ΟΤΑ η ευθύνη της λειτουργίας όλων των δημόσιων παιδικών σταθμών και στη συνέχεια ορίστηκε ο τρόπος λειτουργίας των δημοτικών βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών. Η αποκέντρωση αυτή στην πράξη έδωσε μεγάλα περιθώρια διαφοροποίησης των κανονισμών λειτουργίας των δομών και ρύθμισης των προϋποθέσεων πρόσβασης, των προδιαγραφών ποιότητας και του ύψους των οικονομικών επιβαρύνσεων των γονέων. Αντίστοιχη αποκέντρωση πραγματοποιήθηκε στις μονάδες κοινωνικής φροντίδας (ιδρύματα φροντίδας παιδιών, κέντρα παιδικής μέριμνας, κέντρα υποστήριξης ατόμων με αναπηρίες κ.λπ.), τα οποία υπάγονται στα Περιφερειακά Συστήματα Υπηρεσιών Πρόνοιας. Σημαντικό κίνητρο για την αποκέντρωση αποτέλεσε η περιφερειακή διάρθρωση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης, η οποία άλλωστε υπαγόρευσε και το χωρισμό της χώρας σε 13 περιφέρειες.

4.2.1 Υποδομές φροντίδας παιδιών

Στην Ελλάδα οι πιο σημαντικές δομές φροντίδας των παιδιών είναι οι δημοτικοί βρεφονηπιακοί και παιδικοί σταθμοί (για παιδιά από 8 μηνών μέχρι 4 ετών), τα δημόσια νηπιαγωγεία (που αποτελούν τμήμα της προσχολικής

εκπαίδευσης για παιδιά από 4 έως 6 ετών), τα Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ), οι παιδικές κατασκηνώσεις των ΟΤΑ και οι παιδικοί σταθμοί των προνομιακών οργανισμών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (συνδικάτα, εκκλησία κ.λπ.). Ακόμα, υπάρχει μεγάλος αριθμός ιδιωτικών νηπιαγωγείων, βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών, καθώς και ιδιωτικές παιδικές κατασκηνώσεις που λειτουργούν σε κερδοσκοπική βάση με άδεια της νομαρχίας. Ο συνολικός αριθμός των δομών φύλαξης παιδιών μέχρι 4 ετών έχει υπολογιστεί το 2002 σε 3.061 και ο αριθμός των παιδιών που φιλοξενούνται σε 135-388. Σε αυτά πρέπει να προστεθούν και τα παιδιά που φοιτούσαν στα 5-707 δημόσια νηπιαγωγεία, τα οποία ανέρχονταν σε 135-373 κατά το σχολικό έτος 2003-2004, καθώς επίσης και τα 4.783 παιδιά που φοιτούσαν στα 111 ιδιωτικά νηπιαγωγεία. Ας σημειωθεί ότι, στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων στην παιδεία, η κυβέρνηση ανήγγειλε ότι η φοίτηση στα νηπιαγωγεία θα είναι υποχρεωτική από το σχολικό έτος 2007-2008.

Δεν υπάρχουν στην Ελλάδα πολλοί παιδικοί σταθμοί που να λειτουργούν μέσα στις επιχειρήσεις, παρά το γεγονός ότι από το 1984 (Ν. 1483 /1984 και Π.Δ. 193 /1988) το κράτος «υποχρεώνει» τις επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερα από 300 άτομα να διαθέτουν κατάλληλους χώρους για παιδικό σταθμό. Μόνο κάποιες μεγάλες επιχειρήσεις, κυρίως σε τομείς κοινής ωφέλειας, διαθέτουν τέτοιους χώρους. Ορισμένες ιδιωτικές επιχειρήσεις παρέχουν στους εργαζομένους πρόσβαση σε ιδιωτικούς παιδικούς σταθμούς, με τους οποίους έχουν συμβληθεί. Σε κάθε περίπτωση τα πλεονεκτήματα που προσφέρουν αυτές οι δομές στους γονείς, όπως η αντιστοίχιση με τα ωράρια εργασίας, η οικονομία στις μετακινήσεις κ.λπ., δεν φαίνεται να αντισταθμίζουν κάποια μειονεκτήματα, όπως είναι η απομάκρυνση των παιδιών από τη γειτονιά τους και η υποχρέωση να αλλάξουν παιδικό σταθμό αν οι γονείς τους μετακινηθούν και αλλάξουν απασχόληση. Για τους λόγους αυτούς οι εργαζόμενοι γονείς φαίνεται να προτιμούν τους βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς που βρίσκονται στην περιοχή της κατοικίας τους.

Παρά την ύπαρξη σημαντικού αριθμού υποδομών φροντίδας των παιδιών, έρευνα της ΕΣΥΕ έδειξε ότι το 2004 μόνο το 16,6% των παιδιών μέχρι 2 ετών παρακολουθούσαν προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης (παιδικοί σταθμοί κ.λπ.), καθώς επίσης και το 81,8% των παιδιών 2 έως 5 ετών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι ο μέσος όρος του χρόνου της εβδομαδιαίας φροντίδας των παιδιών στην προσχολική εκπαίδευση (25,7 ώρες) και στην υποχρεωτική εκπαίδευση (27,2 ώρες) υπολείπεται του εργάσιμου χρόνου της πλήρους απασχόλησης. Ως εκ

τούτου, ήταν «απαραίτητη» η παροχή μεγάλου μέρους της βασικής φροντίδας (άνω των 30 ωρών εβδομαδιαίως) από «συγγενείς, φίλους ή άλλα μέλη του νοικοκυριού», κυρίως γιαγιάδες, οι οποίες φρόντιζαν το 80,5% των παιδιών μέχρι 2 ετών, το 56,8% των παιδιών 3 έως 5 ετών και το 21,9% των παιδιών 6 έως 12 ετών. Σημαντικές αναστολές στη χρήση παιδικών σταθμών προκαλεί και η χαμηλή ποιότητα πολλών εξ αυτών. Σχετική έρευνα του Πανελληνίου Συνδέσμου Βρεφονηπιαγωγών ΤΕΙ έδειξε ότι από τους δημοτικούς παιδικούς σταθμούς όπου φιλοξενούνται τα περισσότερα παιδιά προσχολικής ηλικίας, το 48% λειτουργούν με ελλείψεις παιδαγωγικού και βοηθητικού προσωπικού, το 12% με ανειδίκευτο προσωπικό και το 76% με υπεράριθμα παιδιά.

Με το Νόμο 2525 /1997 καθιερώνεται ο θεσμός των ολοήμερων νηπιαγωγείων και δημοτικών σχολείων. Συνολικά ιδρύθηκαν και λειτουργούν 4-105 ολοήμερα δημοτικά σχολεία και 1.785 ολοήμερα νηπιαγωγεία, αριθμοί που αντιπροσωπεύουν το 72% των δημόσιων δημοτικών σχολείων και το 31% των δημόσιων νηπιαγωγείων. Ο θεσμός είναι πρόσφατος και δημιουργήθηκε με σκοπό να διευκολύνει τις μητέρες να απασχοληθούν. Ο λόγος αυτός υποβαθμίστηκε στην κριτική που ασκήθηκε στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής κοινότητας παρά τις αντίθετες ενδείξεις δειγματοληπτικής έρευνας. Σε αυτή «η δυνατότητα της μητέρας να εργάζεται χωρίς να έχουν τη φροντίδα των παιδιών άλλα πρόσωπα» αποτελεί την κυριότερη διευκόλυνση του ολοήμερου σχολείου στις προτιμήσεις των γονέων που ερωτήθηκαν. Τέλος, με το Νόμο 2082 /1992 καθιερώθηκε ο θεσμός των δέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ). Σήμερα λειτουργούν περισσότερα από 130 ΚΔΑΠ, που απασχολούν δημιουργικά παιδιά ηλικίας 5 έως 12 ετών. Η απασχόληση αποσκοπεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας τους με τη δημιουργική χρήση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών, καθώς και στην ενίσχυση της κοινωνικότητας τους μέσω καλλιτεχνικών και άλλων δραστηριοτήτων.

4.2.2 Υποδομές φροντίδας ηλικιωμένων και ατόμων με αναπηρίες

Η ΕΕ προώθησε την ανάπτυξη δομών για τη φροντίδα των ηλικιωμένων με κοινοτικά κείμενα χωρίς δεσμευτικό χαρακτήρα, όπως είναι η Απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του 1991. Σε αυτή διαπιστώνεται ότι η γήρανση του πληθυσμού δημιουργεί νέα προβλήματα και ότι είναι υποχρέωση του κράτους να αντιμετωπίσει την εν λόγω κατάσταση, εξασφαλίζοντας στους ηλικιωμένους ποιοτικές και ποσοτικές υπηρεσίες και τη θέση που τους αξίζει στην κοινωνία,

καθώς και τη δυνατότητα να ασκήσουν τα δικαιώματά τους ως πολίτες. Στο Χάρτη των θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 2000 περιλήφθηκε το δικαίωμα των ηλικιωμένων να έχουν πρόσβαση στις απαραίτητες δομές, ώστε να μπορούν να διάγουν μια αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή. Όσον αφορά τα άτομα με αναπηρίες (ΑΜΕΑ) τα διαδοχικά ευρωπαϊκά προγράμματα HELIOS τη δεκαετία του 1990 είχαν στόχο τη λειτουργική αποκατάσταση, την εκπαιδευτική ένταξη, την κατάρτιση, την επιστροφή στην ενεργή ζωή, την οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση και γενικότερα τη δυνατότητα των ατόμων με αναπηρίες να ζήσουν μια ανεξάρτητη ζωή.

Στην Ελλάδα οι εκτιμήσεις για τον αριθμό των ηλικιωμένων που έχουν ανάγκη φροντίδας ανέρχεται σε 80.000 άτομα, στα 2/3 από τα οποία η φροντίδα παρέχεται από την οικογένεια. Τα δέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) είναι δομές που ανήκουν στους ΟΤΑ από το 1981 και παρέχουν υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής και συμβουλευτικής στήριξης, δημιουργικής απασχόλησης, ανάπτυξης ψυχαγωγικών προγραμμάτων φυσιοθεραπείας, εργοθεραπείας, ιατροφαρμακευτικής και νοσηλευτικής φροντίδας κ.λπ. Έρευνα έπειτα από τα πέντε χρόνια λειτουργίας των ΚΑΠΗ έδειξε ότι το μεγαλύτερο μέρος των ηλικιωμένων που τα επισκέπτονται είναι άνδρες και μάλιστα έγγαμοι, ενώ οι γυναίκες είναι ως επί το πλείστον χήρες. Ο έντονος «ανδρικός» χαρακτήρας των ΚΑΠΗ, δεδομένου ότι ο πληθυσμός των ηλικιωμένων γυναικών είναι μεγαλύτερος από των ανδρών, διατηρείται μέχρι σήμερα και συνδέεται άμεσα με τις δυσκολίες των γυναικών να δραστηριοποιηθούν στον δημόσιο χώρο, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για τη δική τους αναψυχή και φροντίδα.

Τα δέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ) είναι μικρές δομές ημερήσιας φιλοξενίας, δυναμικότητας 15 ατόμων για ημερήσια φροντίδα και 5 ατόμων για εικοσιτετράωρη φιλοξενία. Τα ΚΗΦΗ λειτουργούν από δημοτικές επιχειρήσεις και φορείς ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και συνεργάζονται με μονάδες υγείας και τοπικούς φορείς που παρέχουν κοινωνικές υπηρεσίες. Έχουν ιδρυθεί 49 ΚΗΦΗ με συνολικό αριθμό επωφελούμενων 1.345 άτομα. Το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι είναι πρόγραμμα κοινωνικής προστασίας που παρέχει δωρεάν υπηρεσίες περίθαλψης κατ' οίκον σε ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες που δεν υποφέρουν από σοβαρές ασθένειες. Μέχρι τον Μάρτιο του 2005 ιδρύθηκαν οι δομές με συνολικό αριθμό επωφελούμενων 40.060 άτομα. Ας σημειωθεί ότι η φροντίδα των ηλικιωμένων, σε αντίθεση με τη φροντίδα των πρόσκαιρα ασθενών, είναι μια διαδικασία που πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις

προσωπικές επιθυμίες, τη διατήρηση της ποιότητας ζωής και τις δυσκολίες που ανακύπτουν από τη μετάβαση από μια ενεργή, αυτόνομη ζωή σε μια ζωή εξάρτησης από τους άλλους.

Εξειδικευμένες δομές για τα άτομα με αναπηρίες αποτελούν τα 22 Κέντρα Κοινωνικής Υποστήριξης και Κατάρτισης για ΑΜΕΑ, καθώς και τα προς ίδρυση 16 Κέντρα Στήριξης ΑΜΕΑ, με χρηματοδότηση του Γ' ΚΠΣ. Τις πολιτικές αυτές συμπληρώνουν 5 έργα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, τα οποία αναπτύσσουν δράσεις προώθησης στην απασχόληση, ενίσχυσης των δεξιοτήτων μέσω τηλεκπαίδευσης, ισότιμης συμμετοχής στην εργασία και ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας ατόμων με αναπηρίες.

4.3. Προοπτικές ανάπτυξης των κοινωνικών υποδομών

Η ζήτηση για υποδομές και υπηρεσίες φροντίδας αυξάνεται συνεχώς όσο οι γυναίκες επιζητούν αμειβόμενη εργασία, οι άνδρες δεν εντείνουν τη συμμετοχή τους στη φροντίδα και το ποσοστό των ηλικιωμένων στο σύνολο του πληθυσμού μεγαλώνει. Η προσφορά υποδομών για την ικανοποίηση των αναγκών αυτών εξαρτάται κυρίως από τρεις παράγοντες: (α) το ύψος της δημόσιας χρηματοδότησης που διατίθεται για την ίδρυση και λειτουργία τους (μέχρι σήμερα σε μεγάλο μέρος αυτή ήταν κοινοτική χρηματοδότηση), (β) το είδος του φορέα και των κριτηρίων λειτουργίας του (ΟΤΑ, δημόσιο, ΜΚΟ, ιδιώτες) και (γ) την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ο τρόπος χρηματοδότησης και το είδος του φορέα καθορίζουν και τους άλλους παράγοντες βιωσιμότητας, δηλαδή την προσβασιμότητα από τους γονείς, την αναβάθμιση των εργαζομένων στον τομέα αυτό και τελικά την εκπλήρωση του κοινωνικού ρόλου των υποδομών στον τομέα της κοινωνικοποίησης των παιδιών. Η ποιότητα των υπηρεσιών εξαρτάται από τη δυνατότητα των δημόσιων αρχών να εποπτεύσουν και να ελέγξουν τους όρους λειτουργίας τους, όπως επίσης και να εξασφαλίσουν υψηλές προδιαγραφές δεξιοτήτων και κατάρτισης των στελεχών των υπηρεσιών φροντίδας. Είναι γεγονός ότι ο ιδιωτικός τομέας καλύπτει πολλές ανάγκες φροντίδας παιδιών και εξαρτημένων ατόμων, χωρίς όμως να εφαρμόζονται παντού οι ελάχιστες προδιαγραφές ποιότητας, ενώ μεγάλο μέρος της φροντίδας παρέχεται στο σπίτι με φτηνή εργασία των μεταναστριών, υποκαθιστώντας έτσι την έλλειψη προσιτών κοινωνικών υποδομών φροντίδας.

Σε κάθε περίπτωση η οργάνωση της φροντίδας υπαγορεύεται από κριτήρια όχι μόνο οικονομικά, όπως είναι η δυνατότητα απασχόλησης των γυναικών, αλλά και κοινωνικά, αφού η παροχή επαρκούς φροντίδας αποτελεί παράγοντα κοινωνικής συνοχής. Ακόμα, η προώθηση της ισότητας των φύλων πρέπει να ενταχθεί πλήρως στην κοινωνική αποστολή των υποδομών φροντίδας και να αποτελέσει βασική κατεύθυνση της οργάνωσης της λειτουργίας τους. Η μεγαλύτερη διευκόλυνση των αποδεκτριών των υπηρεσιών, καθώς και η αναβάθμιση των συνθηκών αμειβόμενης εργασίας των κατά πλειονότητα γυναικών εργαζομένων στον κλάδο της αμειβόμενης φροντίδας, συμβάλλουν στη μείωση των έμφυλων διαχωρισμών της φροντίδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΕ ΚΑΙ ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

5.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή -Ο θεσμός του Γάμου

Απώτερος σκοπός του γάμου ήταν ανέκαθεν η συνέχιση του «οίκου» και της οικογένειας, διαμέσου της συνέχισης του ονόματος, με την γέννηση τέκνων. Με αυτό τον τρόπο εξασφαλιζόταν (τουλάχιστον στις δυτικές κοινωνίες) η διαδοχή στα αξιώματα και περιουσιακή συνέχεια της οικογένειας.

Το οικογενειακό δίκαιο, ως κατεξοχήν δίκαιο των δύο φύλων, επηρεάζεται άμεσα από τις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών στη κοινωνία. Εδώ και αρκετές δεκαετίες, το οικογενειακό δίκαιο, και ιδιαίτερα ο θεσμός του γάμου, έχει επηρεαστεί από τα κινήματα ισότητας των γυναικών στις δυτικές κοινωνίες. Σήμερα, έχουμε φτάσει σε ένα σημείο όπου, παρά τις οποίες ατέλειες του εγχώριου νομικού συστήματος, ο νομοθέτης δεν κάνει διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στην ουσία, προστατεύει το αδύναμο μέρος, ανεξαρτήτου φύλου. Στην σημερινή νομική πρακτική, η προστασία τους αδύναμου μέρους συνήθως σημαίνει την προστασία της γυναίκας, η οποία παραμένει, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οικονομικά ασθενέστερη έναντι του συζύγου της.

Στην ελληνική έννομη τάξη, ο γάμος διέπεται από τις διατάξεις του αστικού κώδικα.

Στον αστικό κώδικα προβλέπονται δύο τύποι γάμου, ο πολιτικός και θρησκευτικός. Δεν υπάρχει καμία απολύτως διαφορά ως προς τις συνέπειες τους, και οι διαφορές τους συνίστανται αποκλειστικά στον τρόπο τέλεσης τους.

Παράλληλα, με σχέδιο νόμου που έχει ήδη κατατεθεί προς ψήφιση στη Βουλή, προβλέπεται ένας εναλλακτικός τρόπος συμβίωσης δύο ατόμων, με έννομες συνέπειες παραπλήσιες του γάμου, που δεν αποτελεί ωστόσο γάμο. Πρόκειται για το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης, το οποίο πραγματοποιείται με την υπογραφή

σχετικής σύμβασης ενώπιον συμβολαιογράφου και με το ρυθμίζονται διάφορες πτυχές της κοινωνικής, περιουσιακής και οικογενειακής ζωής των ατόμων που αποφασίζουν να συμβιώσουν.

Με το γάμο, δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων, όπως ισχύει παλαιότερα. Δηλαδή, ως προς τις έννομες σχέσεις τους, κάθε ένας από τους συζύγους διατηρεί το πατρικό του επώνυμο. Στην εργασία τους, στη σύναψη συμβάσεων (π.χ. αγορά ακινήτου) κ.ο.κ., οι σύζυγοι χρησιμοποιούν το πατρικό τους επώνυμο. Αντίθετα, στις κοινωνικές σχέσεις, ο νομοθέτης αφήνει το περιθώριο ο ένας σύζυγος να χρησιμοποιεί το επώνυμο του άλλου ή να χρησιμοποιεί και τα δύο. Η ανωτέρω νομοθετική ρύθμιση εισήχθη το 1983. όμως, και για τους γάμους που συνήφθησαν παλαιότερα, προβλέφτηκε διαδικασία με την οποία οι γυναίκες μπορούν να αποκτήσουν το πατρικό τους επώνυμο.

Βασική υποχρέωση που επέρχεται με την τέλεση του γάμου είναι η υποχρέωση συμβίωσης των συζύγων. Κατά την κοινή συμβίωση, οι σύζυγοι οφείλουν να αποφασίζουν από κοινού για τα ζητήματα συζυγικού βίου, εκτός και αν κάποιος από τους δύο βρίσκεται σε αδυναμία να αποφασίσει. Απόρροια αυτής της «αρχής της συναπόφασης» είναι οι αρχές της συντροφικότητας και της συνεργασίας, \$του σεβασμού της προσωπικότητας και της απαγόρευσης της κατάχρησης των δικαιωμάτων που απορρέουν από την έγγαμη συμβίωση. Η συναπόφαση είναι δικαίωμα αλλά και υποχρέωση για τους συζύγους και καλύπτει όλες τις εκφάνσεις του έγγαμου βίου (καθημερινές ανάγκες, τέκνα, διατροφή)

Ας διευκρινιστεί, πάντως, ότι η αρχή της συναπόφασης διέπει μόνο τον συζυγικό βίο, και όχι τον ατομικό βίο των συζύγων – όπως θέματα της προσωπικής ή τα θέματα της επαγγελματικής δραστηριότητας κάθε συζύγου. Εξάλλου νομοθέτης έχει προβλέψει ρητά ότι οι επαγγελματικές δραστηριότητες των συζύγων προστατεύονται, δεν αποτελούν αντικείμενο συναπόφασης, αλλά θέμα του κάθε συζύγου ξεχωριστά, αρκεί αυτές να μην αποβαίνουν βλαπτικές για τα συμφέροντα και τις ανάγκες της οικογένειας.

Μεγάλο κεφάλαιο της έγγαμης συμβίωσης αποτελεί αυτό της ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων των συζύγων. Η ελληνική έννομη τάξη προβλέπει δύο συστήματα, της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων και της κοινοκτημοσύνης.

Το σύστημα της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων αποτελεί τον κανόνα, καθώς κρίθηκε ως το δικαιότερο και ως το λιγότερο πιθανό να οδηγήσει σε άνιση κατανομή της περιουσίας. Με το σύστημα αυτό, κάθε σύζυγος διατηρεί την ατομική του περιουσία, κινητή και ακίνητη, ανεξάρτητα από τον τρόπο και τον χρόνο κτήσης της. Έτσι, και μετά τον γάμο, ο κάθε σύζυγος διαχειρίζεται και διαθέτει τα περιουσιακά του στοιχεία κατά βούληση.

Στην πράξη, αυτή η ρύθμιση ενδεχομένως να έρχεται σε σύγκρουση με τον κανόνα της συναπόφασης. Σε κάθε περίπτωση, ως ορθότερη λύση προκρίνεται αυτή που εξυπηρετεί το συμφέρον του συζυγικού βίου.

Ωστόσο, επιλογή των συζύγων μπορεί να αποτελέσει η υπαγωγή στο σύστημα της κοινοκτημοσύνης. Από διοικητικής άποψης, το σύστημα της κοινοκτημοσύνης είναι αρκετά περίπλοκο και γι' αυτό υο λόγο δεν συναντάται συχνά στην πράξη. Για να λειτουργήσει το σύστημα της κοινοκτημοσύνης, πρέπει οι σύζυγοι να υπογράψουν σχετική σύμβαση, με την οποία η περιουσία τους χωρίζεται σε ίσα μερίδα, ενώ ο κάθε σύζυγος δεν μπορεί να διαθέσει το μερίδιό του χωρίς της διάθεση του αντίστοιχου μεριδίου του άλλου συζύγου.

Το σύστημα της κοινοκτημοσύνης είναι δυνατόν να επιλεγθεί για κάποια μόνο περιουσιακά στοιχεία, ενώ για τα υπόλοιπα που δεν θα υπαχθούν στη σχετική σύμβαση θα ισχύσει ο κανόνας της περιουσιακής αυτοτέλειας.

Πρέπει να σημειωθεί, τέλος, ότι με τον νόμο του 1983 καταργήθηκε οριστικά και στην Ελλάδα ο θεσμός της προίκας, ενώ αυτού του είδους οι δικαιοπραξίες, στις οποίες συμβαλλόταν ο σύζυγος με τον προικοδότη, και η σύζυγος εμφανιζόταν ως εκ τρίτου συμβαλλόμενος, μετατράπηκαν αυτόματα σε δικαιοπραξίες υπέρ της συζύγου.

Τέλος, στην Ελλάδα δεν προβλέπεται η σύναψη προγαμιαίου συμβολαίου. Στην περίπτωση δε που συναφθεί, θα είναι άκυρο ως αντίθετο στη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη.

5.1.1 Νομοθεσία στην Ελλάδα

Οι νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν στη συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής περιλαμβάνει όλες τις διατάξεις που υποβοηθούν τους εργαζόμενους άντρες και γυναίκες να συνδυάσουν την αμειβόμενη απασχόληση με τις οικογενειακές υποχρεώσεις.

Στη χώρα μας το μόνο κείμενο που αναφέρεται στη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι ο Ν.1483/1984 με τίτλο « Προστασία και διευκολύνσεις για εργαζόμενους με οικογενειακές ευθύνες» ο οποίος υλοποιεί τη Συνθήκη 156 του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας.

Παρακάτω αναφέρονται οι σημαντικότεροι νόμοι για την συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στην Ελλάδα

- ο **N.1250/1982** καθιέρωσε τον πολιτικό γάμο ως ισότιμο του θρησκευτικού
- ο **N.1329/83** κατάργησε το θεσμό της προίκας και όρισε ότι και οι δύο σύζυγοι υποχρεούνται να συμβάλουν ανάλογα με τις δυνάμεις τους στην αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας.
- ο **N. 1414/84** καθιερώνει την αρχή της ισότητας των φύλων
- ο **N.1483/84** εισάγει μέτρα προστασίας και διευκολύνσεις για εργαζομένους με οικογενειακές ευθύνες
- ο **N.1469/84** θεσμοθετεί την άδεια μητρότητας
- ο **N.1946/1986** έδωσε τη δυνατότητα στις γυναίκες που παντρεύτηκαν πριν από την τροποποίηση του οικογενειακού δικαίου να επανακτήσουν το πατρικό τους επώνυμο, εφόσον το επιθυμούσαν.
- το **Διάταγμα 193/88** επεκτείνει στο δημόσιο τομέα τα μέτρα προστασίας και τις διευκολύνσεις για τους εργαζόμενους με οικογενειακές ευθύνες
- ο **N.2683/99** Δημοσιοϋπαλληλικός Κώδικας ρυθμίζει τα δικαιώματα των εργαζομένων με οικογενειακές ευθύνες που απασχολούνται στα Ν.Π.Δ.Δ

- ο **N.3719/2008** εξίσωσε την ελεύθερη συμβίωση σταθερών συντρόφων με την συμβίωση των έγγαμων ζευγαριών (Μουρική Α. 2006)

5.1.2 Το νομοθετικό πλαίσιο γονικών αδειών

- **Άδεια λόγω ασθένειας μελών οικογένειας**

Οι μισθωτοί που έχουν **πλήρη** απασχόληση δικαιούνται να λάβουν άδεια **χωρίς αποδοχές** μέχρι 6 εργάσιμες μέρες για κάθε ημερολογιακό έτος, σε περίπτωση εξαρτώμενων παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας τους. Η άδεια αυτή είναι δυνατόν να χορηγηθεί εφάπαξ ή τμηματικά και αυξάνεται σε 8 εργάσιμες μέρες, αν ο δικαιούχος έχει δύο παιδιά, και σε 12 εργάσιμες μέρες, αν έχει τρία παιδιά και πάνω. Σε περίπτωση που οι δικαιούχοι είναι σύζυγοι, η άδεια αυτή πρέπει να χορηγείται στον καθένα χωριστά (**άρθρο 7 Ν. 1483/84**). (Λανάρα, 2005).

- **Σχολική άδεια**

Οι εργαζόμενοι που έχουν παιδιά ηλικίας μέχρι 16 ετών, τα οποία παρακολουθούν μαθήματα στοιχειώδους ή μέσης εκπαίδευσης, δικαιούνται να απουσιάζουν ορισμένες ώρες ή ολόκληρη την ημέρα από την εργασία τους με άδεια του εργοδότη, μέχρι τη συμπλήρωση 4 εργάσιμων ημερών σε κάθε ημερολογιακό έτος, για να επισκεφθούν το σχολείο των παιδιών τους, προκειμένου να παρακολουθήσουν τη σχολική τους επίδοση (**άρθρο 9 Ν. 1483/84**, (Λανάρα, 2005).

Η άδεια αυτή χορηγείται στον εργαζόμενο γονέα, ανεξαρτήτως του εάν ο άλλος γονέας εργάζεται ή όχι. Πρόκειται για άδεια με αποδοχές που χορηγείται άσχετα με τον αριθμό των ατόμων που απασχολούνται στην επιχείρηση. Αν και οι δύο γονείς απασχολούνται, αποφασίζουν με κοινή συμφωνία, κάθε φορά, ποιος από τους δύο θα κάνει χρήση αυτού του δικαιώματος και για πόσο χρονικό διάστημα. Πάντως δεν κατοχυρώνεται δικαίωμα απουσίας για ημέρες και ώρες κατά τις οποίες το σχολείο δεν λειτουργεί (περιόδους γιορτών, διακοπών κλπ) ή, εφόσον οι ώρες λειτουργίας του σχολείου δε συμπίπτουν με τις ημέρες και ώρες εργασίας των δικαιούχων. Την ανωτέρω άδεια δικαιούνται και οι γονείς που τα παιδιά τους πηγαίνουν στο Νηπιαγωγείο. Η ύπαρξη περισσότερων παιδιών δε δίνει το δικαίωμα

για ανάλογη αύξηση των ημερών της άδειας, έστω και εάν τα παιδιά παρακολουθούν μαθήματα σε διαφορετικά σχολεία (Λανάρα, 2005).

Όσον αφορά στις δημόσιες υπηρεσίες, η άδεια αυτή αναφέρεται σε γονείς παιδιών που παρακολουθούν το δημοτικό ή το γυμνάσιο (Ν. 2683/1999 αρ. 53).

- **Μονογονεϊκή Άδεια**

Στους εργαζόμενους που έχουν χηρέψει και στον άγαμο /-ή γονέα, οι οποίοι έχουν την επιμέλεια του παιδιού, χορηγείται άδεια **με αποδοχές** 6 εργασίμων ημερών το χρόνο, πέραν αυτής που δικαιούνται από άλλες διατάξεις. Γονέας, με τρία ή περισσότερα παιδιά, δικαιούνται άδεια 8 εργασίμων ημερών.

Η άδεια αυτή χορηγείται λόγω αυξημένων αναγκών φροντίδας των παιδιών ηλικίας μέχρι 12 ετών συμπληρωμένων, χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά, μετά από συνεννόηση με τον εργοδότη και σύμφωνα με τις ανάγκες του γονέα και δεν πρέπει να συμπίπτει χρονικά με την αρχή ή το τέλος της ετήσιας κανονικής άδειας. Νομοθεσία Εργατική και Ασφαλιστική, ο.π.

- **Γονική Άδεια Ανατροφής**

Η χορήγηση γονικής άδειας ανατροφής στους μισθωτούς, έχει θεσπιστεί με το Ν. 1843/84.

Με τις ανωτέρω διατάξεις προβλέπεται ότι, κάθε εργαζόμενος γονέας με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ή σχέση έμμισθης εντολής σε επιχείρηση ή εκμετάλλευση, ανεξαρτήτως αριθμού απασχολούμενων, εφόσον έχει συμπληρώσει 1 χρόνο προϋπηρεσίας στον ίδιο εργοδότη, και εφόσον ο άλλος γονέας απασχολείται έξω από το σπίτι, δικαιούται να λάβει γονική άδεια ανατροφής του παιδιού, στο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρι το παιδί να συμπληρώσει την ηλικία των 3,5 ετών. Η συνολική διάρκεια της άδειας μπορεί να φτάσει τους 3,5 μήνες συνολικά ή τμηματικά για κάθε γονέα. Το δικαίωμα στη γονική άδεια είναι ατομικό και αμεταβίβαστο για τον κάθε γονέα και ξεχωριστό για το κάθε παιδί.

Η άδεια αυτή είναι άνευ αποδοχών. Οι ανωτέρω ρυθμίσεις ισχύουν και για τους απασχολούμενους στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σε περίπτωση διάστασης ή διαζυγίου ή χηρείας ή γέννησης παιδιού εκτός γάμου, τη γονική άδεια και μέχρι 6 μήνες δικαιούται ο γονέας που έχει την επιμέλεια του παιδιού.

Το διάστημα αποχής από την εργασία λόγω γονικής άδειας ανατροφής θεωρείται ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας.

Στις Δημόσιες Υπηρεσίες προβλέπεται γονική άδεια μέχρι 2 χρόνια για κάθε γονέα για παιδιά μέχρι 6 ετών. Η περίοδος απουσίας δε θεωρείται περίοδος απασχόλησης (άρθρο 51(5) Ν. 2683/99) (Λανάρα, 2005).

- **Άδεια Τοκετού /Μητρότητας**

Μέρος της άδειας Μητρότητας είναι η άδεια Κυοφορίας (πριν το τοκετό) και η άδεια Λοχείας (μετά τον τοκετό) που αφορά μόνο στις γυναίκες μητέρες. Η άδεια, αμέσως μετά την άδεια λοχείας, γνωστή ως **άδεια απουσίας λόγω θηλασμού ή φροντίδας παιδιού αφορά πλέον και στον Πατέρα.**

- **Άδεια απουσίας λόγω θηλασμού και φροντίδας παιδιού για τους πατέρες**

Στον ιδιωτικό τομέα άδεια απουσίας για λόγους φροντίδας του παιδιού (μειωμένο ημερήσιο ωράριο ή εναλλακτικά ισόχρονη άδεια εφάπαξ ή τμηματικά) δικαιούται και ο πατέρας εφόσον δεν κάνει χρήση αυτής η εργαζόμενη μητέρα (Λανάρα, 2005).

Η άδεια αυτή θεωρείται και αμείβεται ως χρόνος εργασίας και δεν πρέπει να προκαλεί δυσμενέστερες συνθήκες στην απασχόληση και τις εργασιακές σχέσεις.

Στον Δημόσιο Τομέα μετά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου Συνεργασίας για χορήγηση μειωμένου ωραρίου ή άδειας ανατροφής τέκνου των εννέα μηνών και στον πατέρα υπάλληλο. Το ίδιο δικαίωμα θα αναγνωρίζεται και στον μοναδικό γονέα των μονογονεϊκών οικογενειών.

- **Άδεια πατρότητας**

Η άδεια Πατρότητας δεν ρυθμίζεται από καμία Ευρωπαϊκή Κοινοτική Οδηγία. Όμως, το ψήφισμα του Συμβουλίου και των Υπουργών Απασχόλησης και Κοινωνικής Πολιτικής της Ε.Ε. της 29^{ης} Ιουνίου 2000 σχετικά με την ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών στην επαγγελματική και οικογενειακή ζωή ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να εκτιμήσουν τη δυνατότητα αναγνώρισης άδειας πατρότητας μίας τέτοιας μορφής. **Σύμφωνα μάλιστα με έναν ιδανικό ορισμό, η άδεια πατρότητας θα συνέπιπτε χρονικά με την άδεια μητρότητας, ώστε να**

μπορεί ο πατέρας να συμμετέχει στη γέννηση του παιδιού και να παραμείνει στο σπίτι με τη μητέρα και/ή με το άλλο παιδί ή παιδιά. Η άδεια αυτή θα πρέπει να είναι εντελώς ανεξάρτητη από την εργασιακή κατάσταση της μητέρας (Λανάρα, 2005)..

- **Άδεια γέννησης παιδιού για τον πατέρα**

Σε περίπτωση γέννησης του παιδιού, ο πατέρας δικαιούται δύο ημέρες άδεια αποδοχές για κάθε παιδί.

5.1.3. Προγραμματισμός αδειών

Οι εργοδότες που απασχολούν εργαζόμενους που προστατεύουν παιδιά μέχρι 16 ετών (έχουν την επιμέλεια) ή παιδιά άνω των 16 ετών αλλά με ειδικές ανάγκες, υποχρεούνται κατά τον προγραμματισμό του χρόνου χορήγησης των ετήσιων αδειών απουσίας του προσωπικού να παίρνουν υπόψη τις ανάγκες των εργαζομένων αυτής της κατηγορίας.

**Ισχύουσες ρυθμίσεις για τις άδειες λόγω μητρότητας και πατρότητας
Ελλάδα 2006**

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΑ	ΔΗΜΟΣΙΟΥ	ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΤΟΜΕΑ	ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ
ο Άδεια μητρότητας με αποδοχές:5 μήνες συνολικά 2 πριν και 3 μήνες μετά τον τοκετό Ν2683/99		ο Άδεια μητρότητας με αποδοχές 17 εβδομάδες εκ των οποίων οι 8 πριν και οι 9 μετά τον τοκετό	
ο Άδεια ανατροφής παιδιού: 2 ώρες μείωση του χρόνου εργασίας για τη μητέρα μέχρι το παιδί να γίνει 2 ετών και 1 ώρα μέχρι να συμπληρώσει τα 4. Εναλλακτικά η μητέρα μπορεί να λάβει 9 μήνες άδεια με αποδοχές για την ανατροφή παιδιού (Ν.2683/99)		ο Άδεια θηλασμού 1 ώρα μείωση του ημερήσιου χρόνου εργασίας μέχρι το παιδί να συμπληρώσει τα 2 ή 2 ώρες μέχρι να γίνει 1 έτους. Εναλλακτικά η μητέρα μπορεί να λάβει 9 μήνες άδεια με αποδοχές. Η άδεια αυτή μετράει από τη λήξη της άδειας μητρότητας και όχι από τη γέννηση του παιδιού. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιμηκύνεται κατά 9 εβδομάδες.	
ο Γονική άδεια άνευ αποδοχών μέχρι 24 μήνες μέχρι το παιδί να συμπληρώσει τα 6 είτε συνεχόμενους ή τμηματικά.		ο Γονική άδεια άνευ αποδοχών 3 1/2 μήνες για κάθε γονιό μέχρι το παιδί να συμπληρώσει τα 3 1/2 χρόνια εφάπαξ ή τμηματικά	
		ο Άδεια άνευ αποδοχών για τη φροντίδα άρρωστου παιδιού ή άλλου εξαρτώμενου συγγενούς 6 ημέρες το χρόνο για το 1 παιδί 8 ημέρες για τα 2 παιδιά κοκ	
ο Σχολική παρακολούθηση 6 μέρες το χρόνο με αποδοχές (Ν 6683/99)		ο Σχολική παρακολούθηση 4 μέρες το χρόνο με αποδοχές (Ν 1483/84)	
		ο Άδεια πατρότητας ο πατέρας δικαιούται 2 ημέρες άδεια με τη γέννηση του παιδιού	
ο Άδεια άνευ αποδοχών διάρκειας μέχρι 24 μήνες για σοβαρούς προσωπικούς λόγους			

Πηγή: Α. Μουρίκη, 2006

5.1.4. Επίδομα

- **Οικογενειακά επίδομα που πληρώνει ο εργοδότης**

Στις δημόσιες υπηρεσίες παρέχονται στους γονείς των άγαμων παιδιών κάτω των 18 ετών ή κάτω των 24 ετών εάν σπουδάζουν, ή παιδιών οποιασδήποτε ηλικίας εάν είναι ανάικα για εργασία λόγω φυσικής ή νοητικής αναπηρίας

Στον **ιδιωτικό τομέα** ορίζονται από τις Συλλογικές Συμβάσεις Εργαζομένων σε ποσοστό των βασικών μισθών. (επίδομα γάμου, συνήθως 10% του βασικού μισθού και επίδομα παιδιών 5% του βασικού μισθού για κάθε παιδί)

- **Επίδομα παιδιού από την κοινωνική ασφάλιση**

Καταβάλλεται το επίδομα για ανύπαντρα παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ή κάτω των 22 εάν σπουδάζουν και ανεξάρτητο ηλικίας στην περίπτωση που είναι ανάικα να εργαστούν.

- **Επίδομα κοινωνικής ασφάλισης για ανάπηρα και απροσάρμοστα παιδιά**

Προβλέπεται η πλήρης κάλυψη του κόστους ιατροφαρμακευτικής φροντίδας, νοσηλείας και μέριμνας σε εξειδικευμένα εκπαιδευτικά και άλλα ιδρύματα ή άσυλα για ανήλικους και για τα πρόσωπα που καλύπτονται από τα ασφαλιστικά ταμεία.

- **Επίδομα κοινωνικής ασφάλισης στους παραπληγικούς και τετραπληγικούς**

Καταβάλλεται σε εργαζόμενους ή συνταξιούχους που καλύπτονται από τα ασφαλιστικά ταμεία και τα μέλη των οικογενειών τους που είναι ανάικα να εργαστούν λόγω αναπηρίας.

- **Επίδομα κοινωνικής ασφάλισης για πλήρη ανικανότητα ή επίδομα φροντίδας από τρίτο πρόσωπο**

Καταβάλλεται σε άτομα που λαμβάνουν σύνταξη αναπηρίας και χρειάζονται φροντίδα από άλλο πρόσωπο.

5.2. Καλές πρακτικές συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στην Ελλάδα

Η χώρα μας δυστυχώς δεν έχει να επιδείξει σπουδαία πράγματα στον τομέα των καλών πρακτικών. Η κάλυψη των αναγκών κοινωνικής φροντίδας των εξαρτημένων μελών των οικογενειών καλύπτεται από το άτυπο δίκτυο για την κοινωνική φροντίδα που υφίσταται στην Ελλάδα όλα αυτά τα χρόνια και αναπληρώνει το μεγάλο κενό της έλλειψης του κράτους πρόνοιας.

- Υποδομές Κοινωνικής φροντίδας και στήριξης που χρηματοδοτήθηκαν από το Β΄ και Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

- **Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ)** τα οποία δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο του Β΄ΚΠΣ με στόχο τη δημιουργική απασχόληση των παιδιών ηλικίας 5- 12 πέραν του σχολικού ωραρίου αλλά και να διευκολύνουν τους εργαζόμενους γονείς.
- **Ολοήμερα σχολεία** λειτουργούν μέχρι τις 4μ.μ. πράγμα που επιτρέπει στους εργαζόμενους γονείς να συνδυάσουν τις οικογενειακές υποχρεώσεις με την εργασία τους.
- **Ολοήμερα νηπιαγωγεία** λειτουργούν στα πλαίσια των κρατικών νηπιαγωγείων με στόχο την αναβάθμιση της προσχολικής αγωγής καθώς και τη διευκόλυνση των εργαζόμενων γονιών.
- **Πρόγραμμα <<Βοήθεια στο σπίτι>>** το οποίο παρέχει δωρεάν υπηρεσίες περίθαλψης κατ οίκον σε ηλικιωμένα άτομα ή άτομα με αναπηρία. Το πρόγραμμα παρέχει ψυχοκοινωνική υποστήριξη, νοσηλευτικές υπηρεσίες, συντροφιά, κ.λ.π.
- **Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (Κ.Η.Φ.Η.)** τα οποία λειτουργούν στα πλαίσια των Ο.Τ.Α και παρέχουν υπηρεσίες ημερήσιας

φιλοξενίας, νοσηλευτικών υπηρεσιών δημιουργικής απασχόλησης των ηλικιωμένων κλπ.

- **Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών** τα οποία ως θεσμός θεωρείται επιτυχημένος γιατί επιτρέπει στους εργαζόμενους πολίτες να συναλλάσσονται με το δημόσιο και εκτός του ωραρίου της δικής τους εργασίας.

- **Καλές πρακτικές από Αναπτυξιακές Συμπράξεις**

Βασικός στόχος των δράσεων αυτών είναι η διάδοση καλών πρακτικών οι οποίες να μπορούν να επηρεάσουν συστήματα και πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στον πίνακα παρακάτω αναφέρονται τα έργα των Αναπτυξιακών Συμπράξεων του Εθνικού Θεματικού Δικτύου για την << Συμφιλίωση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής>>

A/A	Αναπτυξιακές Συμπράξεις	Ομάδα-Στόχος	Σκοποί του Προγράμματος	Δράσεις
1.	Α.Σ. EQUAL ΑΝΔΡΟΜΕΛΑ	Γυναίκες που εργάζονται στον τουριστικό τομέα	Ευαισθητοποίηση σε θέματα ισότητας ευκαιριών	Επαγγελματική συμβουλευτική
2.	Α.Σ.ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ	Εργαζόμενες γυναίκες	Ανατροπή στερεοτύπων και διαχωρισμών στο χώρο εργασίας	-εκπόνηση σχεδίων ισότητας για τις επιχειρήσεις - ανάδειξη καλών πρακτικών για την κατάργηση του επαγγελματικού διαχωρισμού
3.	Α.Σ. ΑΘΗΝΑ	Γυναίκες απασχολούμενες και άνεργες	Ανάπτυξη του θεσμού του Συμβούλου Ισότητας στις επιχειρήσεις	Κατάρτιση και τοποθέτηση συμβούλων ισότητας στις επιχειρήσεις με στόχο την κατάρτιση σχεδίων δράσης για την ισότητα
4.	Α.Σ. ΙΣΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ	Γυναίκες εργαζόμενες και άνεργες στα νησιά του Αιγαίου, μετανάστριες	Εφαρμογή πολιτικών ισότητας σε εργασιακούς χώρους	Δημιουργία 5 Κέντρων Συμβουλευτικής Ενθάρρυνσης της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας

(www.equal-greece.gr)

-Καλές πρακτικές από επιχειρήσεις

Η εφαρμογή καλών πρακτικών για τη συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής από πλευράς εργοδοτών είναι περιορισμένες. Οι μόνες έρευνες που έχουν γίνει σε ελληνικές επιχειρήσεις είναι στα πλαίσια των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών Equal και είναι περιορισμένες σε αριθμό.

• Η περίπτωση της ELINOIL

1. Η εταιρία προσφέρει ασφάλεια ζωής- ατυχημάτων και ιατροφαρμακευτικό πρόγραμμα είναι ασφαλισμένα και τα μέλη των οικογενειών (σύζυγοι – παιδιά) με επιβάρυνση της εταιρείας.
2. Παρέχει ΙΧ και κινητά τηλέφωνα σε όλα τα στελέχη και τους εργαζόμενους που η φύση της δουλειάς τους το απαιτεί με κάλυψη όλων των εξόδων.
3. Προωθεί προγράμματα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης
4. Τα Χριστούγεννα προσφέρει διατακτικές σε Super Markets αξίας 200€
5. Προσφέρει δώρο γάμου 500€
6. Προσφέρει έκπτωση στα προϊόντα της εταιρίας
7. Παρέχει άδεια με αποδοχές για προσωπικούς λόγους
8. Παρέχει 2 επιπλέον μέρες άδειας Χριστούγεννα και Πάσχα
9. Παρέχει αποζημίωση 100% λόγω συνταξιοδότησης (αντί για 40% που ορίζει ο νόμος. ([http:// www.csrhellas.gr](http://www.csrhellas.gr)))

5.3 Νομοθεσία στην Ε.Ε.

5.3.1. Διατάξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Σχετικές Διατάξεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι οι παρακάτω:

- **Η Οδηγία 92/85/ΕΟΚ του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου** σύμφωνα με τη συγκεκριμένη οι έγκυοι, οι λεχώνες και οι γαλουχούσες εργαζόμενες πρέπει να θεωρούνται από πολλές απόψεις, ως ομάδα ειδικών κινδύνων και για το λόγο αυτό είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων για την υγεία και την ασφάλεια τους. Σε καμία περίπτωση όμως τα μέτρα αυτά δεν πρέπει να καθιστούν μειονεκτική τη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας ούτε να θίγουν τις οδηγίες περί της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών.
- **Η Σύσταση του Συμβουλίου της 31^{ης} Μαρτίου 1992** αναφέρεται σε ζητήματα σχετικά με τη φύλαξη των παιδιών. Στόχος της σύστασης είναι να ενθαρρύνει πρωτοβουλίες των κρατών μελών, που επιτρέπουν στις γυναίκες και τους άντρες να συνδυάσουν τις επαγγελματικές και οικογενειακές ευθύνες καθώς και τις ευθύνες διαπαιδαγώγησης που απορρέουν από τη φύλαξη των παιδιών.
- **Το Συμβούλιο της Ευρώπης** έχει θέσει κανόνες στους οποίους περιλαμβάνει:

Οδηγία 92/85/ΕΟΚ για την ελάχιστη διάρκεια της άδειας μητρότητας (1992)

Οδηγία 96/34/ΕΚ για τη γονική άδεια (1996)

Οδηγία 97/81/ΕΚ για την εργασία μερικής απασχόλησης (1997)

Οδηγία 93/104/ΕΚ που τροποποιήθηκε από την Οδηγία 2000/34/ΕΚ για την οργάνωση του χρόνου εργασίας που περιορίζει τον ανώτατο εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας στις 48 ώρες (1993 και 2000)

5.3.2 Καλές πρακτικές από ευρωπαϊκές χώρες

Ιταλία

Το νομοθετικό πλαίσιο της Ιταλίας προβλέπει την οργάνωση του πλαισίου παροχής υπηρεσιών φροντίδας (για παιδιά, για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας κ.τ.λ) ώστε οι δομές αυτές να μπορούν να εξυπηρετήσουν και όσους εργάζονται.

Στην περίπτωση της Ιταλικής πόλης Κρεμόνα, υλοποιήθηκαν δράσεις που αφορούσαν στην διεύρυνση του ωραρίου των εμπορικών καταστημάτων και διακοπή λειτουργίας τις μεσημβρινές και πρωινές ώρες, εφαρμογή της ημέρας του πολίτη μια ημέρα κάθε εβδομάδα όπου οι δημόσιες υπηρεσίες είναι ανοιχτές όλη την ημέρα, αναπροσαρμογή των σχολικών ωρών.

Ιρλανδία

Στην Ιρλανδία εφαρμόζονται μέτρα όπως:

- Η κατάρτιση και απασχόληση νεότερων και μεγαλύτερων πατέρων στην παροχή φροντίδας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας
- Η δημιουργία ομάδας εργασίας εργοδοτών για την ευρύτερη διάδοση των καλών πρακτικών και την εφαρμογή νέων μοντέλων ευέλικτης απασχόλησης που συμβάλουν σε φιλικές προς την οικογένεια πολιτικές (Α.Μουσουρου, 2006)

Πορτογαλία

Στην Πορτογαλία μεγάλη εταιρία τηλεπικοινωνιών έχει συνάψει συλλογική σύμβαση και παρέχει τη δυνατότητα για μερική απασχόληση στις παρακάτω περιπτώσεις εργαζομένων:

- Στους εργαζόμενους με παιδιά ηλικίας άνω των 12 ετών
- Στους εργαζόμενους που έχουν υπό την προστασία τους άτομα με αναπηρία
- Στους εργαζόμενους που φοιτούν σε κάποια σχολή
- Στους εργαζόμενους με μειωμένη ικανότητα εργασίας

Κατάλογος καλών πρακτικών για τη συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής χωρών της Ε.Ε (ενδεικτικός)

Είδος καλής πρακτικής	Χώρα
N.53/2000 <<Διατάξεις για την προστασία της μητρότητας και της πατρότητας ,για το δικαίωμα στη φροντίδα και την επιμόρφωση και για το συνδυασμό των ωραρίων των πόλεων>>	ΙΤΑΛΙΑ
Νόμος και συμφωνία για την πειραματική εφαρμογή της τηλεργασίας στη δημόσια διοίκηση	ΙΤΑΛΙΑ
Δημιουργία παρατηρητηρίου για την ευελιξία της εργασίας το οποίο παρακολουθεί τις επιπτώσεις των μέτρων ευελιξίας από την άποψη του φύλου	ΙΤΑΛΙΑ
Παροχή ευκαιριών κατάρτισης σε εργαζόμενους που έλαβαν άδεια μακράς διάρκειας για τη φροντίδα εξαρτημένων ατόμων προκειμένου να διευκολυνθεί η επιστροφή τους στην αγορά εργασίας	ΙΣΠΑΝΙΑ
Διοργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης στις ίσες ευκαιρίες και ευαισθητοποίηση για όσους συμμετέχουν στις συλλογικές διαπραγματεύσεις από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών	ΙΣΠΑΝΙΑ
<<πρόγραμμα πίστωσης χρόνου>> που καθιερώθηκε με την Εθνική Συλλογική Συμφωνία 2001-2002	ΒΕΛΓΙΟ
Οργανισμοί ισότητας οι οποίοι υπερασπίζονται δικαστικώς το δικαίωμα των εργαζομένων να συνδυάζουν αρμονικά την οικογενειακή και επαγγελματική τους ζωή στην περίπτωση που αυτό παραβιαστεί	ΔΑΝΙΑ & ΣΟΥΗΔΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Συμπεράσματα

Η συμφιλίωση προσωπικής κι επαγγελματικής ζωής είναι ένας όρος που αναφέρεται στην εξισορρόπηση των εργασιακών υποχρεώσεων και των οικογενειακών-προσωπικών ευθυνών. Σήμερα γίνεται μια μεγάλη συζήτηση για το τι συνιστά ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και που τοποθετούνται τα όρια.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την εργασία οι ρόλοι των συζύγων μέσα στην οικογένεια έχουν επαναπροσδιοριστεί. Σταθμός για τις αλλαγές που έγιναν στην οικογένεια ήταν η είσοδος της γυναίκας στην αγορά εργασίας. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο παραδοσιακός ρόλος του άντρα που καλύπτει κατά κύριο λόγο την οικογένεια του οικονομικά και μετατρέπεται σήμερα σε σύζυγο και πατέρα που φροντίζει κάποιες μέρες το μήνα τα παιδιά του και συμβάλλει στις οικιακές δουλειές. Στις περισσότερες δυτικές χώρες δεν ήταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια συνηθισμένο να συμμετέχει ο πατέρας ενεργά στην φροντίδα του παιδιού. Ο πατέρας είχε τον ρόλο του βοηθού της μητέρας ή ενός φίλου για τα παιδιά. Η παραπάνω στάση έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια και το ενδιαφέρον του πατέρα για την ανατροφή και την φροντίδα των παιδιών του κερδίζει συνεχώς έδαφος. Βέβαια οι παραδοσιακές αντιλήψεις σχετικά με τον ανδρικό και τον γυναικείο ρόλο φαίνεται ότι δεν έχουν εξαλειφθεί ή υποχωρήσει εντελώς και η γυναίκα ακόμα και σήμερα είναι το πρόσωπο που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος ευθυνών για την ανατροφή των παιδιών και του νοικοκυριού.

Διαπιστώνεται ότι τα στερεότυπα συνεχίζουν να αναπαράγονται και η ανακατανομή των ρόλων μέσα στην οικογένεια βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο και προκαλεί συγκρούσεις στο ζευγάρι μεταξύ του αλλά και με τα παιδιά του.

Μια σειρά από παράγοντες δυσχεραίνουν την εφαρμογή αναγκαίων πολιτικών για την επίτευξη της συμφιλίωσης επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Οι παράγοντες αυτοί θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- Η ανεπάρκεια σε δομές παιδικής και βρεφονηπιακής φροντίδας, φροντίδας ηλικιωμένων και άλλων ευάλωτων κοινωνικών ομάδων
- Η νοοτροπία των επιχειρηματιών οι οποίοι δεν υποστηρίζουν τους εργαζόμενους ως προς τον συνδυασμό των επαγγελματικών ευθυνών με τις

οικογενειακές προσαρμόζοντας για παράδειγμα το ωράριο εργασίας τους στις ανάγκες της οικογένειας

- Οι εργαζόμενοι που δεν διεκδικούν τα δικαιώματά τους μέσω των συνδικαλιστικών τους οργάνων
- Τα στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων που εξακολουθούν να υπάρχουν σε κάποιες περιοχές, κυρίως στην επαρχία, ακόμα και σήμερα.

Τα διάφορα κράτη μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα έχουν θεσπίσει μέτρα για τη συμφιλίωση της εργασίας και της οικογενειακής ζωής δηλ. καλές πρακτικές για το συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Τα μέτρα που περιλαμβάνονται σε αυτή την κατηγορία αφορούν μέτρα που:

- Διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά εργασίας
- Διευκολύνουν τον συνδυασμό εργασίας και οικογένειας
- Προωθούν την ανακατανομή των γονεϊκών ευθυνών

Παρά το γεγονός ότι άντρες και γυναίκες χρειάζονται να εξισορροπήσουν την οικογενειακή και την εργασιακή ζωή οι γυναίκες είναι αυτές που εξακολουθούν να είναι οι κύριοι φορείς φροντίδας των παιδιών και των άλλων εξαρτημένων ατόμων.

Χωρίς αλλαγές στους ρόλους των φύλων οι ρυθμίσεις για την καλύτερη διεύθυνση του συνδυασμού οικογενειακής και εργασιακής ζωής θα αφορούν μόνο τις γυναίκες, διαιωνίζοντας ταυτόχρονα τη περιθωριακή τους θέση στην αγορά εργασίας. Για να μη λειτουργούν προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει η εργασιακή και η οικογενειακή πολιτική να διασφαλίζει ότι τα μέτρα για τη συμφιλίωση θα αφορούν και θα προωθούνται εξίσου και για τα δύο φύλα. Η πραγματικότητα είναι ότι οι δομές και οι υπηρεσίες προσαρμόζονται πολύ αργά στο γεγονός ότι τόσο οι άντρες όσο και γυναίκες εργάζονται. Χρειαζόμαστε πιο αποτελεσματικές πολιτικές συμφιλίωσης εργασιακής – οικογενειακής ζωής για άντρες και γυναίκες ιδιαίτερα την περίοδο αυτή που διανύουμε καθώς υπάρχουν σημαντικές κοινωνικοπολιτισμικές αλλαγές στον κόσμο και μεταβολές στο θεσμό της οικογένειας.

Σαν κατακλείδα θα θέλαμε να τονίσουμε ότι η πραγματική συμβατότητα οικογενειακών υποχρεώσεων αφορά και τα δύο φύλα. Η αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών για προώθηση της ισότητας προϋποθέτει αλλαγή στερεότυπων και αντιλήψεων που θεωρούν ότι η μη αμειβόμενη εργασία για τη φροντίδα της οικογένειας αποτελεί βασική ευθύνη της γυναίκας, ενώ η αμειβόμενη εργασία που είναι συνυφασμένη με την οικονομική ζωή αποτελεί βασική ευθύνη του

άνδρα.

Απαιτείται η συνεργασία όλων – Κράτους, κοινωνικών εταίρων, μη-κυβερνητικών οργανώσεων, εθελοντών και των ίδιων των ενδιαφερομένων – για τη σταδιακή αλλαγή νοοτροπίας και συμπεριφορών ώστε να υπάρξει ισόρροπη συμμετοχή ανδρών και γυναικών τόσο στην επαγγελματική όσο και στην οικογενειακή ζωή

6.2 Προτάσεις

Η σύγκρουση προσωπικής κι επαγγελματικής ζωής επιφέρει πλήθος αρνητικών συνεπειών, πολλές από τις οποίες σχετίζονται με την υγεία του εργαζόμενου, το άγχος, την κόπωση, το χαμηλό ηθικό, την κακή ποιότητα των προσωπικών σχέσεων μέσα και έξω από τον εργασιακό χώρο, την έλλειψη χρόνου για τη οικογένεια και το αίσθημα ενοχής που αυτό συνεπάγεται, την ελλιπή διαπαιδαγώγηση και ανατροφή των παιδιών, τον αυξημένο απουσιασμό από την εργασία, τις καθυστερήσεις στην ώρα άφιξης, τη χαμηλή παραγωγικότητα, την ασυνέχεια στις σχέσεις με τους πελάτες, την επαγγελματική εξουθένωση, την ψυχολογική πίεση την πρόθεση αποχώρησης από τον εργασιακό χώρο και τη μειωμένη επαγγελματική ικανοποίηση

Η επίτευξη ισορροπίας ανάμεσα στην επαγγελματική και την οικογενειακή ζωή είναι ένα εγχείρημα που προϋποθέτει δράση σε πολλά επίπεδα:

- **Κυβερνήσεις** που με αποτελεσματικές κοινωνικές πολιτικές θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις αλλαγές που συντελούνται στις δομές οικογένειας της εργασίας και της κοινωνίας.
- **Επιχειρήσεις και εργοδοσία** με φιλικές προς την οικογένεια πολιτικές και χωρίς διακρίσεις φύλου, π.χ. ευέλικτες μορφές απασχόλησης και υπηρεσίες φροντίδας παιδιών στο χώρο εργασίας.
- **Σε ατομικό επίπεδο**, χρειάζεται καλύτερη οργάνωση του χρόνου μας των προτεραιοτήτων και των ορίων μας.
- **Οικογένειες και νοικοκυριά** με ανθρώπους που δίνουν αξία στην ισότητα των φύλων, στη συντροφικότητα και διαμοιράζονται όλες τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις
- Επίσης καλό θα ήταν να προετοιμάζονται οι μελλοντικοί από τις οικογένειες τους για το τι πρόκειται να συναντήσουν κατά την έγγαμη

συμβίωση τους. Οι συστάσεις για την αποφυγή γάμων σε νεαρή και ανώριμη ηλικία και ο τρόπος ανατροφής των παιδιών είναι μερικά από τα μαθήματα που θα μπορούσαν να δοθούν **από ειδικά κέντρα προετοιμασίας μελλονύμφων** στα οποία θα διδάσκουν ειδικευμένοι ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, σύμβουλοι γάμου κλπ.

- Ιδιαίτερες **δράσεις** θα πρέπει να πραγματοποιηθούν ώστε να ενημερωθούν οι εργαζόμενοι για τα πλεονεκτήματα της εξισορρόπησης της επαγγελματικής με τη προσωπική ζωή
- Προώθηση, ενημέρωση και διευκόλυνση των πολιτών ώστε να έχουν **πρόσβαση στις κατάλληλες υπηρεσίες φροντίδας** παιδιών και ηλικιωμένων.

Οι ακόλουθες προτάσεις παρουσιάζονται σε σχέση με τις δομές φύλαξης των παιδιών:

- Να προωθηθεί η δημιουργία δημόσιων και/ή ιδιωτικών δομών, ώστε να αναπτυχθεί ένα ευρύ δίκτυο υπηρεσιών φύλαξης των παιδιών, που θα καλύπτει όλα τα παιδιά, που χρειάζονται τις υπηρεσίες αυτές, γιατί το κόστος των υπηρεσιών φύλαξης δεν πρέπει να επιβαρύνει κατά κύριο λόγο την οικογένεια.
- Όσον αφορά τη δυνατότητα πρόσβασης από γεωγραφική άποψη, να δημιουργηθούν υπηρεσίες φύλαξης των παιδιών σε αγροτικές περιοχές και μειονεκτούσες περιοχές. Για το σκοπό αυτό θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο να προωθηθεί ο σχεδιασμός των αυτών σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής.
- Ένταξη από νωρίς στα σχολεία ως μάθημα στα παιδιά τρόπους εξισορρόπησης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής ώστε μεγαλώνοντας να έχουν απαλλαχτεί από τα στερεότυπα των παλαιότερων γενιών.
- **Βελτίωση των υποδομών φροντίδας** των παιδιών και των ηλικιωμένων
- **Συγχρονισμός κοινωνικών ωραρίων** για τις ανάγκες των εργαζομένων για την παροχή υπηρεσιών (σχολείων, δημόσιων υπηρεσιών, καταστημάτων κ.τ.λ.)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ

1. ΑΔΑΜΑΚΗ Θ – ΧΑΡΙΤΟΥ Μ, (2008). ΚΑΤΑΡΓΩΝΤΑΣ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ. ΑΘΗΝΑ : ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
2. ΒΕΡΓΕΤΗ Α.(2006) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ ΚΟΜΟΤΗΝΗ : ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΑΠΟ ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
3. CHATER Κ, CASTER R, (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ Ν,) (1994). Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΑΣ. ΑΘΗΝΑ : ΦΥΤΡΑΚΗ.
4. ΔΕΓΛΕΡΗΣ Ν. (1987). ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ. ΑΘΗΝΑ.
5. ΔΟΥΜΑΝΗ – ΧΡΗΣΤΕΑ Μ. (1989). Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ. ΑΘΗΝΑ : ΚΕΔΡΟΣ.
6. DE SIMPLY F, (1996). ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ. ΑΘΗΝΑ : ΣΑΒΒΑΛΑΣ.
7. ΚΑΡΑΒΙΤΟΥ Γ. (1996). ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ. ΑΘΗΝΑ : ΠΑΠΑΖΗΣΗ
8. ΚΑΣΤΟΡΙΔΟΥ – ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Χ. (2006). ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΟΜΑΔΕΣ). ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝ.
9. ΚΑΤΑΚΗ Χ (1998) ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ, ΑΘΗΝΑ : ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
10. ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ Α, (2007). Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ – ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΖΩΗΣ. ΑΘΗΝΑ: CONGRESS LNE
11. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Π.(2000). Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ. ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
12. ΛΑΝΑΡΑ Δ (2005) ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ :ΙΩΝ

13. ΜΙΣΣΕΛ Α (1985) ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΑΘΗΝΑ : GUTENBERG
14. ΜΟΥΖΑΚΙΤΗΣ Χ, (1999).ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
15. ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ (1985) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΜΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ , ΑΘΗΝΑ: ΕΣΤΙΑ
16. ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ.(2005). ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΘΗΝΑ : GUTENBERG
17. ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ.(2006). ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑ : GUTENBERG
18. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ Α, (1994).ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ. ΑΘΗΝΑ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.
19. ΜΥΛΤΡΟΦ Μ, (1977). Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ : ΟΔΥΣΣΕΑΣ.
20. ΝΤΡΑΪΚΩΡΣ Ρ, (1988). Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ. ΑΘΗΝΑ: ΚΕΔΡΟΣ.
21. ΝΟΛΑ ΚΑΛΤΣΟΥΝΗ Χ. (2004). ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ. ΑΘΗΝΑ : ΤΥΠΩΘΥΤΩ
22. JULIEN Ρ, (ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΒΑΡΔΗΣ Π.), (1993). ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ. ΑΘΗΝΑ : ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
23. ΡΙΤΤΜΑΝ F, (1990).Ο ΑΝΔΡΑΣ ΣΕ ΚΡΙΣΗ. ΑΘΗΝΑ: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
24. ΤΣΟΥΡΑΜΑΝΗΣ Χ,(2003). ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΘΗΝΑ: ΠΑΠΑΖΗΣΗ
25. ΦΟΝ ΚΟΝΙΤΖ Λ.(ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΟΥΤΑΛΑΚΗ),(1981). ΠΑΤΕΡΑΣ Ο ΝΕΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ. ΑΘΗΝΑ : ΝΟΤΟΣ.

26. FLAGUER, (2002). ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ. ΑΘΗΝΑ : GUTENBERG.
27. ΧΟΥΡΔΑΚΗ Μ, (1994).ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ. ΑΘΗΝΑ : ΓΡΗΓΟΡΗ.
28. DITCH, J.S., (2005) , ΝΕΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΣΑ ΣΕ ΕΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
29. ΜΟΥΡΙΚΗ, Α. (2006), ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΑΔΥΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. ACKERMAN N.W. (1958) “THE PSYCHODYNAMICS OF FAMILY LIFE” NEW YORK BASIC BOOKS.
2. BECVAR D. AND BECVAR R, (1988) “FAMILY THERAPY” BOSTON, M.A.: ALLY AND BACON.
3. BOWEN M. (1960) “A FAMILY CONCEPT OF SCHIZOPHRENIA” IN D. JACKSON (ED). THE ETIOLOGY OF SCHIZOPHRENIA, NEW YORK, BASIC BOOKS.
4. FRANKLIN D.L. (1986) “MARY RICHMOND AND JANE ADAMS : FROM MORAL CERTAINTY TO RATIONAL INQUIRY IN SOCIAL WORK PRACTICE” SOCIAL SERVICE REVIEW, DECEMBER.
5. GARVIN, C.D. AND COX, F.M. (1987), “A HISTORY OF COMMUNITY ORGANIZING SINCE THE CIVIL WAR WITH SPECIAL REFERENCES TO OPPRESSED COMMUNITIES. IN F.M. COX, J.L. ELRICH, J. ROTHMAN, J.E. TROPMAN (ED). STRATEGIES OF COMMUNITY ORGANIZATION ILLINOIS, F.E. PEACOCK,
6. GERMAIN C.B. AND HARTMAN A. (1980) “PEOPLE AND IDEAS IN THE HISTORY OF SOCIAL WORK PRACTICE SOCIAL CASEWORK.

7. GOLDENBERG, I. AND GOLDENBERGH. (1991). "FAMILY THERAPY : ANOVERVIEW". CALIFORNIA BOOKS COLE
8. HALEY, J. (1976) "PROBLEM – SOLVING THERAPY : NEW STRATEGIES TO EFFECTIVE FAMILY THERAPY" SAN FRANCISCO, CALIFORNIA : JOSSEY – BASS INC. PUBLISHERS.
9. LASCH, C. (1965) (ED). THE SOCIAL THOUGHT OF JANE ADAMS" INDIANAPOLIS : THE BOBBS – MERRIL COMPANY.
10. MADANES, C. (1981) "STRATEGIC FAMILY THERAPY" SAN FRANCISCO, CALIFORNIA : JOSSEY – BASS PUBLISHERS.
11. MINUCHIN, S. "FAMILY KALEIDOSCOPE" CAMBRIDGE, MS : HARVARD UNIVERSITY PRESS, 1984.
12. PICCARD, B.J., (1979) "AN INTRODUCTION SOCIAL WORK : APRIMER" ILLINOIS. DORSEY PRESS.
13. REYNOLDS, B.C.,(1965) "AN UNCHARTERED JOURNEY" SILVER SPRING, MARYLAND : NATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS.
14. SATIR, V. (1967) "CONJOINT FAMILY THERAPY" CALIFORNIA : SCIENCE AND BEHAVIOR BOOKS, INC.
15. SCHERZ, F.H.,(1971). "THEORY AND PRACTICE OF FAMILY THERAPY" IN ROBERT W. ROBERTS AND ROBERTS H. NEE (EDS). THEORIES OF SOCIAL CASEWORK. CHICAGO : THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS,
16. WILSON A.(1985). FAMILY. LONDON AND NEW YORK: TAVI – STOCK PUBLICATION.

ΠΗΓΕΣ ΜΕΣΩ INTERNET

- Ø <http://www.equal-greece.gr>
- Ø <http://www.kethi.gr>
- Ø <http://www.csrhellas.gr>
- Ø <http://www.ec.europa.eu/employment-social/equal/policy-briefs/etg4-having-life-en.cf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Νόμος 1483/1984 «Προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις. Τροποποιήσεις και βελτιώσεις εργατικών Νόμων» (ΦΕΚ Α' 153/8.10.84.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ

Άρθρο 1

Έκταση εφαρμογής

1. Οι διατάξεις του Κεφαλαίου αυτού εφαρμόζονται στους εργαζόμενους με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ή σχέση έμμισθης εντολής, σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις. Αφορούν τους εργαζόμενους και των δύο φύλων, που έχουν υποχρεώσεις προς εξαρτώμενα από αυτούς παιδιά ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους που έχουν ανάγκη τις φροντίδες ή την υποστήριξή τους, ώστε να διευκολύνεται η προετοιμασία τους για την είσοδο στην απασχόληση, η διατήρησή της, καθώς και η επαγγελματική τους εξέλιξη.
2. Δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις αυτές στους απασχολούμενους:
 - α) Στο δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα λοιπά νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου, με οποιαδήποτε σχέση.
 - β) Στη ναυτική εργασία.

Άρθρο 2

Εξαρτώμενα μέλη

Στην έννοια των όρων του προηγούμενου άρθρου «εξαρτώμενα παιδιά ή άλλα μέλη της

οικογένειας που έχουν ανάγκη για φροντίδες ή υποστήριξη» περιλαμβάνονται:

α) Τα μέχρι 16 ετών παιδιά, φυσικά ή υιοθετημένα, εφόσον οι γονείς έχουν την επιμέλειά τους.

β) Τα παιδιά που είναι πάνω από 16 ετών, αλλά που έχουν αποδεδειγμένα ανάγκη από

ειδικές φροντίδες, για λόγους βαριάς ή χρόνιας ασθένειας, ή αναπηρίας, εφόσον οι γονείς

έχουν την επιμέλειά τους.

γ) Ο ή η σύζυγος, εφόσον για λόγους οξείας, βαριάς ή χρόνιας ασθένειας ή αναπηρίας δεν

μπορεί να αυτοεξυπηρετηθεί.

δ) Οι γονείς και οι άγαμοι αδελφοί και αδελφές που για λόγους οξείας, βαριάς ή χρόνιας

ασθένειας ή αναπηρίας ή ηλικίας, δεν μπορούν να αυτοεξυπηρετηθούν, εφόσον ο

εργαζόμενος έχει τη φροντίδα τους και το ετήσιο εισόδημά τους δεν είναι μεγαλύτερο από το

ετήσιο εισόδημα του ημερομίσθιου ανειδίκευτου εργάτη που αμείβεται με το γενικό κατώτερο

όριο ημερομισθίου που ισχύει κάθε φορά, υπολογιζόμενο με 25 ημερομίσθια το μήνα.

Άρθρο 3

Αποδεικτικά στοιχεία

1. Η ασθένεια ή η αναπηρία των προσώπων του άρθρου 2 αποδεικνύεται με πρόσφατη

ιατρική γνωμάτευση νοσηλευτικού ιδρύματος (νομικού προσώπου δημόσιου ή ιδιωτικού

δικαίου που εποπτεύεται από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας), η οποία θεωρείται από το

διευθυντή γιατρό της σχετικής κλινικής του ιδρύματος, ή γνωμάτευση γιατρού του ασφαλιστικού φορέα στον οποίο υπάγονται τα πρόσωπα αυτά.

2. Το ετήσιο εισόδημα των εξαρτώμενων μελών της περίπτωσης δ του προηγούμενου

άρθρου, αποδεικνύεται με σχετική βεβαίωση α) της οικονομικής εφορίας που υπάγονται αυτά
τα μέλη ή β) του ασφαλιστικού φορέα από τον οποίο συνταξιοδοτούνται η επιδοτούνται ή γ)
της αρμόδιας αρχής σε περίπτωση που είναι άπορα. Η βεβαίωση αυτή αναφέρεται στο
εισόδημα του προηγούμενου έτους, ισχύει για το ημερολογιακό έτος έκδοσής της και
προσκομίζεται από τον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο στον εργοδότη του, όταν ζητήσει
την
άδεια του άρθρου 7 του νόμου αυτού.

Άρθρο 4

Απαγόρευση διάκρισης

Απαγορεύεται κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση σε βάρος των εργαζομένων του άρθρου 1 παρ.

1, που αναφέρεται στην είσοδο τους στην απασχόληση, στη διατήρησή της και στην επαγγελματική τους εξέλιξη.

Άρθρο 5

Γονική άδεια ανατροφής

1. Ο γονέας που έχει τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1 του άρθρου 1 και έχει συμπληρώσει ένα (1) χρόνο εργασίας στον ίδιο εργοδότη δικαιούται να λάβει γονική άδεια

ανατροφής του παιδιού, στο χρονικό διάστημα από τη λήξη της άδειας μητρότητας μέχρις

ότου το παιδί συμπληρώσει ηλικία τριών και μισό (3 1/2) ετών. Η άδεια αυτή είναι χωρίς

αποδοχές, η διάρκειά της μπορεί να φθάσει τους τρεις και μισό (3 1/2) μήνες για κάθε γονέα

και δίνεται από τον εργοδότη, με βάση τη σειρά προτεραιότητας των απασχολούμενων στην

επιχείρηση για κάθε ημερολογιακό έτος.

Οι ρυθμίσεις της παρούσας παραγράφου ισχύουν και για τους απασχολούμενους στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η καταγγελία της σύμβασης εργασίας, που γίνεται εξαιτίας της άσκησης του δικαιώματος για

λήψη γονικής άδειας ανατροφής, είναι άκυρη.

[Η παρ.1 τίθεται όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 25 Ν.2640/1998 (ΦΕΚ Α' 206)]

2. Το δικαίωμα της παραγράφου 1 το έχουν και εργαζόμενοι που έχουν υιοθετήσει παιδί. 3.

Σε περίπτωση ύπαρξης περισσότερων παιδιών, το δικαίωμα των γονέων είναι αυτοτελές για

το καθένα από αυτά, εφόσον από τη λήξη της άδειας που δόθηκε για το προηγούμενο παιδί

μεσολάβησε ένας (1) χρόνος πραγματικής απασχόλησης στον ίδιο εργοδότη. 4. Αν και οι δύο

γονείς απασχολούνται με τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου, αποφασίζουν με κοινή συμφωνία, κάθε φορά, ποιος από τους δύο θα κάνει πρώτος χρήση

αυτού του δικαιώματος και για πόσο χρονικό διάστημα.

Σε περίπτωση διάστασης ή διαζυγίου ή χηρείας ή γέννησης τέκνου εκτός γάμου τη γονική

άδεια και μέχρι 6 μήνες δικαιούται ο γονέας που έχει την επιμέλεια του παιδιού.

5. Μετά τη λήξη της γονικής άδειας ανατροφής ο εργαζόμενος δικαιούται να επανέλθει στην

εργασία του, στην ίδια ή σε παρόμοια θέση, η οποία δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να είναι

κατώτερη από αυτήν που είχε πριν λάβει τη γονική άδεια ανατροφής.

***ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Κατά

το άρθρο 3 παρ. 1 του ΠΔ 193/1988 (Α 84): «Για την εφαρμογή του άρθρου 5 του ν. 1483/1984 στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους Ο.Τ.Α., όπου στο νόμο αναφέρεται επιχείρηση

ή εκμετάλλευση, νοείται το σύνολο των υπηρεσιακών μονάδων ή αποκεντρωμένων υπηρεσιών που εξυπηρετούνται από την ίδια Υπηρεσία Διοικητικού ή Διεύθυνση Προσωπικού

κατά περίπτωση και που απασχολούν τουλάχιστον εκατό (100) άτομα, με οποιαδήποτε

σχέση.

Άρθρο 6

Ασφαλιστικά δικαιώματα

1. Ο εργαζόμενος γονέας, που λαμβάνει γονική άδεια ανατροφής, έχει, κατά το χρονικό διάστημα της απουσίας από την εργασία του, πλήρη ασφαλιστική κάλυψη από τον ασφαλιστικό του φορέα, υποχρεούται όμως, να καταβάλλει ολόκληρη την ασφαλιστική εισφορά, εργατική και εργοδοτική, που αντιστοιχεί σε αυτό το διάστημα.
2. Ο χρόνος της παραγράφου 1 λαμβάνεται υπόψη τόσο για την θεμελίωση του ασφαλιστικού δικαιώματος, όσο και για την προσαύξηση του ποσού της σύνταξης.

Άρθρο 7

Άδεια απουσίας για ασθένεια εξαρτωμένων μελών

- Οι εργαζόμενοι της παραγράφου 1 του άρθρου 1, εφόσον έχουν πλήρη απασχόληση, δικαιούνται, ανεξάρτητα από δικαιώματα που παρέχονται από άλλες διατάξεις, να λαμβάνουν, με αίτηση τους, άδεια χωρίς αποδοχές από τον εργοδότη τους, που δεν θα είναι μεγαλύτερη από έξι (6) εργάσιμες ημέρες κάθε ημερολογιακό έτος, σε περίπτωση ασθένειας εξαρτώμενων παιδιών ή άλλων μελών της οικογένειας, όπως αυτά προσδιορίζονται, στο άρθρο 2. Η άδεια αυτή είναι δυνατό να χορηγείται εφάπαξ ή τμηματικά και αυξάνεται σε οκτώ (8) εργάσιμες ημέρες, εάν ο δικαιούχος προστατεύει δύο παιδιά και σε δέκα (10) εργάσιμες ημέρες, εάν προστατεύει περισσότερα από δυο.
- Σε περίπτωση που οι δικαιούχοι είναι σύζυγοι, η άδεια αυτή χορηγείται στον καθένα από αυτούς χωριστά.

Άρθρο 8

Μειωμένο ωράριο

1. Οι γονείς που εργάζονται με τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1 του άρθρου 1 σε

επιχείρηση ή εκμετάλλευση που απασχολεί τουλάχιστον πενήντα (50) άτομα και έχουν παιδιά

με πνευματική, ψυχική ή σωματική αναπηρία μπορούν να ζητήσουν να μειωθεί το ωράριο

εργασίας τους κατά μία ώρα την ημέρα, με ανάλογη περικοπή των αποδοχών τους.

2. Η πνευματική, ψυχική ή σωματική αναπηρία του παιδιού καθώς και ο καταλληλότερος για

τη φροντίδα του παιδιού γονέας ορίζεται με την ιατρική γνωμάτευση, που προβλέπεται από

την παράγραφο 1 του άρθρου 3.

Άρθρο 9

Άδειες απουσίας

1. Οι εργαζόμενοι, που αναφέρονται στο άρθρο 7, που έχουν παιδιά ηλικίας μέχρι 16 ετών, τα

οποία παρακολουθούν μαθήματα στοιχειώδους ή μέσης εκπαίδευσης δικαιούνται να απουσιάζουν ορισμένες ώρες ή ολόκληρη την ημέρα από την εργασία τους μέχρι τη συμπλήρωση τεσσάρων (4) εργάσιμων ημερών κάθε ημερολογιακό έτος, με άδεια του

εργοδότη, για να επισκεφθούν το σχολείο των παιδιών τους, με σκοπό την παρακολούθηση

της σχολικής τους επίδοσης.

2. Η άδεια απουσίας χορηγείται στον έναν από τους δύο γονείς. Αν και οι δύο γονείς απασχολούνται με τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου, αποφασίζουν με

κοινή συμφωνία, κάθε φορά, ποιος από τους δύο θα κάνει χρήση αυτού του δικαιώματος και

για πόσο χρονικό διάστημα, που πάντως δεν μπορεί συνολικά και για τους δύο γονείς να

υπερβαίνει τη διάρκεια που ορίζεται στην παρ. 1.

Άρθρο 10

Δικαίωμα για πλήρη απασχόληση

Οι εργαζόμενοι, που έχουν από την πρόσληψή τους ή μεταγενέστερα συμφωνία, γραπτή ή

προφορική, με τον εργοδότη τους, να απασχολούνται για λόγους οικογενειακών υποχρεώσεων με μειωμένο ωράριο, έχουν δικαίωμα να αναλάβουν εργασία ή να επανέλθουν, με αίτηση τους, σε απασχόληση με πλήρες ωράριο, εάν υπάρχει κενή θέση, ανεξάρτητα εάν εξακολουθούν οι περιστάσεις που τους ανάγκασαν να εργάζονται με μειωμένο ωράριο.

Άρθρο 11

Προγραμματισμός αδειών

Οι εργοδότες οι οποίοι απασχολούν εργαζόμενους, που προστατεύουν πρόσωπα των περιπτώσεων α' και β' του άρθρου 2, υποχρεούνται κατά τον προγραμματισμό του χρόνου χορήγησης των ετήσιων αδειών απουσίας του προσωπικού τους να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των εργαζομένων της κατηγορίας αυτής.

Άρθρο 12

Βρεφονηπιακοί σταθμοί

1. Βιομηχανικές επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις με προσωπικό πάνω από τριακόσια (300)

άτομα υποχρεούνται κατά την ανέγερση των κτιριακών τους εγκαταστάσεων να προβλέπουν

επαρκή και κατάλληλο χώρο για τη στέγαση βρεφοπαιδοκομικού σταθμού, που να καλύπτει

τις ανάγκες των εργαζομένων σε αυτές. Για την καταλληλότητα της περιοχής όπου πρόκειται

να ιδρυθεί βρεφοπαιδοκομικός σταθμός αποφαινεται με σχετική γνωμάτευση της η αρμόδια

υπηρεσία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας.

2. Αμφισβητήσεις για την έκταση της εφαρμογής των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου επιλύονται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδεται ύστερα από

σύμφωνη γνώμη του Ανώτατου Συμβουλίου Εργασίας, κατόπιν προσφυγής των ενδιαφερόμενων μερών ή σχετικής αναφοράς του αρμοδίου Επιθεωρητή Εργασίας.

Άρθρο 13

Χρόνος απουσίας

Ο χρόνος απουσίας των εργαζομένων από την εργασία τους, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5,7 και 9, λογίζεται ως χρόνος πραγματικής υπηρεσίας για τον υπολογισμό των αποδοχών τους, για τη χορήγηση της ετήσιας κανονικής άδειας απουσίας και του επιδόματος αδείας, καθώς και για τον υπολογισμό της αποζημίωσης σε περίπτωση απόλυσής τους.

Άρθρο 14

Λύση σχέσης εργασίας

Οι οικογενειακές υποχρεώσεις των εργαζομένων της παρ. 1 του άρθρου 1 δεν αποτελούν λόγο καταγγελίας της σχέσης εργασίας τους.

Άρθρο 15

Προστασία μητρότητας

1. Απαγορεύεται και είναι απόλυτα άκυρη η καταγγελία της σχέσης εργασίας εργαζομένης από τον εργοδότη της, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης της, όσο και για το χρονικό διάστημα ενός έτους μετά τον τοκετό ή κατά την απουσία της για μεγαλύτερο χρόνο, λόγω ασθένειας που οφείλεται στην κύηση ή τον τοκετό, εκτός εάν υπάρχει σπουδαίος λόγος για καταγγελία.

Ως σπουδαίος λόγος δεν μπορεί σε καμιά περίπτωση να θεωρηθεί ενδεχομένη μείωση της απόδοσης της εργασίας της εγκύου που οφείλεται στην εγκυμοσύνη.

2. Ο Νόμος 1302/1982 (ΦΕΚ 133 τ. Α'), ο Νόμος 1414/84 (ΦΕΚ 10 τ.Α΄), όπως και κάθε

διάταξη που αναφέρεται στην προστασία της μητρότητας εφαρμόζεται και στους

εργαζόμενους με σχέση έμμισθης εντολής.

Άρθρο 16

Ευνοϊκότερες ρυθμίσεις

Ρυθμίσεις σχετικές με τα δικαιώματα που παρέχονται στους εργαζόμενους από τις διατάξεις

του κεφαλαίου αυτού, οι οποίες προβλέπονται σε συμφωνίες εργαζομένων και εργοδοτών ή

σε συλλογικές συμβάσεις εργασίας ή διαιτητικές αποφάσεις, υπερισχύουν, εάν είναι ευνοϊκότερες.

Άρθρο 17

Διοικητικές κυρώσεις

1. Ο εργοδότης που παραβαίνει τις διατάξεις του κεφαλαίου αυτού τιμωρείται με πρόστιμο

από 10.000 δρχ. έως 100.000 δρχ. Το πρόστιμο επιβάλλεται με αιτιολογημένη πράξη του

αρμόδιου επιθεωρητή εργασίας και εισπράττεται υπέρ της Εργατικής Εστίας, σύμφωνα με τις

διατάξεις του Κ.Ε.Δ.Ε.

2. Ο εργοδότης δικαιούται να προσφύγει, σε πρώτο και δεύτερο βαθμό στα τακτικά διοικητικά

δικαστήρια. 3. Οι παραπάνω διαφορές διέπονται από τον Κώδικα Φορολογικής Δικονομίας,

όπως ισχύει.

Άρθρο 18

Εξουσιοδοτικές διατάξεις

1. Με προεδρικά διατάγματα, ύστερα από κοινή πρόταση των Υπουργών Οικονομικών,

Εργασίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, οι διατάξεις του Κεφαλαίου αυτού

μπορεί να επεκτείνονται σταδιακά, προσαρμοζόμενες ανάλογα, στο δημόσιο, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και τα άλλους Ν.Π.Δ.Δ. ή και σε άλλους κλάδους

οικονομικής δραστηριότητας.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Ανώτατου

Συμβουλίου Εργασίας, μπορεί:

α) Να αυξάνονται τα χρονικά διαστήματα απουσίας των εργαζομένων με οικογενειακές

υποχρεώσεις, που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του άρθρου 5. στο άρθρο 7 και στην

παράγραφο 1 του άρθρου 9, καθώς και το ποσοστό των δικαιούχων της παρ. 1 του άρθρου

5.

β) Να επεκτείνεται η ισχύς των διατάξεων των άρθρων 5, 8 και 12 σε επιχειρήσεις που

απασχολούν λιγότερα άτομα από όσα προβλέπονται στα άρθρα αυτά.

γ) Να καθορίζονται ειδικότερα, να διευρύνονται ή να περιορίζονται τα αποδεικτικά στοιχεία

που προβλέπονται στις διατάξεις αυτού του κεφαλαίου.

3. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών, Εργασίας και Υγείας και Πρόνοιας

καθορίζονται ο φορέας που θα καλύπτει τις δαπάνες ανέγερσης των κτιριακών εγκαταστάσεων για τη στέγαση του βρεφοπαιδοκομικού σταθμού, οι δαπάνες λειτουργίας του,

το κτιριολογικό πρόγραμμα και οι τεχνικές προδιαγραφές, καθώς και η οργάνωση του

βρεφοπαιδοκομικού σταθμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ

Άρθρο 19

Οικονομική ενίσχυση Εργατοϋπαλληλικών Οργανώσεων

Οι προθεσμίες υποβολής αίτησης και δικαιολογητικών για οικονομική ενίσχυση των συνδικαλιστικών οργανώσεων έτους 1984 που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 1

περίπτωση δ του άρθρου 1 του Π.Δ. 901/1976, όπως αυτές παρατάθηκαν με τις διατάξεις της παραγράφου 2 εδάφιο δεύτερο του άρθρου 11 του Ν. 1429/1984, παρατείνονται μέχρι δύο (2) μήνες από τη δημοσίευση του νόμου αυτού.

Άρθρο 20

Εισφορές για τους σκοπούς του ΟΑΕΔ, του ΟΕΚ και της εργατικής εστίας

1. Οι εισφορές εργοδοτών και εργαζομένων προς τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού

Δυναμικού (ΟΑΕΔ) για τους κλάδους ανεργίας, στράτευσης και του Διανεμητικού Λογαριασμού Οικογενειακών Επιδομάτων Μισθωτών (Δ.Λ.Ο.Ε.Μ.), τον Οργανισμό Εργατικής

Κατοικίας (ΟΕΚ), για την παροχή στεγαστικής συνδρομής και τον Οργανισμό Εργατικής

Εστίας για τους σκοπούς τους, είναι κοινωνικοί πόροι υπέρ των ανωτέρω οργανισμών

κοινωνικής πολιτικής και εξακολουθούν να καταβάλλονται ανεξάρτητα αν οι δικαιούχοι

εργαζόμενοι έχουν δικαίωμα για όμοιες παροχές από τους εργοδότες τους ή από άλλους

φορείς. 2. Εισφορές της προηγούμενης παραγράφου, που έχουν καταβληθεί μέχρι τη δημοσίευση αυτού του νόμου στον ΟΑΕΔ, τον ΟΕΚ και την Εργατική Εστία, σε καμιά

περίπτωση δεν αναζητούνται. Τυχόν εκκρεμείς δίκες για την αναζήτηση των εισφορών αυτών

καταργούνται.

3. Ειδικές διατάξεις για την εξαίρεση από την υπαγωγή στην ασφάλιση και την καταβολή

εισφορών στον ΟΑΕΔ, τον ΟΕΚ και την Εργατική Εστία διατηρούνται σε ισχύ.

Άρθρο 21

Αποποινικοποίηση απεργίας

Οι διατάξεις του δεύτερου, τρίτου και τέταρτου εδαφίου της παραγράφου 3, ως και της

παραγράφου 4 του άρθρου 18 του Ν. 3239/1955 (ΦΕΚ 125 τ. Α'), καταργούνται.

Άρθρο 22

Χρονικά όρια λειτουργίας φαρμακείων κλπ.

1. Τα χρονικά όρια λειτουργίας των φαρμακείων και φαρμακαποθηκών, ο αριθμός των

φαρμακείων που διημερεύουν και διανυκτερεύουν, η σειρά διημέρευσης και διανυκτέρευσης

(μερική ή ολική) αυτών καθώς και οι περιπτώσεις και οι λόγοι απαλλαγής των φαρμακοποιών

από την υποχρέωση διημέρευσης και διανυκτέρευσης καθορίζονται με απόφαση του οικείου

νομάρχη ύστερα από γνώμη των οικείων οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών, όπου

υπάρχουν τέτοιες οργανώσεις. Προκειμένου για το Νομό Αττικής οι ανωτέρω αρμοδιότητες

ασκούνται από το Νομάρχη Αττικής.

2. Το προσωπικό των φαρμακείων που εργάζονται κατά το χρόνο διημέρευσης ή διανυκτέρευσης τουλάχιστον επί πέντε ώρες δικαιούται πλήρη ανάπαυση την επόμενη ημέρα.

Το τμήμα του χρόνου εργασίας που παρέχεται σε διημέρευση ή διανυκτέρευση και που δεν

συμψηφίζεται με το χρόνο της ανάπαυσης του προηγούμενου εδαφίου θεωρείται ως υπερωριακή εργασία και εφαρμόζονται για αυτό οι ισχύουσες διατάξεις για την αμοιβή της

υπερωριακής εργασίας.

3. Οι πίνακες διημέρευσης και διανυκτέρευσης των φαρμακείων συντάσσονται με τη φροντίδα

και ευθύνη του οικείου φαρμακευτικού συλλόγου.

4. Σε κάθε φαρμακείο πρέπει να αναρτάται με ευθύνη του καταστηματαρχη πίνακας των

φαρμακείων που διημερεύουν και διανυκτερεύουν.

5. Από τις ρυθμίσεις των προηγούμενων παραγράφων αυτού του άρθρου, όσον αφορά τα

χρονικά όρια λειτουργίας των φαρμακείων, εξαιρούνται τα φαρμακεία που βρίσκονται στους διεθνείς κρατικούς αερολιμένες, τα οποία μπορούν να λειτουργούν συνεχώς, χωρίς περιορισμό, όλο το 24ωρο και καθ' όλο το έτος.

[Η παρ. 5 του άρθρου 22 προστέθηκε με το άρθρο 41 β' του Ν. 1892/1990 (ΦΕΚ Α' 101)]

6. Τα φαρμακεία των νησιωτικών περιοχών και ιαματικών λουτροπόλεων δύνανται να λειτουργούν πέραν από τις κανονικές ώρες λειτουργίας και όλες τις ημέρες της εβδομάδος, μετά από σχετική απόφαση του οικείου νομάρχη. Η ισχύς της παραγράφου αυτής αρχίζει από της δημοσιεύσεως του νόμου».

[Η παρ. 6 προστέθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 9 του Ν. 1963/1991 (ΦΕΚ Α' 138)]

Άρθρο 23

Επέκταση επιδόματος παιδιών

Από την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού, αντικαθίστανται ή συμπληρώνονται οι παρακάτω διατάξεις.

1. Στο άρθρο 8 του Ν.Δ. 2868/1958 (ΦΕΚ 178 Α) προστίθεται τρίτη παράγραφος ως εξής:

«3. Ο ΟΑΕΔ μπορεί να καταβάλλει επίδομα παιδιών και στις εξής περιπτώσεις:

α) Στη μη εργαζόμενη μητέρα με σύζυγο που υπηρετεί στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας ως

κληρωτός ή έφεδρος ή με σύζυγο κρατούμενο που εκτίει ποινή στερητική της ελευθέρως ή

μέτρα ασφαλείας ή αναμορφωτικά μέτρα σε σωφρονιστικά καταστήματα ή ιδρύματα.

β) Σε παλιννοστούντες ή μετακινούμενους για απασχόληση στην Ελλάδα έλληνες υπηκόους

και ομογενείς, που δεν έχουν προϋποθέσεις για λήψη επιδόματος παιδιών και μόνο για τον

πρώτο χρόνο από την είσοδό τους στη Χώρα.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας που εκδίδονται με γνώμη του ΔΣ του ΟΑΕΔ

καθορίζονται το ύψος του επιδόματος, γενικά ή κατά κατηγορία των ανωτέρω δικαιούχων, το οποίο δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από το διπλάσιο του κατώτατου ορίου επιδόματος παιδιών που ισχύει κάθε φορά, οι όροι, οι προϋποθέσεις, η διαδικασία και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την καταβολή του και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων αυτής της παραγράφου».

2. Η περίπτωση γ του άρθρου 5 του ανωτέρω νομοθετικού διατάγματος αντικαθίσταται ως

εξής:

«γ) Το ύψος του καταβαλλόμενου επιδόματος, που μπορεί να υπολογίζεται γενικά για όλους ή για ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων με βάση ενιαίο μέσο ημερομίσθιο που ορίζεται για κάθε χρόνο ή το ετήσιο καθαρό οικογενειακό εισόδημα, σύμφωνα με όσα ειδικότερα ορίζονται με τα ίδια διατάγματα».

3. Στην παρ. 4 του άρθρου 17 του Ν. 1346/1983 (ΦΕΚ Α 46) προστίθεται εδάφιο ως εξής: «Ο

ΟΑΕΔ μπορεί επίσης να συμμετέχει στα έξοδα για την ίδρυση και λειτουργία προμηθευτικών ή καταναλωτικών συνεταιρισμών των υπαλλήλων του».

Άρθρο 24

Κύρωση αποφάσεων

Κυρώνονται από τότε που εκδόθηκαν: 1. Η απόφαση του Υπουργού Εργασίας αριθ. 31239/19.4.1984 «χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης στους δημοσιογράφους των εφημερίδων «ΕΙΔΗΣΕΙΣ» και «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ», που δημοσιεύτηκε στο φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως αριθ. 302/τ.Β./15.5.1984 και της οποίας το κείμενο έχει ως εξής:

«ΑΠΟΦΑΣΗ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 17 του Ν.Δ/τος 2961/54 «περί συστάσεως Οργανισμού Απασχολήσεως και Ασφαλίσεως Ανεργίας».
2. Τις διατάξεις του Ν.Δ/τος 212/69
«Περί Οργανώσεως και Διοικήσεως του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού».
3. Το γεγονός ότι στην προκειμένη περίπτωση συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι.

Αποφασίζουμε

Εγκρίνουμε την εφάπαξ καταβολή έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης από δέκα οκτώ χιλιάδες (18.000) δρχ. σε καθένα από τους δημοσιογράφους των εφημερίδων «ΕΙΔΗΣΕΙΣ» και «ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΓΝΩΜΗ» λόγω των γιορτών του Πάσχα.

Η παρούσα απόφαση θα επικυρωθεί με νομοθετική διάταξη.

Η αξίωση της παραπάνω οικονομικής ενίσχυσης παραγράφεται μετά τριάντα (30) ημέρες από της κοινοποιήσεως της απόφασης αυτής στην αρμόδια για την επιδότηση Υπηρεσία.

Η απόφαση αυτή, που κοινοποιείται για εκτέλεση, να δημοσιευθεί στην εφημερίδα της Κυβέρνησης.

Ο Υπουργός ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ»

2. Η απόφαση του Υπουργού Εργασίας αριθ. 31242/19.4.1984 «χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης στους μισθωτούς των εφημερίδων «ΕΙΔΗΣΕΙΣ» και «ΓΝΩΜΗ», που δεν υπάγονται στον κλάδο ανεργίας του ΟΑΕΔ και που δημοσιεύθηκε στο Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης αριθ. 302 τ.Β/ 15.5.1984 και της οποίας το κείμενο έχει ως εξής:

«ΑΠΟΦΑΣΗ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 17 του Ν.Δ/τος 2961/1954 «περί συστάσεως Οργανισμού Απασχολήσεως και Ασφαλίσεως Ανεργίας».
2. Τις διατάξεις του Ν.Δ/τος 212/1969 «περί Οργανώσεως και διοικήσεως του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού».
3. Το γεγονός ότι στην προκειμένη περίπτωση συντρέχουν ειδικοί λόγοι».

Αποφασίζουμε:

1 Τροποποιούμε την παρ. 1 της αριθ. 31205/18.4.84 απόφασής μας για χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης στους μισθωτούς των εφημερίδων «ΓΝΩΜΗ» και «ΕΙΔΗΣΕΙΣ» και ορίζουμε όπως της χορηγούμενης με την απόφαση αυτή έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης των (18.000) δρχ. δικαιούνται όλοι οι μισθωτοί των εν λόγω εφημερίδων, ανεξάρτητα αν υπάγονται ή όχι στην ασφάλιση του κλάδου ανεργίας του ΟΑΕΔ. 2. Η αξίωση της παραπάνω οικονομικής ενίσχυσης παραγράφεται μετά τριάντα (30) μέρες από της κοινοποιήσεως της απόφασης αυτής στην αρμόδια για την επιδότηση υπηρεσία. Η απόφαση αυτή, που κοινοποιείται για εκτέλεση, να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, θα επικυρωθεί δε με νομοθετική διάταξη. Ο Υπουργός ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ»

Άρθρο 25

Μεταβατικές διατάξεις

1. Κυρώνεται και ισχύει από 28.1.1983 η με αριθ. 7/1983 απόφαση του Πρωτοβάθμιου

Διοικητικού Διαιτητικού Δικαστηρίου Αθηνών που κηρύχθηκε εκτελεστή με την αριθ. 15590

απόφαση του Υπουργού Εργασίας και δημοσιεύθηκε στο Φύλλο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης αριθ. 488 τεύχος Β΄ της 14.5.1984.

Το διατακτικό της αρ. 7/1983 απόφασης που αφορά τις Τράπεζες:

- 1) ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.,
- 2) BANK OF AMERIKA N.T. και S.A.,
- 3) THE CHASE MANHATTAN BANK N.A.,
- 4) CONTINENTAL BANK,
- 5) WILLIAMS AND CLYN'S BANK LTD,
- 6) NATIONAL WESTMINSTER BANK LTD,
- 7) GRINDLAYS BANK LIMITED,
- 8) CREDIT COMMERCIAL DE FRANCE,
- 9) BANK OF NOVA SCOTIA,

10) CITIBANK N.A.

έχει ως εξής:

1. Οι Τράπεζες

1) ALGEMENE,

2) BANK OF AMERICA,

3) CHASE MANHATTAN,

4) CONTINENTAL BANK,

5) WILLIAMS AND GLYN'S,

6) WESTMINSTER,

7) GRINDLAYS,

8) CCF,

9) NOVA SCOTIA,

10) CITI BANK

υποχρεούνται να καταβάλουν απ' ευθείας στο ΤΑΠΠΛΤΑΤ κάθε μήνα ποσοστό 4% επί των πάσης φύσεως αποδοχών του προσωπικού τους.

Η ισχύς της απόφασεως αυτής αρχίζει από τις 28 Ιανουαρίου 1983».

2. Κυρώνεται από τότε που ίσχυσε και εφαρμόζεται για όλες τις Τράπεζες (Ελληνικές και

Ξένες) που λειτουργούν στην Ελλάδα η από 17 Μαΐου 1984 Ειδική Συλλογική Σύμβαση

Εργασίας που αφορά το προσωπικό των Τραπεζών που υπογράφηκε παρουσία του Υπουργού Εργασίας και η οποία με την αριθμ. 15474/1984 απόφαση του ίδιου Υπουργού

δημοσιεύθηκε στο Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης αριθ. 356 τ. δεύτερο 5.6.1984 .

3. Επεκτείνεται και εφαρμόζεται στο προσωπικό όλων των τραπεζών (Ελληνικών και Ξένων)

που λειτουργούν στην Ελλάδα η από 4 Αυγούστου 1982 ειδική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας

«περί των όρων αμοιβής και εργασίας του προσωπικού των Τραπεζών που κυρώθηκε με το άρθρο 29 παρ. 2 του Ν. 1346/1983 (ΦΕΚ 46 τ. Α/14 4.1983).

Άρθρο 26

Καταργούμενες διατάξεις

Οι διατάξεις της παραγρ. 1 του άρθρου 25 του Ν. 1082/1980 «περί τροποποίησης κλπ., ενίων εργατικών νόμων κλπ»(ΦΕΚ 250/Α/29.10.1980) καταργούνται.

Άρθρο 27

Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως εκτός των περιπτώσεων που ορίζεται διαφορετικά στα επί μέρους άρθρα του.

ΝΟΜΟΣ 3719/2008 - ΦΕΚ 241/Α'/26.11.2008

Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1

Σύσταση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΡΩΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ

Η συμφωνία δύο ενήλικων ετερόφυλων προσώπων με την οποία οργανώνουν τη συμβίωσή τους (σύμφωνο συμβίωσης) καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η ισχύς της συμφωνίας αρχίζει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου στον ληξίαρχο του τόπου κατοικίας τους, το οποίο καταχωρείται σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου.

Άρθρο 2

Προϋποθέσεις

1. Για τη σύναψη συμφώνου συμβίωσης απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα.
2. Δεν επιτρέπεται η σύναψη συμφώνου συμβίωσης: α) αν υπάρχει γάμος ή σύμφωνο συμβίωσης των ενδιαφερόμενων προσώπων ή του ενός από αυτά, β) μεταξύ συγγενών εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απεριορίστως και εκ πλαγίου μέχρι και τον τέταρτο βαθμό, καθώς και μεταξύ συγγενών εξ αγχιστείας σε ευθεία γραμμή απεριορίστως και γ) μεταξύ εκείνου που υιοθέτησε και αυτού που υιοθετήθηκε.
3. Η παράβαση των διατάξεων του παρόντος άρθρου συνεπάγεται την ακυρότητα του συμφώνου συμβίωσης.

Άρθρο 3

Ακυρότητα του συμφώνου

Την κατά το προηγούμενο άρθρο ακυρότητα του συμφώνου συμβίωσης μπορεί να επικαλεσθεί, εκτός από τους συμβληθέντες, και όποιος προβάλλει έννομο συμφέρον οικογενειακής ή περιουσιακής φύσης. Ο εισαγγελέας μπορεί να ζητήσει αυτεπαγγέλτως την αναγνώριση της ακυρότητας, αν το σύμφωνο συμβίωσης αντίκειται στη δημόσια τάξη.

Άρθρο 4

Λύση

1. Το σύμφωνο συμβίωσης λύεται: α) με συμφωνία των συμβληθέντων, που γίνεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο, β) με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση, αφότου αυτή κοινοποιηθεί με δικαστικό επιμελητή στον άλλον και γ) αυτοδικαίως, αν συναφθεί γάμος είτε μεταξύ των συμβληθέντων είτε μεταξύ ενός από αυτούς και τρίτου.

2. Η λύση του συμφώνου συμβίωσης ισχύει από την κατάθεση του συμβολαιογραφικού εγγράφου ή της μονομερούς δήλωσης στον ληξίαρχο, όπου έχει καταχωρηθεί και η σύσταση αυτού.

Άρθρο 5

Επώνυμο

Το σύμφωνο συμβίωσης δεν μεταβάλλει το επώνυμο των συμβληθέντων. Ο καθένας μπορεί, εφόσον συγκατατίθεται ο άλλος, να χρησιμοποιεί στις κοινωνικές σχέσεις το επώνυμο του άλλου ή να το προσθέτει στο δικό του.

Άρθρο 6

Περιουσιακές σχέσεις

Με το σύμφωνο συμβίωσης ή και με μεταγενέστερο συμβολαιογραφικό έγγραφο μπορεί να ρυθμίζονται οι περιουσιακές σχέσεις των συμβληθέντων και ιδίως η τύχη των περιουσιακών στοιχείων που θα αποκτηθούν κατά τη διάρκεια του συμφώνου (αποκτήματα). Αν δεν υπάρχει συμφωνία για τα αποκτήματα, το κάθε μέρος έχει, μετά τη λύση του συμφώνου, αξίωση κατά του άλλου για ό,τι αυτό απέκτησε και με τη δική του συμβολή. Η αξίωση αυτή δεν γεννάται στο πρόσωπο των κληρονόμων του δικαιούχου, δεν εκχωρείται ούτε κληρονομείται από αυτούς, στρέφεται όμως κατά των κληρονόμων του υποχρέου. Η αξίωση παραγράφεται δύο έτη μετά τη λύση του συμφώνου.

Άρθρο 7

Διατροφή μετά τη λύση

1. Στο σύμφωνο συμβίωσης ή και σε μεταγενέστερο συμβολαιογραφικό έγγραφο μπορεί να περιέχεται συμφωνία με την οποία αναλαμβάνεται, είτε από το ένα ή το άλλο μέρος είτε και αμοιβαίως, υποχρέωση διατροφής μόνο για την περίπτωση κατά

την οποία, μετά τη λύση του συμφώνου, το ένα από τα μέρη δεν μπορεί να εξασφαλίσει τη διατροφή του από τα εισοδήματά του ή από την περιουσία του. Δεν έχει υποχρέωση διατροφής εκείνος που, εν όψει και των λοιπών υποχρεώσεών του, δεν είναι σε θέση να τη δώσει χωρίς να διακινδυνεύσει η δική του διατροφή. Η υποχρέωση αυτή δεν βαρύνει τους κληρονόμους του υποχρέου.

2. Ο δικαιούχος διατροφής από το σύμφωνο συμβίωσης συμπορεύεται, ως προς το δικαίωμα διατροφής, με τον διαζευγμένο σύζυγο του υποχρέου.

3. Ο υπόχρεος διατροφής, μετά τη λύση του συμφώνου συμβίωσης, δεν μπορεί να επικαλεσθεί την υποχρέωσή του αυτή, προκειμένου να απαλλαγεί, εν όλω ή εν μέρει, από την υποχρέωση συνεισφοράς ή διατροφής συζύγου ή ανήλικων τέκνων του.

4. Με την επιφύλαξη των παραγράφων 2 και 3, η συμβατική υποχρέωση της παραγράφου 1 προηγείται της εκ του νόμου υποχρέωσης διατροφής άλλων προσώπων απέναντι στον δικαιούχο, που βρίσκεται σε αδυναμία, μετά τη λύση του συμφώνου, να διατρέφει τον εαυτό του με τις δικές του δυνάμεις.

Άρθρο 8

Τεκμήριο πατρότητας

1. Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή εντός τριακοσίων ημερών από τη λύση ή την αναγνώριση της ακυρότητάς του, τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα τον άνδρα με τον οποίο η μητέρα κατάρτισε το σύμφωνο. Το τεκμήριο ανατρέπεται με αμετάκλητη δικαστική απόφαση. Τα άρθρα 1466 επ. ΑΚ, καθώς και τα άρθρα 614 επ. Κ.Πολ.Δ., εφαρμόζονται αναλόγως.

2. Η ακυρότητα ή η ακύρωση του συμφώνου δεν επηρεάζει την πατρότητα των τέκνων.

Άρθρο 9

Επώνυμο τέκνων

Το τέκνο που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή εντός τριακοσίων ημερών από τη λύση ή την αναγνώριση της ακυρότητάς του, φέρει το επώνυμο που επέλεξαν οι γονείς του με κοινή και αμετάκλητη δήλωσή τους που περιέχεται στο σύμφωνο ή σε μεταγενέστερο συμβολαιογραφικό έγγραφο, πριν τη γέννηση του πρώτου τέκνου. Το επώνυμο που επιλέγεται είναι κοινό για όλα τα τέκνα και είναι υποχρεωτικά το επώνυμο του ενός από τους γονείς ή συνδυασμός των επωνύμων τους. Σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να περιλαμβάνει περισσότερα από δύο επώνυμα. Αν η δήλωση παραλειφθεί, το τέκνο θα έχει σύνθετο επώνυμο,

αποτελούμενο από το επώνυμο και των δύο γονέων του. Αν το επώνυμο του ενός ή και των δύο γονέων είναι σύνθετο, το επώνυμο του τέκνου θα σχηματισθεί με το πρώτο από τα δύο επώνυμα.

Άρθρο 10

Γονική μέριμνα

1. Η γονική μέριμνα τέκνου που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες ημέρες από τη λύση ή την αναγνώριση της ακυρότητάς του ανήκει στους δύο γονείς και ασκείται από κοινού. Οι διατάξεις του ΑΚ για τη γονική μέριμνα των τέκνων που κατάγονται από γάμο εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση αυτή.
2. Αν το σύμφωνο συμβίωσης λυθεί, για τους λόγους που αναφέρονται στα άρθρα 2 και 4 του παρόντος, για την άσκηση της γονικής μέριμνας εφαρμόζεται αναλόγως το άρθρο 1513 του ΑΚ.

Άρθρο 11

Κληρονομικό δικαίωμα

1. Με τη λύση του συμφώνου συμβίωσης λόγω θανάτου, αυτός που επιζεί έχει κληρονομικό δικαίωμα εξ αδιαθέτου, το οποίο ανέρχεται στο έκτο της κληρονομίας, αν συντρέχει με κληρονόμους της πρώτης τάξης, στο τρίτο, αν συντρέχει με κληρονόμους άλλων τάξεων και σε ολόκληρη την κληρονομία, αν δεν υπάρχει συγγενής του κληρονομούμενου, που να καλείται ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος.
2. Αυτός που επιζεί έχει δικαίωμα νόμιμης μοίρας στην κληρονομία, το οποίο ανέρχεται στο ήμισυ της εξ αδιαθέτου μερίδας, που του αναλογεί. Κατά το ποσοστό αυτό μετέχει ως κληρονόμος.
3. Τα άρθρα 1826 επ., 1839 επ. και 1860 του ΑΚ εφαρμόζονται αναλόγως και στην περίπτωση αυτή.

Άρθρο 12

Αναστολή παραγραφής

Το άρθρο 256 του ΑΚ περίπτωση 1 αντικαθίσταται ως εξής: «1. μεταξύ συζύγων κατά τη διάρκεια του γάμου, έστω και αν ύστερα ακυρωθεί, καθώς και μεταξύ προσώπων που έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης, όσο αυτό ισχύει».

Άρθρο 13

Πεδίο εφαρμογής

Ο νόμος αυτός εφαρμόζεται σε κάθε σύμφωνο συμβίωσης, εφόσον αυτό έχει καταρτισθεί στην Ελλάδα ή ενώπιον ελληνικής προξενικής αρχής. Σε κάθε άλλη περίπτωση, εφαρμόζεται το δίκαιο που ορίζεται από τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.

Άρθρο 14

Ισχυρός κλονισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 1439 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Εφόσον οι σύζυγοι βρίσκονται σε διάσταση συνεχώς από δύο τουλάχιστον χρόνια, ο κλονισμός τεκμαίρεται αμάχητα και το διαζύγιο μπορεί να ζητηθεί, έστω και αν ο λόγος του κλονισμού αφορά στο πρόσωπο του ενάγοντος. Η συμπλήρωση του χρόνου διάστασης υπολογίζεται κατά το χρόνο συζήτησης της αγωγής και δεν εμποδίζεται από μικρές διακοπές που έγιναν ως προσπάθεια αποκατάστασης των σχέσεων μεταξύ των συζύγων.»

Άρθρο 15

Τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους

Το άρθρο 1515 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους. Η γονική μέριμνα του ανήλικου τέκνου που γεννήθηκε και παραμένει χωρίς γάμο των γονέων του, ανήκει στη μητέρα του. Σε περίπτωση αναγνώρισής του, αποκτά γονική μέριμνα και ο πατέρας, που όμως την ασκεί αν υπάρχει συμφωνία των γονέων κατά το άρθρο 1513 ή αν έπαυσε η γονική μέριμνα της μητέρας ή αν αυτή αδυνατεί να την ασκήσει για νομικούς ή πραγματικούς λόγους.

Με αίτηση του πατέρα, το δικαστήριο μπορεί και σε κάθε άλλη περίπτωση να αναθέσει και σε αυτόν την άσκηση της γονικής μέριμνας ή μέρους της, εφόσον αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου. Σε περίπτωση δικαστικής αναγνώρισης, στην οποία αντιδίκησε ο πατέρας, αυτός δεν ασκεί γονική μέριμνα ούτε αναπληρώνει τη μητέρα στην άσκηση της, εκτός αν υπάρχει συμφωνία των γονέων κατά το άρθρο 1513. Το δικαστήριο μπορεί, αν το επιβάλλει το συμφέρον του τέκνου, να αποφασίσει διαφορετικά με αίτηση του πατέρα, εφόσον έπαυσε η γονική

μέριμνα της μητέρας ή αυτή αδυνατεί να την ασκήσει για νομικούς ή πραγματικούς λόγους ή υπάρχει συμφωνία των γονέων.»

Άρθρο 16

Δικαστική αναπλήρωση της συναίνεσης

Το άρθρο 1552 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Δικαστική αναπλήρωση της συναίνεσης. Η συναίνεση των γονέων για υιοθεσία του τέκνου τους αναπληρώνεται, με ειδικώς αιτιολογημένη απόφαση του δικαστηρίου, στις ακόλουθες περιπτώσεις: α) αν οι γονείς είναι άγνωστοι ή το τέκνο είναι έκθετο, β) αν και οι δύο γονείς έχουν εκπέσει από τη γονική μέριμνα ή βρίσκονται σε καθεστώς στερητικής δικαστικής συμπαράστασης που τους αφαιρεί και την ικανότητα να συναινούν για την υιοθεσία του παιδιού τους, γ) αν οι γονείς έχουν άγνωστη διαμονή είτε πριν είτε μετά την παροχή της γενικής εξουσιοδότησης του άρθρου 1554, δ) αν το τέκνο προστατεύεται από αναγνωρισμένη κοινωνική οργάνωση, έχει αφαιρεθεί από τους γονείς η άσκηση της επιμέλειας, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 1532 και 1533, και αυτοί αρνούνται καταχρηστικά να συναινέσουν και ε) αν το τέκνο έχει παραδοθεί με τη συναίνεση των γονέων σε οικογένεια για φροντίδα και ανατροφή, με σκοπό την υιοθεσία, και έχει ενταχθεί σε αυτήν επί χρονικό διάστημα ενός τουλάχιστον έτους, οι δε γονείς εκ των υστέρων αρνούνται καταχρηστικά να συναινέσουν. Αν οι περιπτώσεις α' έως ε' συντρέχουν μόνο στο πρόσωπο του ενός εκ των γονέων, η απόφαση του δικαστηρίου αναπληρώνει τη συναίνεση μόνο αυτού. Με απόφαση του δικαστηρίου αναπληρώνεται και η συναίνεση του επιτρόπου για την υιοθεσία του ανηλίκου, εφόσον ο τελευταίος προστατεύεται από αναγνωρισμένη κοινωνική οργάνωση και ο επίτροπος αρνείται καταχρηστικά να συναινέσει.»

Άρθρο 17

Ακρόαση συγγενών

Το άρθρο 1553 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Ακρόαση συγγενών. Στις περιπτώσεις υπό στοιχεία β' έως ε' της πρώτης παραγράφου, καθώς και στην περίπτωση της δεύτερης παραγράφου του προηγούμενου άρθρου, το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει την ακρόαση των πλησιέστερων συγγενών, αν αυτή είναι εφικτή.»

Άρθρο 18

Προσθήκη ή απάλειψη κύριου ονόματος

Το άρθρο 1565 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Προσθήκη ή απάλειψη κύριου ονόματος. Το δικαστήριο μπορεί, με την απόφασή του περί υιοθεσίας, να επιτρέψει στον υποψήφιο θετό γονέα, ύστερα από αίτησή του, να προσθέσει στο κύριο όνομα του θετού τέκνου και άλλο όνομα. Στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο μπορεί, ύστερα από αίτηση του θετού γονέα, που υποβάλλεται μετά τη συντέλεση της υιοθεσίας αλλά το αργότερο εντός ενός έτους από αυτήν, να επιτρέψει την απάλειψη του κύριου ονόματος που έφερε το θετό τέκνο πριν την υιοθεσία, εφόσον τούτο επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου. Αν το θετό τέκνο έχει συμπληρώσει το δωδέκατο έτος της ηλικίας του, είναι απαραίτητη, σε κάθε περίπτωση, για τη χορήγηση της άδειας του δικαστηρίου η συναίνεση του ίδιου. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 1555 εφαρμόζεται και εδώ.»

Άρθρο 19

Ποιοι τελούν υπό επιτροπεία

Το άρθρο 1589 του ΑΚ αντικαθίσταται ως εξής: «Ποιοι τελούν υπό επιτροπεία. Ο ανήλικος τελεί υπό επιτροπεία όταν κανένας γονέας δεν έχει ή δεν μπορεί να ασκήσει τη γονική μέριμνα, όταν το δικαστήριο διορίσει επίτροπο κατά τα άρθρα 1532 και 1535 ή αναθέσει την άσκηση της γονικής μέριμνας σε τρίτον κατά τα άρθρα 1513, 1514, καθώς και όταν συντρέχουν οι περιπτώσεις των άρθρων 1660 και 1661.»

Άρθρο 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 800 Κ.Πολ.Δ. προστίθενται δεύτερο και τρίτο εδάφια ως εξής: «Τα ελληνικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία για την τέλεση της υιοθεσίας, όταν ο υιοθετών ή ο υιοθετούμενος είναι ελληνικής ιθαγένειας, ακόμη και αν δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή είναι αρμόδια τα δικαστήρια της πρωτεύουσας του Κράτους.»

Άρθρο 21

Η παράγραφος 2 του άρθρου 7 του ν. 2447/1996 (ΦΕΚ 278 Α')

αντικαθίσταται ως εξής: «2. Όταν, για την υιοθεσία ανηλίκου, οι φυσικοί γονείς ή ο επίτροπος έρχονται σε απευθείας συνεννόηση με τους υποψήφιους θετούς γονείς χωρίς τη μεσολάβηση κοινωνικής υπηρεσίας ή οργάνωσης, οφείλουν τόσο αυτοί όσο και οι υποψήφιοι θετοί γονείς, πριν από την παράδοση του παιδιού ή εντός ενός μηνός από αυτήν, να ανακοινώσουν τη σχετική πρόθεσή τους στην αρμόδια κοινωνική υπηρεσία.»

Άρθρο 22

1. Η περ. α' της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του π.δ. 226/1999 (ΦΕΚ.190 Α') αντικαθίσταται ως εξής: «α) Οι Διευθύνσεις Κοινωνικής Πρόνοιας των τεσσάρων τομέων της Νομαρχίας Αθηνών, της Νομαρχίας Ανατολικής και Δυτικής Αττικής για το Νομό Αττικής, πλην της Νομαρχίας Πειραιά, καθώς και για τους νομούς των Περιφερειών Στερεάς Ελλάδος και Θεσσαλίας».

2. Το τέταρτο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 4 του π.δ. 226/1999 αντικαθίσταται ως εξής: «Αν η ξένη υπηρεσία δεν ανταποκριθεί στο αίτημα της ελληνικής για αποστολή στοιχείων που αφορούν το παιδί που θα υιοθετηθεί, ιδίως σχετικά με το κοινωνικό και το ιατρικό ιστορικό του, και παραμένει έτσι η έρευνα της ελληνικής υπηρεσίας ανολοκλήρωτη, η συντασσόμενη έκθεση της τελευταίας δεν αποστέλλεται.»

Άρθρο 23

1. Στο τέλος της παραγράφου 3 του άρθρου 79 του Ποινικού Κώδικα (π.δ. 283/1985, ΦΕΚ 106 Α') προστίθεται εδάφιο ως εξής: «Η τέλεση της πράξης από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού κατά του παθόντος συνιστά επιβαρυντική περίσταση.»

2. Η παράγραφος 1 του άρθρου 232 Α του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής: «1. Όποιος με πρόθεση δεν συμμορφώθηκε σε προσωρινή διαταγή δικαστή ή δικαστηρίου ή σε διάταξη δικαστικής αποφάσεως, με την οποία υποχρεώθηκε σε παράλειψη ή σε ανοχή ή σε πράξη που δεν μπορεί να γίνει από τρίτο πρόσωπο και η επιχείρησή της εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούλησή του, ή σε διάταξη εισαγγελέα σχετική με την προσωρινή ρύθμιση της νομής μεταξύ ιδιώτη και Δημοσίου ή Ο.Τ.Α. ή άλλου Ν.Π.Δ.Δ., τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.»

Άρθρο 24

1. Η παράγραφος 12 του άρθρου 80 του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 1756/1988 (ΦΕΚ 35 Α'), όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε από το άρθρο 1 του ν. 3514/2006 (ΦΕΚ 266 Α'), καταργείται.

2. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 6 του άρθρου 51, όπως ισχύει, του αυτού Κώδικα, αντικαθίσταται ως εξής: «Η απόσπαση αυτή γίνεται για την εκτέλεση νομοπαρασκευαστικών έργων, καθώς και καθηκόντων σχετικών με την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργιών, διαρκεί για χρονικό διάστημα ενός έτους και μπορεί να παρατείνεται διαδοχικά μέχρι τη συμπλήρωση πενταετίας.»

3. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μπορεί να κωδικοποιούνται σε ιδιαίτερο κείμενο οι διατάξεις περί του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών. Κατά την κωδικοποίηση επιτρέπεται, χωρίς να αλλοιώνεται η έννοια των ισχυουσών διατάξεων, νέα διάρθρωση, όπως διάσπαση ή συγχώνευση άρθρων, νέα κατάστρωση αυτών ή απόλειψη διατάξεων που έχουν καταργηθεί ρητά ή σιωπηρά, καθώς και οποιαδήποτε αναγκαία φραστική μεταβολή.

Άρθρο 25

1. Κατά την αληθή έννοια της διατάξεως της παραγράφου 4 του άρθρου 52 του ν. 3689/2008 (ΦΕΚ 164 Α'), ως αναπληρωτές των τακτικών μελών του Συμβουλίου εκλέγονται, κατά περίπτωση, ισάριθμοι με τα τακτικά μέλη υποψήφιοι και σύμφωνα με τη σειρά ψήφων που έλαβαν.

2. Κατά το διαγωνισμό του έτους 2008 για την εισαγωγή σπουδαστών στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών εφαρμόζονται, ως προς τα προσόντα των υποψηφίων, τα όρια ηλικίας αυτών, καθώς και ως προς τις ξένες γλώσσες, οι διατάξεις του ν. 2236/1994 (ΦΕΚ 146 Α').

Η ισχύς του παρόντος άρθρου αρχίζει από την έναρξη ισχύος του ν. 3689/2008.

Άρθρο 26

1. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 8 του π.δ. 18/1989 (ΦΕΚ 8 Α') αντικαθίσταται ως εξής: «Για την ύπαρξη απαρτίας απαιτείται πάντως να παρίστανται είκοσι πέντε (25) μέλη με αποφασιστική ψήφο.»

2. Μετά το τέλος της παραγράφου 1 του άρθρου 8 του π.δ. 18/1989 προστίθενται εδάφια ως εξής: «Στη σύνθεση μετέχουν και δύο αναπληρωματικά μέλη με δικαίωμα ψήφου, καθώς και ένας πάρεδρος, προοριζόμενα να αντικαταστήσουν τυχόν κωλυόμενο ή ελλείπον κατά τη διάσκεψη μέλος. Τα μέλη αυτά μετέχουν και στις διασκέψεις, μέχρι το πέρας αυτών, στις ψηφοφορίες, όμως, μετέχουν μόνον εάν απουσιάζει τακτικό μέλος ή πάρεδρος, αντιστοίχως. Σε περίπτωση συμμετοχής των μελών αυτών σε ψηφοφορία, το κωλυόμενο μέλος δεν μετέχει εφεξής στη διάσκεψη επί της αυτής υποθέσεως. Για τις μεταβολές αυτές συντάσσεται ειδικό πρακτικό.»

Άρθρο 27

Η διάταξη του δεύτερου εδαφίου της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1565 του ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 18 του παρόντος νόμου, εφαρμόζεται και στις υιοθεσίες που τελέστηκαν πριν από την έναρξη ισχύος του, εφόσον η σχετική αίτηση προς το δικαστήριο υποβληθεί εντός έτους από αυτή.

Άρθρο 28

Επώνυμο των συζύγων

Στο άρθρο 1388 του ΑΚ προστίθεται τρίτη παράγραφος ως εξής: «Με συμφωνία των συζύγων ο καθένας από αυτούς μπορεί να προσθέτει στο επώνυμό του το επώνυμο του άλλου. Η προσθήκη γίνεται με κοινή δήλωση ενώπιον του ληξιάρχου και ισχύει μέχρι να ανακληθεί ενώπιον του ληξιάρχου με κοινή δήλωση των συζύγων ή με μονομερή δήλωση οποιουδήποτε των συζύγων, η οποία κοινοποιείται στον άλλο σύζυγο. Αν ο γάμος λυθεί με διαζύγιο, η δήλωση θεωρείται ότι ανακλήθηκε. Αν ο γάμος λυθεί λόγω θανάτου, η προσθήκη εξακολουθεί να ισχύει, εκτός εάν ο επιζών σύζυγος συνάψει νέο γάμο ή προβεί σε ανακλητική δήλωση ενώπιον του ληξιάρχου.»

Άρθρο 29

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός εάν στις επί μέρους διατάξεις του ορίζεται διαφορετικά. Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Νέος Δημοσιοϋπαλληλικός Κώδικας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄ ΑΔΕΙΕΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΩΝ

Μέριμνα για την οικογένεια

Στο **άρθρο 52** προβλέπεται ότι:

- § Ένας (1) μήνας από την τρίμηνη άδεια που δίδεται στις υπαλλήλους που υιοθετούν τέκνο μετά την περαίωση της σχετικής διαδικασίας, μπορεί να χορηγηθεί και κατά το διάστημα προ της υιοθεσίας.
- § Για κάθε παιδί, πέραν του τρίτου, η μετά τον τοκετό άδεια (άδεια λοχείας) προσυξάνεται κατά δύο (2) ακόμη μήνες.

Στο **άρθρο 53** προβλέπεται η χορήγηση των διευκολύνσεων ανατροφής τέκνου και στον πατέρα υπάλληλο.

Ειδικότερα:

- § Αναγνωρίζεται αυτοτελές δικαίωμα χορήγησης της διευκόλυνσης του μειωμένου ωραρίου ή της άδειας ανατροφής τέκνου των εννέα μηνών και στον πατέρα υπάλληλο, εφόσον δεν κάνει χρήση η μητέρα υπάλληλος. Το ίδιο δικαίωμα αναγνωρίζεται και στο μοναδικό γονέα των μονογονεϊκών οικογενειών.
- § Αν και οι δύο γονείς είναι υπάλληλοι, με κοινή τους δήλωση καθορίζεται ποιος από τους δύο θα κάνει χρήση του μειωμένου ωραρίου ή της άδειας ανατροφής ή το χρονικό διάστημα που ο καθένας θα κάνει χρήση.
- § Αν η σύζυγος του υπαλλήλου ή ο σύζυγος του υπαλλήλου εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα, εφόσον δικαιούται όμοιων ολικώς ή μερικώς διευκολύνσεων, ο σύζυγος υπάλληλος ή η σύζυγος υπάλληλος δικαιούται να κάνει χρήση των διευκολύνσεων κατά το μέρος που η σύζυγος αυτού ή ο σύζυγος αυτής δεν κάνει χρήση των δικών της ή των δικών του δικαιωμάτων ή κατά το μέρος που αυτά υπολείπονται των προβλεπόμενων από τον Κώδικα διευκολύνσεων.
- § Αν η σύζυγος του υπαλλήλου δεν εργάζεται ή δεν ασκεί οποιοδήποτε επάγγελμα, ο σύζυγος δεν δικαιούται να κάνει χρήση των διευκολύνσεων ανατροφής τέκνου, εκτός αν λόγω σοβαρής πάθησης ή βλάβης κριθεί ανίκανη να αντιμετωπίζει τις

ανάγκες ανατροφής του παιδιού, σύμφωνα με βεβαίωση της Δευτεροβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής στην αρμοδιότητα της οποίας υπάγεται ο υπάλληλος.

- § Σε περίπτωση διάστασης, διαζυγίου, χηρείας ή γέννησης τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του, τις διευκολύνσεις για την ανατροφή τέκνου τις δικαιούται ο γονέας που ασκεί την επιμέλεια.

Επίσης, στο ίδιο άρθρο προβλέπεται ότι:

- § Οι τρεις μήνες της άδειας της παρ. 2 του άρθρου 51 (άδεια άνευ αποδοχών για ανατροφή τέκνου) χορηγείται με πλήρεις αποδοχές στην περίπτωση γέννησης τρίτου τέκνου και άνω.
- § Στην περίπτωση γέννησης τέταρτου τέκνου το μειωμένο ωράριο εργασίας παρατείνεται για δύο (2) ακόμη έτη.
- § Για το γονέα που είναι άγαμος ή χήρος ή διαζευγμένος ή έχει αναπηρία 67% και άνω, το κατά μία ώρα μειωμένο ωράριο ή η συνεχόμενη άδεια ανατροφής τέκνου προσυξάνονται κατά έξι (6) μήνες ή ένα (1) μήνα αντίστοιχα.